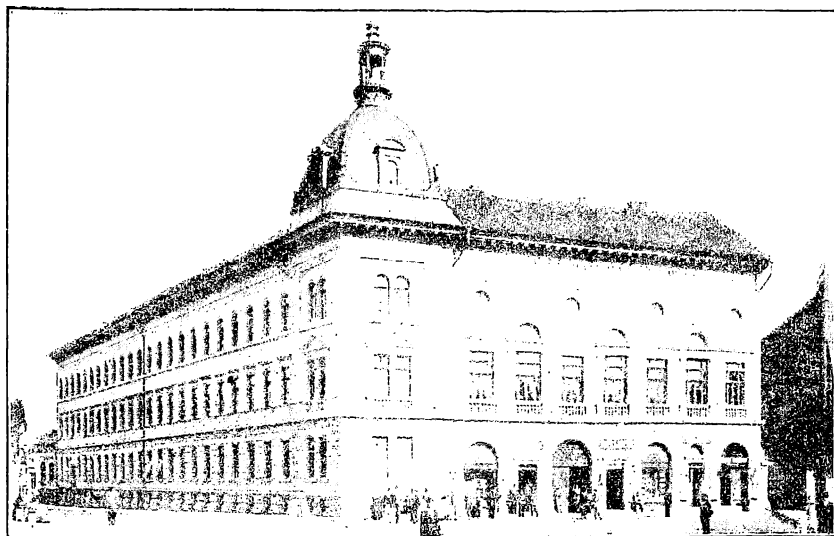

**AZ ERDÉLYI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
THEOLOGIAI FAKULTÁSÁNAK
ÉRTESITŐJE**

AZ 1912—1913. ISKOLAI ÉVRŐL

SZERKESZTETTE:
DR. KECSKEMÉTHY ISTVÁN
A THEOL. FAKULTÁS IGAZGATÓJA.

KOLOZSVÁR, AZ ERDÉLYI REF. EGYHÁZKERÜLET KIADÁSA

1913.

Stief Jenő és Társa könyvnyomdai műintézete Kolozsvárt. 1913.

Iskolai évmegnyitó imádság.

Örökkévaló Isten, menyei Atyánk a Jézus Krisztus által! Ime, meg állunk királyi széked zsámolyánál és kérünk Téged, hogy mutasd meg nekünk a Te dicsőségedet, amelynek tükörében lássák meg a mi szemeink, kik vagyunk mi és ki vagy Te. Hadd lássuk meg a mi igazi orcánkat, amelyik könnyelműen tekint a világba és sóvár szemekkel keresi annak dicsőségét; amelyet eltorzított a ledér öröm, a kufár számítás, a kihívó gőg és az álnok önzés, szomorúvá tett az ifjúság tékozlása, feldúltak a szennyes indulatok, sötétté változtatott a rosszakarat és amelyre a züllesztés bélyegét nyomta rá, az atyai házról való elfelejtkezés. *Ez vagyunk mi, Atyánk!*

És mégis, lelkünk mélyén bontogatja szárnyait valami örök tiltakozás, hogy nem ez a mi igazi orcánk. Valami menyeyei hang arról beszél nekünk, hogy a mi orcánk fényes, boldog arc, mert a Te képed vonásai derengenek rajta, mert Te gyermekeidül formáltál minket és szereted rajtunk saját képed ragyogó jeleit. Fohászkodunk tehát hozzád, mennyei Atyánk, mutasd meg nekün arcod dicsőségét, hogy mi Téged nézve, Téged látva, alakuljunk át a Te képedre.

Lássunk meg Téged életünk nagy eseményeiben épp úgy, mint szívünk magányos titkaiban. Vegyük észre, hogy az a kipi-hent, acélos erő, amely idegeinket feszíti, a Te ajándékod, amelyet áldozatképpen kell visszaadnunk neked kemény munkában, hősi dologtevésben. Hadd érezzük, hogy abban az anyai csókban, amely homlokunkon ég, abban az atyai áldásban, amely szívünket melegítette át, Te szállottál le hozzánk, mert tulajdon karjaiddal ismeretlen magasságok felé akarsz felemelni. Tapasztaltasd velünk, hogy Te mindnyájunk számára személy szerint egy-egy felséges utat nyitottál meg, amelyen jártunkban alakunk megnő, lépésünk határozottá, haladásunk biztossá válik s életünk többé

nem száralmas tolongás, lihegő, de tehetetlen sietés, öntudatlan sodortatás az ismeretlen örvény felé, hanem boldog zarándokút, amelynek mélységei is magasságok, mert Téged találunk fel bennük, ködfátyola is fényes tükör, mert atyai arcod sugárzik át rajta.

Lássanak meg Téged a tudomány ifjú katonái, kik kezéd munkáját, lelked alkotásait vizsgálják s mikor a törvények útvesztőin a végső titkok mélyére szálltak, ne rideg kérdőjelek meredjenek rájuk, hanem dicsőséged fényözöne hulljon aláztat, boldog orcájukra s e látás fénye maradjon rajtuk, mint egy égi jel. Mutasd meg a Te dicsőségedet az ifjú lélek ragyogó látásaiban, mert tőled veszi fényét az eszmény, a hivatottság maga erejét érző szárnyutéseiben, mert általad lesz áldássá a munka a kötelességteljesítés kemény óráiban, mert még a vergődés is szárnyalás, ha érted vívott tusából származik. Minden ilyen tapasztalás ragyogó jelekkel jegyezzen el minket a Te számodra, Atyánk! Mutasd meg a Te dicsőségedet a mi Urunk Jézus Krisztusban, ki maga az örök ifjúság és örök hősiesség, mert maga az élet, a Te életed, Atyánk. Látásokra vágyik ez az ifjú sereg, tárd fel előttük a legfelségesebb látást: a Te szent fiadat, akiben Te jelentél meg test szerint, oh örök dicsőség és örök szeretet! Szabad és hősi életre vágnak e fiatal lelkek, tedd szabadokká őket azzal, hogy essenek foglyúl a Jézus Krisztusnak és tedd hősökké őket azáltal, hogy féljenek Téged! Hadd lássék meg rajtunk, hogy mi gyermekeid vagyunk.

Így áldj meg minket e munkára szentelt új esztendőben is. Áld meg a tanulókat és a tanítókat, hogy együtt mélyedjenek el felséges titkaid szemléletében és együtt halgassák, együtt magyarázzák felülről jövő, halk, örök üzeneteidet. Add meg nekünk az imádság szárnyait, a munka áldását, a betöltött hivatás örömét, az érted vívott harcok diadalát. Fedezd be gondviselésed firmamentumával alma materünket, hogy békesség lakozzék falai között és oltártüzei magasan égő lánggal lobogjanak. Legyen itt minden szív megannyi aláztat cserépedény, amelyben boldogan és büszkén hordozzuk legfőbb javunkat, a Te benned nyert új életet.

Jövel Szent Lélek Ur Isten! Ámen.

Dr. Ravasz László.

II.

Három szemelvény keleti útamból.

Iskolai évmegnyitó beszéd.

Méltóságos Előljáróság!
Nagytisztelétű Tanárikar!
Nemes Ifjúság!
Mélyen tisztelt közönség!

Mindenekelőtt üdvözlővén a nemes ifjúságot és a megjelenteket, jelentem, hogy a régi, híres-neves debreceni főiskolára, a leendő református egyetemre elhívott nagytudományú tanártársunknak, Pokoly Józsefnek, akit új pályáján is régi szeretetünk kísér, tanszékét tanárkarunk egyhangú ajánlatára Előljáróságunk a Mélt. Igazgatótanács jóváhagyásával ideiglenesen kedves volt tanítványunkkal, Révész Imrével töltötte be, helyettes tanári minőségben. Szívből üdvözlöm őt ez alkalommal, áldást kívánva munkálkodására, melyhez szép reményeket fűzünk.

És most, mielőtt ez új iskolai évet megnyitnám, egy régi adósságomat kell lerónom. Már a tavalyi évmegnyitón be kellett volna számolnom a múlt év tavaszán megtett keleti tanulmányútamról, amit annál nagyobb készséggel tettem volna meg, mert halloítottam, hogy némelyek, máskülönben okos emberek is — a mai okos emberektől különben sok minden kitelik — azt hitték, hogy én zarándok képen mentem a szent földre, talán még szőr-csuhában is; beszámolómban fel is volt véve a programmba, nem rajtam múlt, hogy akkor nem tarthattam meg. Most pedig már egy kissé elkészt dolog volna beszámolót tartani, tehát kegyeskedjenek csak három szemelvénnel megelégedni, mely utazásomról szóló és kiadási költségek hiányának reményében már előre meg sem írt könyvemből van véve.

A négyezer éves város.

Kezdem azzal, ami felől a legtöbben kérdezősködtek tőlem, mióta haza jöttem, Jeruzsálemmel. Az a város, amit mi ma így nevezünk, az arab pedig el-Qudsz néven említi, ritkán felejtve el

hozzá tenni, hogy el-Qudsz es-serif = a kiváló szentség, ez a város nem volt mindig Jeruzsálem; mielőtt Dávid elfoglalta (Bir. 19, 10; 1 Krón. 11, 4.) Jebus (innen a magyarnak oly kedves jebuzeus név), helyesebben mondva Jábes volt a neve = Száraz, ami nagyon illik is rá, mert egy a tenger színe felett 760 méter magas, vízszegény hegytetőn fekszik. Mivel azonban három oldalról valósággal természetes erődítmény zárja körül, ú. m. keletről a Kidron völgye, délről és délnyugotról a Hinnom völgye, régtől fogva önként kínálkozó főerőssége lehetett ez a körülete, kivált tőle nyugotra és északra lakó népeknek. És tényleg úgy látszik, hogy már a Kr. e. 20-ik században nem jelentéktelen város volt. Ezt mutatja legalább az, hogy Chnumhotepnek, aki Egyiptom összes „keleti pusztai országainak“ bánja volt, Kr. e. 1895-ből származó síremlékén egy jelenet van megörökítve, amint egy kanaáni semita csapat „J-b-s idegen országai uralkodó“ vezetése alatt Egyiptomba bebocsáttatást kér. A tulajdonképeni, eredeti Jeruzsálem Jábestől 14 kilométernyire, nyugotra, az el-Qudszból Luddba vivő országút mellett, valószínűleg a mai Bet-Anan helyén volt. Ennek legrégebb nyomát a bibliában az Ábrahám történetében találjuk, Gen. 14, 18—20 vben, ahol meg van írva, hogy Ábrahám adót fizetett Melkicédeknek, Sáleem királyának, aki „a Magasságos Isten papja vala“ a világi írások közül pedig a Kr. e. 14-ik századból a tell-el-amarnai levelekben, melyekben a több kanaáni kiskirályok közt Abd-Hiba, Urusálem királya is panaszkodik az idegen betörések miatt a faraónak és azt mondja, hogy ily körülmények közt nem kísérheti tovább az egyiptomi kereskedelmi karavánokat. Ez az a Jeruzsálem, mely később az Izráeliták kezére került és fővárosuk lett, korábban, mint Jábes, mert 1. Sám. 17, 54. v. szerint Dávid Jeruzsálembe vitte Góliát fejét, ami alatt semmi esetre sem lehet Jábes-Jeruzsálemet érteni, mert az akkor még nem volt az ő kezükön.

Ezt az eredeti Jeruzsálemet Manetho szerint a hykszoszok alapították. Hogy kik voltak ezek a hykszoszok, azt nem tudjuk; csak annyi látszik bizonyosnak, hogy nem sémieek. Talán, ha a keleti tudományok művelői közt, amelyek pedig talán mégis csak minket érdekelnének legközelebről, annyi magyar volna, mint német, akkor turániak lettek volna; de így, természetesen árják voltak. Noha ők voltak az a lovas nép, amely által a Nyugat a lovat megismerte. Tehát eddig veszendőbe ment sok szép régi

dicsőségünk után most még a huszárdicsőséget is elvitatják tőlünk. De ezt már igazán nem engedjük. Akármilyen fajta volt u. i. a hykszoszok népe, annyi valószínű, hogy annak a nagy népvándorlásnak a Tigris és Eufrátes felső folyása körül zajló hullámtorlódása vetette le délre, egész Egyiptomig, amely egyfelől nyugotról tört keletre, másfelől keletről nyugotra; és a lovat minden esetre a keletiektől, tőlünk vette át. De ez nem tartozik ide. Ide csak annyi tartozik, hogy ez a nép, — mely amilyen turáni, huszáros tempóval foglalta el Egyiptomot, épen olyan turáni tempóval tűnt le a történelem színteréről is, t. i. nyomtalanul, — sokkal fontosabb tényezője volt a világtörténelemnek, mint gondolnók. Mert, ha Sálemet csakugyan ez alapította, akkor ez volt anyja Izráel vallásának, és így közvetve a keresztyénségnek is. Mert nem csak hogy a pátriárkák korában Izráel hűbérese volt Sálem királyának, a Magasságos Isten papjának, hanem — idő és tér híján itt egyebekről nem szólva — ez a Sálem volt minden valószínűség szerint az a Bahala vagy Kirját-Jeárim is, ahonnét 2. Sám 6, 2. skv. és 1. Krón. 13, 6. szerint, miután Dávid Jábest bevette, a frigyládát a hozzá tartozandókkal együtt oda vitte. Igen valószínű, hogy ez alkalommal ezt a Sálemet, vagyis az eredeti Jeruzsálemet teljesen elpusztította, és a frigylárával együtt nevét is Jábesre ruházta. A név és a mozdítható vallási tárgyak magok után vonták aztán a mozdíthatatlanokat is, úgy hogy a Sion is, mely Zsolt. 76, 3. v. szerint szintén Sálem-Jeruzsálemben volt eredetileg, most Jábes-Jeruzsálemben, el-Qudszban van, bár helyére nézve természetesen nincs bizonyosság, s később az egész Jeruzsálemet is értették alatta; sőt itt van a Morija hegye is, melyen Ábrahám meg akarta áldozni Izsákot, és amely eredetileg szintén Sálemben lehetett. A Hóreb és Sinai, — mely tulajdonképpen egy, és amelyet eddig sehol sem sikerült feltalálni, mert valószínűleg azonos az előbbiekkal, — és az ezzel elválaszthatatlanul összefüggő égő csipkebokor, a „szene“, ami Szinájnak egy másik alakja csak, tehát a kijelentés hegye és csipkebokra ugyan nincs itt név szerint, de itt van lényegében a Morijában és Sionban: mert „az Úr hegyéről“, „Jeruzsálemből“ jő „az Úrnak beszéde“, (Jes. 2, 3), és a kettős tüzes nyelvek is, a Szináj égő csipkebokrának lángjai, épen a Sionon szálltak az apostolokra. Csak az egy Golgota az, amely eredetileg is itt volt, bár ma sem tudjuk bizonyosan, hogy hol, de minden esetre a Morijával szem-

ben, vagy északra, vagy nyugatra tőle. Az igazi Abrám, a Magaságos Atya, itt hozta meg az emberekért azt az áldozatot, amit ő a Mórián tőlünk elfogadni nem akart: feláldozta az ő szerelmes egy fiát.

Igy lett Jábesből Jeruzsálem és így lett Jeruzsálem el-Qudsz esseriffé, a keresztyénség minden megszentelt emlékeinek foglaltává a Sinai égő csipkebokrától a Szentlélektől zúgó kettős tüzes nyelvekig.

Az egész város körülbelül akkora, mint Kolozsvár, talán valamivel nagyobb és piszkosabb, de kevésbé poros. A kőfalon kívül már európaias házak vannak, többnyire emeletesek, de szűk, tekervényes és hegy-völgyes utcák, mind makadám kövezettel, tehát az utakon esőben sár, szárazságban szinte bokáig érő fehér por van, amit aztán gyalogos emberek kecsketömlőkből locsolgatnak, de oly szorgalmasan, hogy nem igen van nagyobb por, mint Kolozsvárt. A kőfalak, melyek a Hadrián császár által megvetett alapon nyugosznak és délen és délkeleten valamivel kisebbre szorítják a várost, mint régen volt, a többek közt az úgynevezett Siont is kizárván belőle, és amelyeket Szolimán szultán 1542-ben újítt meg, még teljes egészökben megvannak és nagyban emelik a város érdekességét, sőt szépségét. 12 méter magasak, 34 torony és 7 kapu van rajtuk. Kerületük talán valamivel nagyobb lehet, mint a régi, sajna, már lebontott kolozsvári kőfalaké, úgy 1½ óra alatt körül lehet járni őket. Rajtuk belől van a régi város, mely az olajfák hegyének egy pontjáról elragadó látvány, ami különben általában ismeretes a közkezen forgó képekről, melyek többnyire innét vannak felvéve; de belülről első tekintetre nem nagyon tetszetős. Szűk, zeg-zugos, össze-vissza utcái inkább sikátorok, csak kettő, vagy harmadfél van közük olyan széles, hogy kocsival is lehet rajta járni. A bazárok sikátorai be vannak boltozva, úgy hogy ott még az utcára is csak ablakon át szűrődik a világgosság. A tisztaságot elképzelhetjük abból, hogy itt igazán mindenki a maga háza előtt seper, igyekezvén természetesen a szemetet a más háza előtt csoportosítani; akkor aztán jön egy ember meg egy szamár, a szamár hátán két kas-általvető, amibe az ember marokkal rakosgatja bele a szemetet; mikor a kas tele van, szeretettel meg is tapiskolja azt és úgy viszi ki a városból. Különben még a követ is úgy hordják, hogy a szamár vagy teve hátára kötözik. Ezekben a szűk sikátorokban azonban, főkép a

bazárookban, nyüzsgő, érdekes élet folyik, már legalább husvét évadja táján. Minden nemzetbeli európaiak és amerikaiak, szóval frenkik, minden felekezetbeli arabok, minden fajbeli szamarak, lovak és tevék, különféle terhekkel megrakva, vagy üresen, tarka össze-visszaságban ballagnak az utcákon, lépcsőkön, tekervényneken előre-hátra csendes keleti méltósággal, kivéve természetesen a frenkiket, akik itt is úgy sietnek, hogy benszült vezetőjük csak úgy kapkod a levegő után, mikor magyaráz nekik. A zsongó zsvajban egyszer-egyszer felhangzik a zarándokok éneke. Talán oroszok jönnek, akik jellegzetesen kiválnak a többi közül; többnyire nagy szakállú, szálas, hajlott hátú bácsik és töpörödött anyókák, akik úgy tesznek-vesznek itt, mintha Oroszország bekebelezte volna már Törökországot. Vagy németek, akik szépen énekelve, zárt kettes sorokban, katonás lépésekkel vonulnak a szent sír temploma felé. A mohamedán zarándokok pedig néha óriási tömegben lepik el a várost, zászlók alatt, zene- és dobszó mellett vonulva fel.

És ebből a sajátságos áriából, mely az áhitat zsolozsmáiból és a mindennapi élet zakatoló, itt sokszor nagyon is éles zajából olvad össze, valami méla, szeliden vonzó hangok áradnak ki és lágyan körül ölelik a lelket, és felemelik, és viszik messze, messze, az emlékezésnek szeliden ringó szárnyain

Mert emlékekkel van itt tele minden. Itt a kapu, amelyen a templomba ki- s bejárni szokott, most be van falazva. Ott az út, amelyen a olajfák hegyére szokott kijárni; ma is két oldalt 3—3 sorban csonka-bonka koldusok és bélpoklosok szálnalmas serege szegélyezi. Amott kanyarog el a kedves gyalogösvény, melyen Betfagébe és Bathániába szokott járni. Itt sírt a város felett, mikor az egész ragyogó pompájában elébe tárult. Ott tanította a tizenkettőt a miatyánkra. Ime a ház, ahol az utolsó páskát töltötte tanítványaival. És a kert, ahova zsolozsmát énekelve kivonult az utolsó vacsora után. És a hely, ahol vért verejtékezett. A sziklák, melyeken a tanítványokat elnyomta az álom a küzdelmes éjszakán. Ehez az oszlophoz volt kötözve, mikor a katonák megostorozták. Ez az a fal, amelyet vállá érintett, mikor a kereszt alatt összeroskadtt. Itt törölte le Veronika vértől ázott arcát. Itt feszítették meg. Onnan nézték a szent asszonyok. Itt támadt fel. Még lábnyomait is mutogatják. Igaz, hogy mindez nem állja ki a tudományos kritikát, hogy mindez felettébb bizonytalan, sőt egészen bizonyos

— legenda; azért mégis hallok, hogy a kövek kiáltanak. — Mikor úgy néha ablakomból átnéztem a város felett, melyben búcsúok énekelnek, kenyérért viaskodó emberek nyögnek és belpoklosok siránkoznak, át az olajfák hegyére, ahol a gyér ezüstös lombok búsan bólogatnak és felettük a légben keselyük kerengenek, úgy-úgy belemarkolt a szívembe valami Jeruzsálem, Jeruzsálem!

Hol keresztelt Keresztelő János.

Mikor a szállodások gyönyörének, de a jámbor „magán utasok“ rémének, Cooknak egy-egy utas csapata megérkezik Jeruzsálembe, alig, hogy a városban körültekint, első dolga Jerikóba rándulni, hogy onnét a Jordánhoz menjen, oda, a hol a hagyomány szerint Keresztelő János keresztelt és Jézus is megkeresztelkedett. A legtöbben természetesen megnézik a Holt-tengert is ez alkalommal. És meg is fürödnek egyikben vagy másikban, vagy mind a kettőben.

Én ápr. 26-án, egy szerdai napon tettem meg ezt az utat, egy, velem együtt hat tagu társasággal két hármast fogatú fiakkereken. A jeruzsálemi fiakkerek, a borzasztó cigányos alkudozást és nyúzást nem számítva, egészen elfogadhatók és ami fő, egészen jól hajtanak. Reggel hat óra után indultunk és d. e. 11 óra tájt értünk meg Jerikóba, egyszeri etetés után, mely az irgalmas samaritánushoz címzett csárdánál történt.

Az út néhol egészen jó, de mindenütt igen tekervényes, mert a lejtések mérséklésére egyedül csak az út csavarodásai szolgálnak, sehol valami levágás, feltöltés, áthidalás nincs. A meredekebb helyeken darabos, sőt sziklás is az út. Ilyenkor a kocsisok, akik az európai állatvédelmi mozgalmakról bizonyára már hallottak valamit, nagyon hamar ki szokták jelenteni, hogy a szegény lovak jó néven vennék, ha az utasok leszállnának. Azok rendszeren le is szállnak, minél fogva teljesen feleslegessé válik, hogy a kocsisok is leszálljanak, mert végre is egy embert csak elbir három ló. A vidék mindenütt hegyes; de teljesen fállan, sőt nagyrészt füvetlen is, bár a talaj befásításra csaknem mindenütt alkalmas volna. Jeruzsálem környékén, sőt még Bethánián túl is egy darabig még vannak kisebb-nagyobb tábla vetések, többnyire kövekkel bekerített táblákban, de aztán a növényzet mind gyérebbé válik és az irgalmas samaritánus csárdán túl már nincs semmi egész Jerikóig. Közelebről nézve a hegyoldalokon a kö-

vek közt gyönyörű kis vadvirágok vannak, de távolabbról nézve az egész hegyoldal egészen tar, csak valami vékony halvány lilaszín játszik felette a napsugárban s itt-ott emelkedik ki egy-egy zöld bokrocska. Kellő távolságokra beosztva mindenütt találkozott egy-két koldus. Láttunk két festői ruházatú, bár — természetesen — piszkos lovas beduint is. Kisebb utitársaságokkal, nyájaikat hajtó arabokkal is találkoztunk, akik közül egy fel is volt fegyverezve valami veszedelmesen hosszú csövű puskával, amely alig ha nem kovás volt. Hanem aztán láttunk rengeteg sok orosz zarándokot. Többnyire parasztok voltak, egy-két fanatikus tekintetű pópa is volt köztük. Ezek gyalog teszik meg az utat a Jordánig, hogy ott megfürödjenek, vagy legalább lábukat megmártásuk s azután ismét gyalog indulnak vissza. A betegek és öregek ülnek csak számár, ha van rá pénzük. Szép nép az orosz. És valami olyan gyermekes nyíltság és félelmes hallgatagság ül az arcán, mint az alföldi magyarnak.

Az irgalmas samaritanushoz címzett csárdában a csárdás igen élelmes és igen tolakodó úr, aki egy kissé galiciai színezetű palesztinai német tájszólást beszél és nagy bőbeszédűséggel fejtette ki nekünk, akik nem mentünk be csárdájába, hogy ez a modern nemzetgazdaságtan alapelveivel nem egyezik. Ez az alapelv u. i. úgy szól, hogy „leben und leben lassen“ A jelen esetben pedig úgy alkalmazandó, hogy mi vagy igyunk az ő csárdájában arakot, vagy vegyünk tőle egy olyan bádogkulacsot, amilyenben minden jó keresztyén, aki erre jár, jordánvizet szokott haza vinni. A társaság egy része el is fogadta ezt az álláspontot, de csak az arakra nézve, mert jordánvíz számára való üvegekkel mindnyájan fél voltak szerelve. Ennek a csárdának, mely különben elég tágas, kőépület, a nevezetességét a neve eléggé elárulja: ide hozta be az irgalmas samaritanus az úton talált, félholtra vert és kifosztott zsidó embert. Hogy ez csak példázat volt, az nem tesz semmit.

Innen kezdve az út egészen kopár és vad. Egy nem nagyon meredek, de egész területén nagy darab kövekkel fedett hegyoldal mellett egyszerre megállt a vezető kocsis és felhívott bennünket, hogy menjünk egy kissé felfelé és ott majd látunk egy zárdát egy patak mellett. Miféle patak az? „El Kilt“. Tehát ez a nevezetes Kerit pataka, mely a szárazság idején Illyést vízzel táplálta a hagyomány szerint. A fáradságot megérte megtekintése. A

patak igen szűk, mély és meredek völgyben folyik és oly bővizű, hogy rendszeren még nyáron is megmarad. A tulsó partján, fantasztikus sziklaalakulatok közt egy festői zárda tárult elénk, melynek csak a homlokzata van kiépítve, hátsó- és oldalfalai a partba vannak vájva. Előtte kicsi, de kedves kertecskék. Tőle nem messze egy régi római rendszerű oszlopos vízvezeték romja a völgyön keresztül, amely mögül egy sziklavölgykanyarulatból tör elő a patak vize nagy zúgással. Kedves zene ez, kivált olyan helyen, ahol igazán semmi víz nem található messze földeken. Innét az út a Kerit patakával párhuzamosan visz tovább, bár annak kanyargó völgyét a közbeeső hegyek legtöbbször eltakarják.

A hegység a jerikói völgybe minden átmenet nélkül, egész meredeken esik le. Itt az út is oly meredek, hogy még lefelé menet sem volt tanácsos a kocsikon maradni. A hajlás éléről elébünk tárult el-Ghor, a Jordán mély völgye, mely a kopár hegyek közt elterülő hosszú, keskeny síkon olyan, mint valami hatalmas, nagy zöld árok, amit mesebeli óriások ástak. Ezen a síkon, melyet nyugaton festői alakulatú, meredek és kopár hegyoldalak, keleten pedig a Jordán folyása határol, dús vetések és szép kertek közt fekszik Jerikó. Ma kis felláh falu, melyben kevés állandó ház van, de a közt néhány jó nagy szálloda; a lakosok jó része ma is fekete kecskeszörből szőtt sátrak alatt tanyázik, amelyeknek csak teteje van befedve, oldala minden felől nyílt. Mikor megérkeztünk, első dolgunk volt megbámulni szállodánk udvarán egy oleándert, mely akkora volt, mint egy jó nagy eperfa, és telised tele nyíló virággal. Feltűnt egy vályogból épült kerítés is, mely minden fedél nélkül áll és a teteje még ki is van csipkézve. Még a csipkéje is ép maradt évtizedeken át; nálunk egy év alatt elmosta volna az eső. Azután meglátogattuk az ain esz-szultánt, ami a hagyomány szerint az a víz, melyet Elizeus 2 Kir 2, 21. szerint meggyógyított. Az út odáig virágzó, gyönyörű pomagránát kertek közt vitt. Ez látja el ivó és öntöző vízzel Jerikót, mert itt öntözés nélkül semmi nem terem. Télen is csak igen ritkán esik eső, az is nagyon kevés. Mikor én ott jártam áprilisban már kánikulai hőség volt és szállodánk kertjében a paprikabokrok derékig értek, a zöldpaprika még apró volt ugyan, de már meg lehetett enni. A Szultánforrás mellett vannak a régi Jerikó romjai, három, egymáshoz közel, a többiektől pedig elszigetelten álló halmok. A romok ki vannak ásva. Ez a város is oly összezsufoltan, zezzugosan volt építve, mint Jeruzsálem és a többiek.

Odább keletre, a pusztahegyek közt van a Quarantania zárda, ahol az orosz zárándokoknak szállásuk is van. Azért nevezik így, mert a hagyomány szerint itt böjtölt Jézus negyven nap és negyven éjjel. Ez is olyan hagyomány természetesen, mint az itteni hagyományok jó nagy része, hogy ha nem igaz is, de jól talál. A vidék tényleg kísérteties; és a zárda megett van egy magas hegy fantasztikus alakulatok közt, előtte a buja jerikói sík, ez jól beválik a kísértés hegyének.

Ebéd után mentünk aztán ki a Jordánhoz. Jó egy óra telt bele, míg oda értünk: biz' én nem jegyeztem meg egész pontosan, csak azt tudom, hogy ez az út és innét a Holttengerhez, onnét vissza Jerikóba, négy órába került összesen. A Jordánt mindkét felől fűzesek, nádas-cserjés, mocsaras helyek szegélyezik, úgy, hogy a parthoz nem mindenütt lehet hozzáférkezni. Azon a helyen, amelyet Keresztelő János működésének helyeként mutogatnak, szintén ilyen kiöntéses a part, tele fűzekkel, náddal és kisebb-nagyobb vízi növényekkel, csak egy nem nagyon széles út van taposva a vízig, amelyen az ott kikötött csolnakba lehet szállni, ott vizet meríteni, vagy, ha tetszik, egyet csolnakázni. A Holttengerig innét egy óra alatt lehetne elmenni csolnakon. A kényesebb igényűek a csolnakot használják a fürdésnél öltözővetkőző helyül, a többiek csak a partot. De a fürdés egyáltalán nem nagyon kecsegtető itt; a víz szinte sűrű a piszkos iszaptól. Vizet meríteni és hazavinni, rajtam kívül talán még senki sem mulasztotta el. De csak Jerikóig, vagy Jeruzsálemig lehet elvinni, ott fel kell forralni és csak úgy lehet, jól eldugaszolva, hazáig elhozni, máskülönben megromlik.

Innét a Holttenger északi partjához mentünk, mindenütt síkon, amely azonban többnyire terméketlen, sós talajú. Egy nagy területen a talaj csodálatos alakulásokat mutatott: nagy kúpok, félgömbök, sőt szélesebb talpukkal összetett kettős csonkakúpok emelkednek ki belőle; mintha óriásgyermekek játékból csinálták volna. A tenger északi partja lapos, nagy területen kiöntéses, hol a déli szél néha messze kihajtja a vizet; közvetlen a víz mellett pedig kavicsos jó szélesen, de a kavics oly tiszta, mintha minden szemét külön megmosták volna. És, ami nekünk feltűnt, kicsi csigaházak is találhatók közte. A nyugoti és keleti part pedig hegyes. Nagyon szép látvány a két oldali festői hegykoszorúval szegett tükroñ végig nézni, mely délen titokzatos ködben vész

el. Itt természetesen megfürödtünk. Egy nagykanizsai születésű ember, aki azonban már egy szót sem tud magyarul, talán nem is tudott, adta a fürdőruhát, két darabot, melyek egyike törülköző volt, potom egy frankért. Hanem a víz kitünő; olyan, mint a tordai akknafürdőé, csakhogy tiszta, átlátszó. A kavics ugyan éles egy kissé, de legalább tiszta. Csudálom, hogy itt már rég fürdőtelep nem keletkezett. Egy Qahuinak (= kávéház) nevezett nyomorult kalyibánál nincs egyéb épület. A parton még van egy megfeneklett, rozoga kis gőzhajó is.

A fürdés után felfrissülve, derült kedvvel indultunk vissza Jerikóba, egész úton nem fogyva ki a vidék különös szépségeinek élvezetéből. Vacsora után bejártuk a falut, aztán lefeküdtünk; de én nem tudtam aludni a hőség miatt. Tehát egész éjjel a szélzúgás és sakálordítás zenéjét hallgattam, nem mondhatnám, hogy valami nagy gyönyörűséggel.

Végig nézve most már ezt az egész vidéket, melyen Bethániától a Jordánig és Holttengerig, Jerikót kivéve, még egy falu sincs, azt kell mondanunk, hogy ez a hely alkalmas lehetett ugyan keresztelő Jánosnak remeteélet folytatására, sáskát és vadmézet találhatott itt; de nem lehetett alkalmas prédikálásra és keresztelésre. Nagyon bajos elképzelni, hogy erre a helyre, mely Jeruzsálemtől és vissza jó háromlovas fogaton szinte másfél napi út, hogyan jött ki hozzá Júda és Jeruzsálem, hogy prédikációját hallgassa és megkeresztelkedjék; hogyan jöttek ki hozzá a vámszedők és vitézek, hogy megkérdézzék tőle, mit cselekedjenek? Igaz, hogy az evangéliumok egybehangzóan azt tanítják, hogy János a Jordánban keresztelt és Jézus is ott keresztelkedett meg; de ezek után bátran fel lehet vetni a kérdést, hogy vajjon ez a Jordán volt-é az, vagy esetleg egy másik Jordán?

Hogy több folyó is viselte legyen a Jordán nevet, az a név etymológiájából kiindulva a priori lehetséges. A régiek szerint e név *jéór* — *Dán* a Dán folyója. Ha ez a magyarázat helyes volna, akkor természetesen nem gondolhatnánk másra, mint erre a most Jordánnak nevezett, északról délre folyó folyóra, mely északon valahol Dán városa körül ered és a Holttengerbe ömlik: amit az arab *Seriat el-kebire* = a nagy itatónak nevez. De ez nem helyes. Ha a név sémi, akkor aligha eredhet mástól, mint a járad = lefolyóigétől, és akkor egyszerűen azt jelentí, hogy a „folyó“. Bizony ez semmitmondó név épen az ország legnagyobb folyója számára;

de, ha több folyót is neveztek így, ami egészen bizonyosra vehető, akkor szinte természetes, hogy végül a legnagyobbban maradt rajta, mert az „a kiváltképen való folyó.“ De némelyek mégis az árja nyelvben keresik a szó eredetét. Ezek szerint az árja földeken, a többek közt Kréta szigetén, a filiszteusok eredetének helyén is lévén egy Jardánosz nevű folyó, a már említett nagy népvándorlási mozgalmak alkalmával, az egyiptomiak által úgynevezett tengeri népek áradatával Kanaánba vetődött nyugoti árják, közelebb-ről talán a filiszteusok ősei, vitték oda magukkal ezt a nevet, és először valamelyik keletről nyugatra menő és a Földközi-tengerbe ömlő folyót jelölték meg vele, és csak később ment át a mostani Seriat el-kebiré-re. Ezt az etymologiai vitát itt eldönteni nem akarom, de megjegyzem, hogy szerintem ez a névátvitel sokkal jobban megérthető az előbbi módon, mint így.

De akár így, akár úgy, az tény, hogy sok okunk van feltenni, hogy valamikor volt egy másik Jordán is, amely nem a Holt-tengerbe ömlött, hanem a Földközibe és így keletről nyugatra folyt a későbbi Judeán át. Nagyon sok emlékezete maradt fent ennek. Erre kell gondolnunk I Kir. 7, 46 versnél is, mely szerint Salamon a templom ércedényeit „a Jordánkörben önteté a talaj sűrűségében“, azaz a vastag, tömött anyagtalajban. Ez a Jordánkör minden valószínűség szerint a már említett Jeruzsálem, azaz Sálem, a mai Bét-Anán körül, a mai Vádi Szelmán nevű folyó mellett elterülő vidék, ahol a tévesen Dánitáknak nevezett Kéniek, a hykszoszok utódai laktak, akiket a biblia Kaintól és Tubál-Kaintól (= Vulkan) származtat le; akik híres fegyverkovácsok voltak. A biblián kívüli régi írásokból tudjuk, hogy ez a nép még Egyiptomba is szállított fegyvereket; tehát nagyon kifejlett ércipara lehetett. De egyáltalán műipara a fejlettség magas fokán állhatott, mert már a szent sátor építőiül is ide való emberek, Becal'él és Oholiáb (Ex 35, 30—34.) említettnek. A Seri'at el-kebiré vidékén pedig egy helyet sem tudunk, ahol ércöntők vagy kovácsok laktak volna. A távolság és az egész földrajzi helyzet is az előbbi mellett szól. Nem alaptalan tehát a feltevés, hogy a mai Vádi Szelmán neve is Jordán volt eredetileg, melyet néha Kis-Jordánnak is neveztek, míg a Seri'at el-kebirét Jerikó Jordánjának mondták sokszor, valószínűleg megkülönböztetésül.

Ha ezt elfogadjuk, akkor Keresztelő János működésének helyét is ide tehetjük. Annnyival is inkább, mert szülei, Luk. 1, 39.

szerint a „hegységben, Juda városában“, tehát épen e vidék táján, kissé lejjebb, délre laktak. Egyenesen ide utal Ján. 3, 23 is, mely szerint János Αἰνών-ban, Sáleemhez közel keresztelt. Ilyen nevű helységek a Seri'at el-kebire mellett nincsenek. Ellenben, mint már láttuk, Sáleem tényleg itt feküdt a mai Bet-anán helyén. Énont sem nehéz e környéken találni, mert több olyan nevű helység is van itt, amelynek mai arab nevében Ainont felismerhetjük. Itt van Ain Dzsefna, a Vádi Szelmán mellett, itt 'Ain Szelmán, továbbá ezektől délre, Bet-Anánhoz közelebb 'Ain bet-Anán, 'Ain el-Adzsab, vagy kissé tovább, Jeruzsálem felé 'Ain bet Izzá; mind a Vádi Szelmán mellékfolyói mellett. Bajos volna most ezek közül azt a bizonyos Ainont kiválasztani, de az nem is fontos a fontos az, hogy mindezek alapján sokkal valószínűbbnek tarthatjuk, hogy János a mai Vádi Szelmánban keresztelt, mint, hogy a mai Jordánban. Itt, Jeruzsálemtől 14 kilométernyire, népes és sűrű falvak közt, Judeának a középpontjában egészen jól megérthetjük, hogy egész Judea és Jeruzsálem és az egész „Jordánkör“ kiment hozzá; mert, mint láttuk, épen ennek a vidéknek a neve volt Jordánkör.

Ez a felvétel világosságot vet Máténak is egy sokat csúrt-csavart helyére. Mát. 19., 1. v. u. í. így szól καὶ ἦλθεν (t. i. Jézus) τὸ ὄριον τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Akik a szövegkritikának legkényelmesebb, de, mint innét is látszik, nem mindig a leghelyesebb eszközéhez, a kikanyarító késhez ez esetben nyúlni nem akarnak, azoknak sok fejtörést okozott már e locus. Rendesen úgy magyarázzák, hogy a πέραν-t az ἦλθεν-hez veszik adverbiumúl nem pedig Ἰουδαίας-hoz határozóúl. Én is nagyon szépen kimagyaráztam már ezt így többször, a nélkül azonban, hogy magam bele tudtam volna nyugodni grammatikai szempontból. Bár földrajzi szempontból is nehéz a dolog. Mert e magyarázat szerint Jézus Galileából úgy ment Judeába, hogy átment a Jordánon és Pereán végig menvén, Jerikónál ismét visszajött a Jordánon, és úgy ment Judeába. Ezt a nagy kerülőt azzal lehetne magyarázni, hogy nem akart Samarián keresztül menni; igen, de tudjuk, hogy máskor meg mégis keresztül ment, talán nem is egyszer. Megegett ugyan, hogy valamelyik faluban nem kapott szállást; de az nem tett semmit. És épen ez alkalommal, Keresztelő János lefejezése után, mivel Perea is Galilea negyedese fejedelmének birtokában volt, sokkal több valószínűség szól a mellett, hogy kerülő nélkül, Samarián át, mint a mellett, hogy Pereán végig ment Judéába.

A rejtély kulcsát megadja az, hogy a Jordán itt is == a Vádi Szelmán. Aki Galileából Samarián át Judeában és Jeruzsálmbe akar menni, annak az útja a Vádi-Szelmán—Jordánon át vezet.

Ez a vidék, ahol a pusztában is emberek közt járhatott, egészen jól megfelel Jánosnak, aki, ha nazir volt is, mégis próféta volt, az utolsó igazi ótestamentumi próféta; míg Judea keleti fele s a Seriát el-kebire környéke inkább a későbbi anachorétáknak lett volna megfelelő. Ő nem kerülte az embereket — különben a régi nazirok sem, — hanem kereste. Ő nem áhítatoskodott, mint a régi anachoréták; nem elmélkedett, mint a mai filozofus próféták, akik előtt az Isten már nem egyéb, mint a világ folyásának változhatatlan, azaz merev és élettelen törvénye, és akik ennél fogva a lélekmentést tudománnyal ellenkező érzelésnek tartják csak: hanem tudván, hogy Isten igenis az igehirdetés által tartja meg a világot, fáradhatatlanul munkálkodott, hogy lelkeket ragadjon ki a bekövetkezendő harag tűze alól „mert a fejsze immár a fáknak gyökerére vettetett.“

Hol volt a Golgota.

Jeruzsálemnek a legnevezetesebb keresztyén épülete, amely legtöbb látogatót vonz ide, természetesen a szent sír temploma, amelyet az arabok kenisztet el-qiáme = feltámadás templomának neveznek; és amely a róm. kath., gör. kel. és örmény felekezetek közös birtokának van elismerve, de a koptoknak is van benne része; a kulcsát pedig egy mohamedán család őrzi. Különben a rendet is a mohamedán katonaság tartja fenn benne a birtokos felekezetek közt, amire, bár igen pontosan meg van határozva, hogy melyik helyiség és melyik lámpa melyik felekezeté, mégis nagy szükség van sokszor a barátok fanatismusa miatt; de amúgy is, az ünnepeken, ha katonaság nem volna, életveszélyes lenne sokszor a tolongás. Mert a keleti áhitat másforma, mint a nyugoti. Én láttam két soha nem felejthető és le nem írható megnyilatkozását ennek az áhitatnak a görög-keletiek lábmosási és feltámadási ünnepén, az „id ennur“-on. De meg nagy értékű kincsek is vannak itt felhalmozva, amelyek esetleg meggondolatlan lépésre csábíthatnának olyanokat, akiket a hely szentsége nem akadályozna. Ezért állandóan kisebb-nagyobb számú katonai őrség van a templomban, az őrség parancsnoksága pedig ott tanyázik a főbejárat-tól oldalt egy csarnokban; széles kereveten keresztbe tett lábakkal

ülvén és fekete kávé szűrcsölvén, bodor füstöket eregetve hozzá. Ezen ott nincs mért megbotránkozni, mert viszont a messze föld-ről jött hívek meg bent a templomban táboroznak, a kövön, fal-párkányokon stb. ütven tanyát. Ők persze nem cigarettáznak, de a vizes korsó és kenyeres tarisznya bizony néha előkerül a holmi közül.

Ennek a különböző korokban és különböző stílusokban épült óriási templomnak, amit bátran nevezhetünk a templomtermek, kápolnák, földalatti és feletti csarnokok, fülkék és folyósók rengetegének, a központja a Katholikon nevű nagy, hosszúkás négyszegletű templomterem (gör. kel. birtok), amely állítólag Arimathiai József kerjének helyén épült. Itt van a világ közepe egy kőgömbön két abroncs keresztesével pontosan megjelölve. Ezek tehát nemcsak úgy általánosságban beszélnek, mint Nagyenyed. Ennek a keleti végétől délre van a Golgota, amelynek területén több kápolna és fülke van, a többek közt Ádám kápolnája. A legenda szerint Ádám itt van eltemetve és épen az ő koponyája felett állt a kereszt. A keresztről lecsurgó vér aztán ráfolyt Ádám koponyájára és életre keltette azt. Az Ádám koponyájától vette volna e szerint e hely Golgota = a koponya nevét. Hogy azonban e vaskos legendának theologiai alapgondolata van, az egy tekintetre világos.

Itt mutogatnak a kereszt állítólagos helye mellett egy kövön egy eltolható rézlappal elfedett repedést, mely a Máth. 27, 51. versben említett kősziklarepedés legyen. Ennek bizonyítéka az, hogy a repedés nem a kövek irányában, hanem ellenkező irányban húzódik.

A Golgota kápolnától nyugotra, épen a templom főbejáratával szemben van egy kőlap, azon kenték meg Jézus holttestét. Hogy a hívők itt mit visznek véghez állandóan, arról, nagy sajnálatomra, most nincs időm szólni. Innen tovább nyugotra, egészen a Katholikon nyugoti végéhez építve van egy nagy oszlopos és kupolás körönd, ennek közepén van a szentsír kápolna, nagyon felékesítve, kivált lámpákkal. 5 lámpa a görögöké, 5 a latinoké, 4 az örményeké, 1 a koptoké. Nekem az én famulusomnak, Taufiq-nak atyja, a derék Juszuif nyomdász magyarázta, hogy melyik kié; mert ő ismer itt minden szeget, hogy melyik felekezeté. Ismét tovább észak felé menve jutunk a feltámadás kápolnájába, ahol Jézus feltámadása után megjelent az ő anyjának, Máriának. Nem

elég tehát, hogy az evangyéliumi passiotörténetek minden mozzanatának helye pontosan meg van jelölve; hanem még olyan esemény helye is meg van örökítve, amiről az evangéliomokban említés sincs. Ez mindenesetre feltűnő. Ezeken kívül van itt egy kápolna a Jézus börtönének a helyén; de van szent Longinusnak is kápolnája, aki egy félszemére vak római katona volt, aki Jézus oldalát dárdával átdöfte és az onnét kifolyó vér és víz a szemébe esett és azonnal meggyógyult; van továbbá ruhafelosztás, kicsúfolás, töviskoronázás kápolnája és keresztmegtalálás kápolnája.

Mint ebből a rövid vázlatból is látszik, a templomnak figyelmes megtekintéséből pedig még inkább, a hagyomány itt lassanként olyan helyeket halmozott össze és foglalt egy tető alá, amelyek eredetileg nem lehettek ilyen nagyon összezsúfolva. Nem csoda tehát, ha némelyekben aggályok támadnak annak a hagyománynak a hitelessége iránt, mely a Golgotát ide helyezi. Már a hely fekvése is feltűnő, mert bent van a városban. De még feltűnőbb az, hogy a Golgotahegynek nyoma sincs és a szentsír nem is sír tulajdonképen, hanem valóságos kőszarkofág, még pedig művészi alkotás. A templom alatt pedig van több valódi zsidó sziklasír, ami azt mutatja, hogy itt valamikor temetkezési hely volt; holott az a sír, amelybe Jézust temették, egy kertben épült családi sírbolt volt. Erre azonban azt mondják a hagyomány védői, hogy ez a hely akkor a város kőfalán kívül volt; a Golgotahegyet azért vágták le, hogy emlékkal megjelöljék és később még jobban le kellett faragni az építkezések miatt; a Jézus sziklasírja a templommal együtt 614-ben pusztult el, mikor II. Chosroes persa király a várost bevette és az újjáépítés alkalmával kellett helyébe szarkofágot készíteni; a templom alatt levő sziklasírok pedig Arimathiai József és Nikodemus sírjai, amelyek tehát csak annak a bizonyítékai, hogy csakugyan itt volt a Jézus sírja.

Ezek azonban mind csak állítások, amelyek azt, aki kételkedik, meggyőzni nem tudják. Többekkel beszéltem e tárgyról Jeruzsálemben és úgy láttam, hogy csak két érvök van, amihez tudományos állásponton is ragaszkodnak a via dolorosa, mely egyenesen ide vezet és a régi hiteles hagyomány.

A via dolorosáról azonban azt sem tudhatjuk egész bizonyosan, hogy honnét indult ki, nemhogy azt, hogy hova vezetett. Csak annyit tudunk, hogy kiindulási pontul két hely jöhet tekintetbe; a nagy Heródes által épített két várkastély. Az egyik az

Antonia, amelyet a templomtér északnyugoti sarkán volt régi vár helyére építtetett; a másik a mai báb el-Chalil mellett, a város nyugoti szélén ma is meglevő királyi várpalota, amelyben lakott ő és utódai mindaddig, míg Judea közvetlen római kormányzás alá nem került (Kr. u. 6—41-ig és aztán 44-től ismét tovább), amikor is aztán a római procuratorok székháza lett. Mivel e szerint valószínű, hogy ez volt az a praetorium (Mát. 27. 27 Márk 15. 16; Ján. 18. 28. stb.), amit az evangéliomok említenek, és itt volt a gabbatha, a Διδοσθηριον, ennélfogva tulajdonképpen itt kellene keresnünk a via dolorosa kiindulását. És ha a menet csakugyan innét indult volna ki, akkor a Golgotát alig kereshetnők a mai szentsír templom helyén, mert a bibliai hagyomány egyhangulag úgy szól, hogy kivitték őt (Mát. 27. 32; Márk 15. 20; Ján. 19. 17; Zsid. 13. 12.), már pedig innét a szentsír temploma befelé esik. Igaz, hogy ez a hely akkor még kívül volt a kőfalon, mert az e részeket, a Bezeta nevű újavárost bekerítő északi és északnyugoti falat I. Heródesz Agrippa csak Jézus halála után kezdte el építtetni; de az újaváros azért már akkor megvolt, hiszen épen az tette szükségessé a kőfalak kijebb tolását. De fogadjuk el a hagyományt, mely e kérdésben meglehetősen szilárd, hogy Pilátus az Antoniában ítélte Jézus felett és innét, ahol ma egy gyalogsági kaszárnya van, indult ki a fájdalmas menet. Ez esetben, ha nyugot felé mentek, aminthogy alig is mehettek másfelé, akkor útjuk egyenesen a régi Halkapuzhoz vitt, amelyen át az akkor még bekerítetlen újavárosba, Bezetába jutottak, amelyből viszont a legegyenesebben nem az a nyugot felé menő út vitt kifelé, amit ma mutogatnak a szentsír templomáig, hanem az az észak-északnyugot felé haladó, mely a régi Halkaput a mai Damaskusi-kapuvál összeköti. És kétségtelenül megállapítható, hogy itt, a várostól északra volt a nyilvános vesztőhely, ahova ez volt a legegyenesebb út. Így tehát a via dolorosa, akár Heródesz királyi palotájából, akár az Antoniából indult is ki, nem vezet kényszerítőleg a szentsír templomához, sőt inkább másfelé.

Sokkal nagyobb súlylyal esik a mérlegbe a másik, az egyetlen érv, a hagyomány. Mert egészen természetesnek találhatjuk, hogy a tanítványok a kivégzés helyét és a szent sirt jól emlékezetben tartották és az utánuk következő nemzedékeknek is áthagyományozták. De az a baj, hogy épen azt nem lehet kétségtelenül kimutatni, ami a hagyomány hitelére elengedhetetlen, hogy t. i. ez

az áthagyományozás megszakítatlan volt az apostoloktól korunkig. Mi csak Nagy Konstantinig tudjuk kétségtelenül visszavinni e hagyományt. Az ő korában u. i., az általános ereklyekeresés és találás korában, egy Vénustemplom állt e helyen, amiről az volt a szilárd hagyomány, amit Eusebius hagyott ránk, hogy az istentelen emberek (némelyek szerint Hadrián császár) azért építették ide, hogy a szent sírt megszenteltetítsék és felismerhetetlenné tegyék. Mikor aztán Nagy Konstantin ásatása folytán itt tényleg egy addig valószínűleg a Titus ostroma alkalmával felhányt törmelések által eltakart sírűreg jött felszínre, abban a Jézus feltámadásának újabb bizonyítékát látták és a császár az Anastasist, a feltámadás templomát építtette fölébe. Későbbi hagyományok szerint Helena a sír mellett Jézus keresztyét is megtalálta. E szerint ez a vénustemplom kötötte össze a Nagy Konstantin korában kétségtelenül meglévő hagyományt az apostolok korával. De kérdés, hogy teljesen megbízható kapocs-e ez?

Titus Kr. u. 70-ben úgy lerombolta Jeruzsálemet, hogy az egészből csak Heródes királyi palotáját hagyta épen és ettől kezdve Hadriánig, aki 132-ben adta ki a parancsot, hogy helyén Aelia Capitolina néven római gyarmatváros építtessék, teljesen romokban hevert. Itt tehát a hagyomány megszakad. Igaz, hogy Eusebius szerint a keresztyén gyülekezet, mely Titus ostroma elől Pellába menekült, az elpusztítás után nemsokára ismét feléledt, a hívek lassanként kezdtek visszazállingózni, és így a hagyományt tényleg fentarhatták és tovább hagyományozhatták; de az a mód, ahogyan ez aztán az említett Vénustemplomhoz fűződik, mégis kívánja a kritikát. Kik voltak azok az istentelen emberek, akik ezt a keresztyének bosszújára és szent helyök meggyalázására építették? Ha nem Hadrián építtette, akkor a hagyomány hitelességének lényeges csorbájára, az építők kiléte és kora teljesen homályban marad. Ha Hadrián építtette, akkor meg kérdés, hogy ő vette-e, vehette-e a keresztyéneket olyan nagyba, hogy templomot építsen bosszantásukra; és ha igen, vajjon akkor is volt-e oka neki épen a jeruzsálemi keresztyéneken ilyen bosszút állni? Ő is érvényben tartotta ugyan Trajánusnak a keresztyének ellen kiadott parancsát; de egészen más dolog a régi isteneknek az áldozatot állhatatosan megtagadókat megöletni és megint más egy lenézett kis gyülekezet bosszantására valahova egy templomot építtetni. Az lehetett, az ő szempontjából, állami célszerűség; ez gyerekes kicsinyesség lett volna. Azt meg lehet

érteni, hogy Bar Kochba kétségbeesett lázadása által felbőszülve a jeruzsálemi templom helyére a Jupiter Capitolinus templomát építették és a szentek szentje helyére Hadrián lovasszobrát állították a gyűlölt zsidók bosszújára; de ennek a vénustemplomnak a keresztyének bosszújára való építését nehéz volna megérteni épen az akkori körülmények közt, mikor ők nem vettek rész Bar Kochba lázadásában, ami a császárban okvetlenül kellett, hogy engesztelékeny hangulatot támasszon irányukban, legalább oly mértékben, amilyenben viszont a zsidók részéről meg még fokozottabb gyűlöletnek és üldözésnek tették ki magokat. Hiszen az ilyen eljárással Hadrián épen az ő gyűlölt ellenségeire, a zsidókra mért bosszújának élet tompította volna. Lehet, sőt valószínű, hogy csakugyan építettett egy vénustemplomot Jeruzsálembe; de nem mondható lehetetlennek az a feltevés, hogy arról csak később keletkezett az a felfogás, hogy a Golgota helyén épült: amikor a keresztyének a zsidóknál már nagyobb jelentőségre emelkedtek és így feltűnővé lett, hogy a haragos Hadrian csak a zsidó szektán állt bosszút a Jupiter Capitolinus templomának felépítésével, a sokkal jelentékenyebb kereszténységet pedig figyelemre sem méltatta. A Moriára Jupiter Capitolinus, a Golgotára Vénus templomát építeni bosszúból, ez, ebben a párhuzamban, inkább a keresztyén lélekből Hadriánra vetített, mint az ő fejéből született gondolat. Így tehát ezzel az érveléssel is úgy vagyunk, hogy bár némi lehetőségét mindezek után is el kell ismernünk; de a hely ellen szóló fentebbi érvekkel szemben feltétlenül döntő erőt nem tulajdoníthatunk neki.

De van egy másik hely is, ahol újabban a Golgotát keresik; e mellett semmi régi hagyomány, de igen sok egyéb körülmény szól; Gordon angol tábornokról röviden Gordon Golgotájának is nevezik. Ez a város északi falával közvetlenül szemben fekvő hegy, most mohamedánus temető, a felett a barlang felett, amelyet Jeremiás barlangjának neveznek, mert a hagyomány szerint, itt írta meg síralmaít. Dél felé, a város északi falával szemben, mesterségesen vágott meredek fala van e hegynek, mert itt valamikor kőbánya volt. És talán régtől fogva amúgy is igyekeztek ezt a hegyvágást mélyíteni és szélesíteni, mert északról a városnak semmi természetes erőssége nem volt. Ennek a sziklafalnak egy helyén olyan alakulat van, ami egy kis képzelőtehetséggel halálfejnek nézhető. A két szemüreg, a homlokcsont, a betört orrcsont, a szájüreg, még a pofacsont is,

kivált ha figyelmissé teszik rá az embert, mind jól kivehető. Ime, ez a koponya, vagy a Jézus korabeli aram nyelven goluta, amiből lett a görög γολγοθα. Könnyű elképzelni, hogy amint a nép fantáziája itt a koponyát felismerte, ezt a helyet róla egyszerűen így nevezte: „a koponya“ És így nevezetett az a hely is, ahová Jézust kivitték. Nem „koponyák helye“, bár a vesztőhely tényleg itt volt; nem Ádám koponyája, aminek, mint láttuk, már theologiai speculatio volt az alapja; sőt még csak nem is „koponya-hegy“ hanem egyszerűen „γολγοθα“ = a koponya“ Ezt természetesen az idegenek nem érthették, ezért az evangéliumok már szükségesnek látják megmagyarázni, hogy γολγοθα azt jelenti, hogy „koponyahely“, — ami azonban már későbbi és nem szabatos magyarázat, mert abból indul ki, hogy a vesztőhely itt volt. De érdekes, hogy Lukács, „ki eleitől fogva mindeneknek szorgalmasan végére járt“, egészen helyesen magyarázza: „elmentek a koponyának nevezett helyre“ Mind a négy evangélium egyhangulag bizonyítja tehát, hogy annak a helynek a neve, ahol Jézust kivégezték, Golgota = a koponya volt. Ez a név pedig az egész jeruzsálemi határban egyedül csak erre az egy hegyre illik reá az említett halálfej miatt: nincs más, amelyiket akár alakjánál, akár talán kopaszságánál fogva így lehetett volna nevezni; nem is szólva arról, hogy egy olyan hegyen, amelyet kopaszságáról neveztek koponyának. bajos lett volna a kereszteket elásni. Igaz, hogy ezt a kőbányát csak a fogság után törték fel; de azért ennek a hegyvágásnak egész mostani kialakulása oly régi, hogy a régi kőbánya fenekén, ahol most egy országút megy el az északi fal mentében, a talajban 1 méter mélyen dárikot találtak; tehát a perzsa korszakban már meglehetősen ez a sziklafal. És a koponyaarc Jézus korában még szembetűnőbb lehetett, mint most.

A néven kívül e hely mellett szól még az is, hogy itt volt a közönséges vesztőhely; itt kövezték meg később István vértanút is. És az is, hogy nemcsak a régi kőfalon, hanem az új városon, Bezethán is kívül van és amellet mégis közel a városhoz, mint Ján. 19., 20. is mondja, és út is van körülötte, amelyről az „arramenők“ (Mát. 27. 39.; Márk. 15., 29.) csúfolták a megfeszítettet. Ide útál továbbá az is, hogy az Antoniától kiinduló via dolorosának a régi Halkaputól kezdve a mostani Damaskusi kapun át idevezető út a természetes folytatása.

De talán valamennyi közt a legerősebben az a sir szól e

mellett, amelyet e hegy tövében, a Jeremiás-barlangtól nem messze, nyugot felé, kőtörmelékek közül ástak ki az előtte elterülő kerttel együtt, amit az angolok aztán ismét kedves, szép kertté alakítottak. Ennek a kertnek helyzete a Gordon Golgotájához viszonyítva egészen olyan, amilyennek az ember az evangyéliumi elbeszélések alapján Arimathiai József kertjének helyzetét a bibliai Golgotához viszonyítva, magának eleve elképzeli. A sir pedig teljesen megfelel a leírásoknak. Nem közönséges temetőhelyen, hanem magában van egy kertben. Új sir, sőt még nem is egészen kész. Nyilván láthatólag családi sirbolt. Két fülkéje van, az elsőben, az előfülkében a bejárattal szemben talán egy nyugvóhely, vagy talán egy balzsamozóhely készült, nem lehet eldönteni, mert még csak a kezdő vájasok készültek el; ebből jobbra lépünk a tulajdonképpeni sirfülkébe, amelyben a három fal mellett három földönfekvő kőágy készült, de csak egy van készen, a más kettő még csak meg van kezdve. Már pedig Máté és János kifejezetten bizonyítja, hogy az a sir, amelybe Jézust tették, új volt; Máténak és Márknak abból a szavából pedig, hogy egy nagy követ hengerítettek elé, következik, hogy készen sem volt, mert a kész sirhoz hozzátartozik az elzáró kő, tehát, ha a sir kész lett volna, akkor azt mondanák, hogy elébe hengerítették a követ. Világos, hogy hirtelenében kerítettek valahonnét egy nagy követ, ami Jeruzsálemben különben nem nehéz, és azt hengerítették a sirbolt szájához. Az egész közelségben csak erre a sirra vonatkozathatók a Jézus feltámadásáról szóló elbeszélések egyes vonásai, ú. m. Márk 16. 5. v., mely szerint a szent asszonyok, mikor bementek a sirboltba, egy ifjat láttak ülni jobb felől; mert itt a fülkében a kész kőágy balfelől van, tehát jobbfelől szabad a tér; továbbá Ján. 20. 12. v., mely szerint Mária két angyalt látott ülni, egyiket fejtől, másikat lábtól; mert itt a kész kőágy egyik oldala egészen szabadon áll. Szóval, itt nincs hagyomány, de van hegy, még pedig messziről látható, van sziklasir és kert, nem úgy, mint a szent sir templománál.

Mindazáltal nem merném azt mondani, hogy a kérdés, bár részemre is, már végleg el volna döntve. *Sub iudice lis est.* Hogy lesz-e benne valaha végérvényes ítélet, azt nem tudom. Csak annyit tudok, hogy mikor Pastor Lunsburg szakavatott kalauzolása mellett beléptem ebbe a sirboltba és tekintetem az egyetlen kész kőágyra esett, önkéntelenül levettem a kalapomat. A Pastor kalap-

levéve, csendes hangon beszélt, mintha templomban lettünk volna. Abban a pillanatban teljesen meg voltam győződve arról, hogy itt feküdt halva az, aki halálával legyőzte a világot. És odakint az Arimathiai József kertjében, szép máju reggeli verőfény áradt le az égből a földre, és édes virágillat és kedves madárdal szállt fel a földről az égre. Egyik reménységet fakaszt, a másik diadalt énekel. A világ le van győzve!

* * *

Jó volna még itt elmerengni a keleti napsugaras tájakon. De az idő sürget. Nagy út előtt állunk. Ezen az úton sok nehéz munka vár reánk. És kínos küzdelmek és kétséges remények. A horgonyok már fel vannak szedve, a vitorlák feszülnek. Repüljön fel a zászló magasra, kedvező szél lobogtassa szárnyát szélesen, hadd ragyogjon le róla mennyei fénynyel messzire, egész erdélyi anyaszentegyházunkra, ennek a tövisek közt nyiló liliomnak minden ágára, levelére, szirmára a Név, a mi Urunk neve, aki a Golgotán legyőzte a világot! Az Ő nevében: előre! Az 1912—13-iki iskolai évet megnyitom.

Dr. Kecskeméthy István
igazgató.

Gómer bat Diblájim.

Egy több ezeréves exegetikai kérdést óhajtok a következő sorokban ismertetni és talán eldönteni. Annak bizonyosága lesz ez, hogy az ótestamentumi exegesisnek tulajdonképpen helyes szöveg-bírálatnak és jó szövegmegállapításnak kell lenni. Mert ha valaki helyesen megállapít egy szöveget, akkor ezt már meg is magyarázza, legfeljebb csak egyes kortörténeti vagy régiségtani stb. felvilágosításra van még néha szükség; ellenben ahol magyarázni kell, ott már igen sokszor kevés a remény az igazi megértésre. Így hiába magyarázzák az exegeták a Hóséa próféta házasságának történetét már évezredek óta, azért még mind máig vitás, hogy allegorikai vagy biographiai értelemben veendő-e az, és hogy így felesége, Gómer bat Diblájim tisztességes asszony volt-e, vagy pedig házasságtörő. Míg most, azt hiszem, hogy tisztán szöveg-bírálati alapon, azaz a későbbi betoldásoknak az eredeti alkatrészeiktől való elválasztásával, teljes világosságot deríthetek a hosszú időn át nagyon is összebonyolított kérdésre. Ime tehát tárgyunk a tudósok számára nem érdektelennek, a nagy közönség számára pedig nem száraznak ígérkezik.

A történet maga különben, mely írva található Hóséa próféta könyvének I. és III. fejezeteiben, minden művelt ember előtt eléggé ismeretes. Az I. fejezet elmondja, hogy Hóséa azt a parancsot veszi az Úrtól, hogy vegyen magának „paráznaság nejét“ és „paráznaság gyermekeit“ El is megy és elveszi Gómer bat Diblájimot, akitől aztán három gyermeke születik, akik isteni parancs folytán mind symbolicus nevet nyernek. Az első fiú, akit atyja az Úr parancsára Izráelnek nevez, mert, azt mondja az Úr, „még egy kevés, és meglátogatom a jezréeli vérontást (t. i. Akháb, helyesebben Omri házának kiirtását, lásd 2. Kir. 9, 21. skv.) a Jéhu házán“ A második leány, akinek neve Kegyvesztett lett,

„mert többé nem leszek kegyes Izráel házához“ A harmadik ismét fiú, a neve „Nemnépem“, „mert ti nem vagytok népem, és én nem leszek a tiétek“, azt mondja az Úr. A III. fejezetben ismét isteni parancsot vesz a próféta, hogy menjen és megint szeressen egy házasságtörő asszonyt; és ő meg is veszi azt magának 15 sikluson meg egy chómer és egy leték árpán, de szigorú elkülönítettségben tartja: mert, úgymond, sokáig lesz Izráel királyság nélkül és istentiszteleti berendezkedés nélkül.

Azokat a magyarázókat, akik ezt a két történetet allegoriának veszik, nevezzük allegoricusoknak; azokat pedig, akik valóságos történetnek veszik, biographusoknak. Az allegoricusok már most a következőleg érvelnek. Az I. fejezet egyszeri elolvasásából is világosan látszik, hogy itt annyira a gyermekek születésén és főleg symbolicus jelentőségű elnevezésén van minden súly, hogy az egész házassági történet nem lehet egyéb allegoriánál; és ebben van is sok igazság. Nagyobb igazság okáért azonban ők még az anya nevét is megpróbálják symbolicus értelemben kimagyarázni. Gómer = bevégzettség, ami itt a nőnek a paráznaságban való bevégzését, tökéletes parázna voltát jelentené; bat Deblájim = fügekalács leánya, azaz fügekalácsot szerető, amely kalácsot valószínűleg valamely baalkultuszban használták légyen áldozatul, tehát ez meg a nőnek a bálványimádásba merült voltát jelentené. Bevégzettség, a Fügekalács leánya! Mindenesetre túlságosan is symbolicusan hangzó név; de feltűnő, hogy ennek a symbolicus jelentését az író nem fejti ki, holott a gyermekekéit igen. Ezt azonban az allegoricusok azzal magyarázzák, hogy az anya nem akkor kapta csak, hanem akkor már viselte nevét, mikor a prófétaival házasságra lépett.

Ennél sokkal erősebb érvük az allegoricusoknak Isten szentége és a prófétaí hivatal komolysága. Lehetetlen a szent Istenről feltenni, hogy valakinek olyan parancsot adjon, hogy egy parázna nővel lépjen házasságra; és ha valamelyik próféta ezt tényleg megtette volna, azzal hitelét egyszerre végleg eljátszotta volna kortársai előtt. Hát még ha nem elégedve meg Gómer bat Diblájim-mal, még egy parázna nőt vett volna feleségül, mint ezt a III. fejezet tényleg el is beszéli! Ez a biographiai magyarázatnak valóssággal ad absurdum vitele. Úgy, hogy ha egyéb nem volna is, maga a III. fejezet teljesen elegendő arra, hogy az I. fejezetnek is minden biographiai magyarázatát lehetetlenné tegye. És ebben az allegoricusoknak teljesen igazuk is van.

Ezzel szemben a biographicusok a szöveg közvetlen, szó szerinti értelmére hivatkoznak. A prófétához szóló isteni parancs, valamint az annak végrehajtásáról, majd a gyermekek születéséről, szóló elbeszélés oly világos és oly természetes, hogy kizár minden allegorizálási szándékot. Ilyen allegoriának kigondolása és ilyen aprólékos kivitele csak egy későbbi, talán Ezékiel korabeli prófétáról volna elképzelhető, de nem Hóséáról. De ugyan mit is szoltak volna a kortársak, ha a próféta feleségét paráznának, gyermekeit házasságtörésből születetteknek hirdette volna nyilvánosan, holott mindenki tudta, hogy ez nem igaz, hogy Gómer bat Diblájim tiszta nő, hű feleség és gondos édesanya? Hogy számíthatna a közéletben komoly számbavételre az olyan férfi, aki így a sárba gázolná saját becsületét? Ebben megint a biographicusoknak van tökéletes igazuk.

Az allegoricusok érveit aztán a következőleg cáfolgatják. A gyermekek nevei kétségkívül *symbolicus* jelentőségűek, de ebből a házasság allegoricus voltára egyáltalán nem következik semmi, és pedig annál kevésbbé, mert míg a próféta a gyermekek neveit *symbolice* értelmezi, addig az asszonyét nem; de meg annak nem is lehet elfogadható értelmezést találni. Mert a „Bevégzetség Fügekálács leánya“-féle magyarázat, ha maga ellen a szavaknak így megállapított jelentése ellen kifogást nem emelünk is, bár lehetne, önmagában oly erőltetett, hogy cáfolatra nem szorul. Ez helyes; de gyenge már a következő érvelés. Hogy a Hóséának adott parancs Isten szentségével ellenkezik, ez csak akkor volna igaz, ha úgy szólna, hogy a próféta egy erkölcstelen személylyel házasságon kívül folytasson viszonyt és nemzzen gyermekeket; vagy ha arról volna szó, hogy Gómer bat Diblájim már mint a próféta törvényes felesége is erkölcstelen életet folytatott és három gyermeke házasságtörésből született: de mind erről szó sem lehet. A szöveg világosan azt mondja: „végy paráznaság nejét és paráznaság gyermekeit“. Ez pedig azt jelenti, hogy Gómer bat Diblájim parázna nő volt férjhezmenetele előtt, gyermekei is születtek, akik azonban épen nem azonosak a Hóséa házánál szült Jezeél, Irgalomvesztett és Nemnépem nevű gyermekekkel; de épen nem jelenti azt, hogy Hóséa házánál is folytatta légyen előbbi életét! Sőt! Hóséának épen azért kellett őt elvennie, hogy kiragadja abból a fertőből, amelyben addig élt, gyermekeit pedig atyai és házi-fegyelem alá fogván, megmentse az elzülléstől. Így értvén a paran-

csof, épen nem ellenkezik ez az Isten szentségével, sőt nagyon is megfelel az Ő szent, de könyörülő szeretetének. Úgy, hogy ha Hóséa ilyen célból vett el egy nyilvánvalólag parázna nőt, abban a kortársak meg nem botránkozhattak.

Ezt a gyenge érvet az allegoricusok természetesen pozdorjává törik egyszerűen az arra való utalással, hogy mind erről a könyörülő célzatról, valamint a házasság előtt állítólag született gyermekek későbbi sorsáról, vagy legalább arról, hogy mi hatása lett rájuk a házi fegyelem alá kerülésnek, vagy legeslegalább arról, hogy Hóséa házához kerültek-e, a szövegben egy árva szó, de még egy távoli célzás sincs. Nem is ragaszkodnak ehez az érvehöz az újabbak. Szerintök a „paráznaság gyermekeit“ nem Gomer bat Diblajimmal együtt vette házához a próféta, hanem ott születtek azok az Ő házában és azonosak a fentebb már névszerint megnevezett három gyermekkel. Persze, ebből a felfogásból meg egy újabb nehézség származik. Mert ha nem isteni könyörület gyakorlása volt Hóséa házasságának célja és a „paráznaság gyermekei“ csak később, az Ő házában születtek, akkor a „paráznaság neje“ kifejezésnek is prolepticusnak kell lenni és akkor Gomer bat Diblájim férjhez menetelekor ártatlan hajadon volt és csak később lett házasságtörővé: és akkor szó sem lehet olyanféle isteni parancsról, hogy a próféta parázna nőt vegyen feleségül. De menjünk tovább: ha a próféta tiszta hajadont vett nőül, hogy nézhette el neki, hogy az az Ő házában térjen rossz útra és az Ő férji becsületét meggyalázza? Mondjuk, hogy addig nem tudta meg, hogy az Ő felesége házasságtörő, míg az első „paráznaság gyermeke“ meg nem született; de mikor megtudta, hogyan tűrhette a dolgot tovább? Hogy várhatta meg, hogy még két gyermeke szülessék, akikről határozottan tudta, hogy házasságtörésből származtak? Erre a biographicusok természetesen nem tudnak mást felelni, mint azt, hogy sem a házasságtöréskor, sem a gyermekek születésekor még nem volt tudomása a prófétának felesége paráznaságáról, hanem csak később lett az előtte ismeretessé, amikor is aztán nem késett a nevét meggyalázó hűtelen asszonyt házától eltávolítani. És csak ekkor, a fájdalmas egyedüllét mélabús napjaiban jutott arra a belátásra, hogy Ő tulajdonképpen isteni parancs folytán kötötte ezt a boldogtalan házasságot, hogy így az Ő hűsége és feleségének hűtlensége példázza Jahvének népe iránt való hűségét és Izráelnek Istene iránt való hűtlenségét. Úgy, hogy végül mind oda conclu-

dálnak az újabb biographicusok, hogy a próféta szerencsétlen házassága, boldogtalansága, nevének hűtlensége, gyermekeinek becstelen eredete mind, mind tényleg megtörtént dolgok ugyan, amiket azonban később, fájdalma megtisztultával, ő maga allegorizált. Ime tehát, a végén ők is csak allegoriát látnak a dologban, csakhogy szerintük a képül felhasznált történet nem bensőleg átélt folyamat, mint az allegoricusok szerint, hanem tényleg átélt, valósággal lefolyt külső esemény. Csak úgy tudják ők megérteni, hogy Hóséa a házastársi viszony képében szemlélteti, és pedig minden próféták között először! — a Jahve és Izrael viszonyát. Ámbár ezt nem nehéz megérteni, mert ez a kép igen-igen régi, sokkal régiebb Hóséánál; és igen általánosan elterjedt. Csaknem minden régi nép házastársi viszonyban képzelte az ő istenét az ő földjével. Csakhogy, míg a pogányoknál, és Izrael népe zöménél is ebben a viszonyban az Isten nem más, mint a természet megtermékenyítő ereje, addig Hóséánál öntudatos erkölcsi személyiség. Innét van, hogy nála ebből a viszonyból a feleségre is, azaz az országra, illetőleg nemzetre, szellemi és erkölcsi követelmények következnek. Tehát semmiféle különös élményre nem volt szükség, hogy ő e képet kitalálja, mert nem is ő találta ki, ő egyszerűen csak a maga mélyebb vallási felfogásának megfelelő mélyebb következtetéseket vont ki a különben általánosan ismert népies képből, mint egyebek.

Hátra van még a III-ik fejezetből meríthető érvelés, illetve ellenérvelés ismertetése. Láttuk, hogy e fejezetből az allegoricusok a biographicusok ellen hatalmas érvet meríthetnek. De ezek ezt azzal verik vissza, hogy az elbeszélést Gomer bat Diblájim visszafogadására vonatkoztatják. És e munkában valóságos regényírókká lesznek; már kinek mekkora vénája van hozzá. Először is kiszínezi a megcsalt férj keserves nekibúslását, melylyel a hűtlen nőt elűzi házából, noha a szíve majd megszakad utána. Azután igazi modern lélekkel ecsetelik az elűzött nő tövises útait, amelyeken mind mélyebbre sülyed az erkölcsi posványba és a nyomorba, végül pedig rabszolga sorsra jut. Ekkor aztán végig játszanak egy érzékeny és gazdag húrozatú férji szív érzelmeinek minden változatán. Hogy kísérte figyelemmel vigasztalhatatlanul a züllés útjain. Mint szerette volna kiszabadítani, mikor az előre látható végső nyomorba bukott. De nem lehetett: nem engedte a férji becsület. Oh milyen titáni küzdelmet vívott a feledni nem tudó, de megbocsátani kész férfiúi szívben az irgalmas, a semmi hűtlenség által

meg nem törhető szerelem a becsületére féltékeny férji önérettel ! De végre győzött. Hóséa visszaváltotta a rabságból Gomer bat Diblájimot. De többé nem folytatta vele a házastársi együttélést, hanem szigorú elkülönítettségben tartotta őt. Így tett eleget megbocsátó szerelmének is, meg férji becsületértésének is. Annyira bele ringatják magukat a biographicusok ezeknek a nemes indulatoknak festésébe, hogy hiába beszélnek nekik az allegoricusok, hogy hiszen az egész III-ik fejezetben egy árva betű sincs, ami házasságról, sőt épen az állítólag elűzött Gómer bat Diblájim visszavételéről szólna, ők nem engednek az ő vélt igazukból, bár azt bizonyítani nem tudják.

Ebben a vitában tehát mindent összevéve, arra a lehető legérdekesebb végeredményre jutunk, hogy mindenik fél teljesen helytálló érvekkel lecáfolja a másikat, de a maga igazát egyik sem tudja bebizonyítani. Az allegoricusok kétségén kívül bebizonyították, hogy Hóséa boldogtalan házasságának története nem valóban megesett történet, és hogy az Úr ilyen parancsokat nem ad az ő prófétáinak: de már azt nem tudták bebizonyítani, hogy e történet allegoria. Viszont a biographicusok azt bizonyították be kétségtelesenül, hogy e történet nem allegoria; de már azt nem, hogy valóban megtörtént az eset. Bár az teljesen igaz, hogy a próféták az ő symbolumaikat rendesen nem csak elmondták, hanem meg is cselekedték; de már prófétánk ezt a szerencsétlen házasságot sem symbolum képen, sem amúgy, nem cselekedte meg. De ha ez sem nem valódi történet, sem nem allegoria, hát akkor mi?

Hogy elfogadható resultatumra juthassunk, teljesen félre kell tennünk mind azt, amit a kritikusok e kérdésben eddig összehordtak és tisztára új alapból, az I. és a III. fejezetek összehasonlításából kell kiindulnunk. És itt az első, ami első tekintetre feltűnik, az, hogy az I. fejezet a prófétáról harmadik személyben beszél, a III-ik fejezet pedig elsőben. Ez már előre is azt a vélelmet kelti, hogy emezt a próféta írta, amazt pedig nem. Feltűnik továbbá, hogy az I. a házasságkötésre és a paráznaság gyermekeinek eredetére nézve olyan felületes és homályos kifejezéseket használ, amelyeket a próféta maga semmi esetre sem használhatott; míg a gyermekek születését, elnevezését, a nevek magyarázatát biztos szóval, szabatosan adja ellenben a III. házasságkötésről semmit sem szól, csak egy parázna nő szeretéséről; valamint gyermekekről sem tesz említést. Ebből most már egész

határozottsággal megállapíthatunk annyit, hogy az I. fejezet 2-ik versét, ami a paráznság neje és paráznság gyermekei vételéről szól, semmi esetre sem Hóséa írta. És végül az I. prózában van írva, a III. pedig versben. Ez pedig fontos dolog, mert általában el van ismervé, hogy Hóséától az I. és III. fejezeteken kívül próza nem maradt ránk. Ha most már kitűnik, hogy a III-ik fejezetben, is, ami Hóséáé, az vers, akkor ez egy újabb támpontot nyújt arra a vélelemre, amit már fentebb kifejeztünk, hogy az I. fejezet nem magától Hóséától ered, míg a III. igen.

Mivel a III-ik fejezetet általában prózának tartják, sőt Marti, az egyetlen, aki annak sajátosságait bővebb figyelmére méltatta, még hitelességét is kétségbe vonta, nem állhatom meg, hogy ide ne írjam, legalább magyar fordításban, és, természetesen, az idegen elemektől megtisztítva.

- III, 1. Így szól vala Jahveh nekem,
Eredj, szeress egy nőt,
Társaszerettet, házasságtörőt.
2. Vettem is magamnak
Tizenöt ezüstön
És egy chómer árpán.
Meg egy tömlő boron.
3. És így szólok vala néki:
Sok napot ülsz nálam,
Nem paráználsz s nem lehetsz senkié:
4. Mert sok napig ülnek Izráel fiai,
Úgy, hogy nem lesz király s nem lesz fejedelem,
Nem áldozat, meccéba nem,
És éfód és teráfim sem.

A bevett héber szövegen itt az idegen elemek eltávolításán kívül csak azt a változtatást tettem, hogy az első strófa utolsó sorába egy letek árpa helyett az úgynevezett hetvenes görög fordítás alapján egy tömlő bort írtam, csak azért, hogy ügyesebb legyen a vers. Meg valószínű is, hogy eredetileg sem árpa volt ott. Különben a vers jelentésén ez semmit sem változtat.

Ha jól szemügyre vesszük ezt a két hétsoros strófát (jellegzetes hóséási strófák!), hát első tekintre rá kell mondanunk, hogy ezt Hóséa írta. Külalakja és belső tartalma teljesen reá vall. Magyarázatra nem szorul. Izráel az a társaszeretett házasságtörő nő, akit Jahveh még mindig szeret és aki Jahvét a baálokkal mégis

megcsalja; és akivel Jahveh ennélfogva úgy fog tenni, mint keleten a hűtlen vagy a megunt nővel szokás, akit férje nem lök ki házából, de kirekeszt a házassági együttélésből és elzár a külvilággal való érintkezéstől. Hogy ez a kép Izraelre nézve mit jelent, azt meg is magyarázza a próféta a 4-ik versben a nemzet egész politikai és vallási szervezetének megszűnését, tehát a fogságot. Ennyit akar ez az allegoria mondani és nem többet.

És ha a képet tovább akarjuk fejteni és belemegyünk az aprólékos részletezésbe, akkor már a keleti író lelkétől idegen, téves útra léptünk. Olyanok ezek az írók, mint a modern festők, akik az aprólékos részleteket nem dolgozzák ki, hanem fényhatásokkal dolgoznak és képjük csak egy pontból nézve érthető, mert csak egy mozzanatot rögzít meg. Általában a bibliai hasonlatok fejtegetésénél sokan és sokszor beleesnek abba a kellemetlen hibába, hogy nem a központi gondolatot ragadják meg, hanem a kép részleteit feszegetik és ennek folytán erőltetett gondolatokat vájnak ki, vagy a legjobb esetben üres szörszálhasogatásokba merülnek. Így itt azt kérdezni, hogy ki volt ez a nő, mennyit ért az érte adott ezüst és árpa, vagy esetleg ezüst, árpa és bor collatio, megvette é őt Hóséa valósággal, házához vitte-é stb., stb., mind, mind felesleges, de azért a magyarázók által sokat vitatott kérdések.

Minket mindezekből most csak az érdekel, hogy milyen viszonyban van ez a kis vers Gómer hat Diblájimmal? Azt hiszem azonban, hogy első látásra, minden magyarázat nélkül is, mindenki azt a feleletet adja erre a kérdésre, hogy semmilyenben. Mikor a próféta ezt írta, akkor már lehetett nő és gyermekes családapa, vagy lehetett nőtlen ember ebből a versből erre nézve semmit sem tudunk meg. Ezen nem változtat az sem, hogyha a symbolicus cselekvényt tényleg végrehajtotta, vagy ha nem hajtotta végre. Ha már volt családja, akkor is vehetett egy nőt (bár olyat, akit — noha csélcsap volt — a férje mégis szeretett, egy kissé bajos lehetett venni) és hazavihette, hogy otthon önmagától és másoktól elkülönítve tartsa; és ha még nem volt családja, akkor is megtehette azt, hogy nem vett egy ilyen nőt, csak szóban maradt a symbolicus cselekedet, mivel annak semmi egyéb célja nem volt, mint Izrael jellemzése. Ezt a fejezetet tehát a próféta családi történetéből kikapcsolhatjuk. De erről a kérdésről nem mindig így gondolkodtak és nem mindenki így gondolkodik ma sem. És csak természetesnek találhatjuk, hogy régtől fogva igen sokan voltak,

akik ezt Hóséa családi történetéhez számították és akiknek elméjét minden másnál jobban az a kérdés foglalkoztatta, hogy ki lehetett az az asszony, akiről itt szó van? És ez okozta az I. fejezet félremagyarázását, mert sokan itt is Gómer bat Diblájimra gondoltak.

Az I. fejezetet u. i. mint láttuk, nem Hóséa írta, hanem ő róla írta valaki. De mindenesetre hiteles adatok alapján. A feleség neve semmiesetre sem lehet költött, mert ha úgy találta volna ki az író, akkor mindenesetre alkalmazta volna a gyermekek neveihez. A gyermekek nevei pedig, valamint a hozzájuk fűzött magyarázatok, oly eredeti és jellegzetes hóséási gondolatokat fejeznek ki, hogy még csak árnyéka sem vetődhetik fel annak a gyanúnak, hogy talán nem Hóséától származnak. Vagy ő maga írta le ezeket, vagy valamely egykorú életírója; akár könyve élén, akár külön egy más könyvben, talán egy „Próféták Tükörében“ Hóséa családi életének ebben a hiteles történetében azonban nem volt, nem lehetett más, mint az, hogy feleségét Gómer bat Diblájimnak hívták, gyermekei pedig, akik a már ismert sorrendben születtek, a már szintén ismert okból a már ismert neveket nyerték. De semmi, az anya jellemére, vagy a gyermekek eredetére homályt vető megjegyzés nem volt. Mint ahogy most sincs, ha az I. fejezet 2-ik versétől eltekintünk. Ezt a verset pedig az előbb kifejtett okokból szintén ki kell kapcsolnunk a családi történetekből, minthogy kétségtelenül a III. fejezet félreértése folytán írta ide valaki.

Eszerint úgy áll a dolog, hogy a III-ik fejezetben van szó egy parázna asszonyról, aki azonban nem Gómer bat Diblájim az I. fejezetben pedig Gómer bat Diblájimról van szó, aki azonban nem parázna asszony. És gyermekei nem házasságtörésből születtek. Az egész nagy félreértést tehát az a szófér okozta, aki az I. fejezet 2-ik versét az ő írásmagyarázata leszűrt eredményeképp a helyzet nagyobb megvilágítására betoldotta. Mert azt az eddigiek után mondanom sem kell, hogy ezt a téves állítását nem valami történeti feljegyzésből vagy hagyományból merítette, hanem az I. fejezetben foglalt hiteles családi történetnek, és a III-ik fejezetben foglalt és általa félreértett allegoriának egybevetéséből ő maga kombinálta ki. E műveletében minden valószínűség szerint támaszkodott a II. fejezet 4-ik (a magyar biblia szerint 1) versére is, mely így szól

Pereljetek anyátokkal, pereljetek,
Mert ő nem feleségem nékem,

S én nem vagyok a férje neki
Távolítsa el hát paráznaságát orcáiról,
S házasságtörését keblei közül!

Innét vette tehát a „paráznaság gyermekeit“, a III-ik fejezetnek félreértett képéből pedig a „paráznaság nejét“ és e két „adatot“ összefoglalva alkotta azt a csodálatos mondatot: „végy magadnak paráznaság nejét és paráznaság gyermekeit“ Ő is ugyanabban a véleményben volt eszerint, amiben a mai modern magyarázók, hogy Gómer bat Diblájim és a III-ik fejezetben említett házasságtörő nő egy és ugyanaz a személy. Ezt a felületes szemléletből eredő véleményét aztán teljes meggyőződéssel történeti ténynek véve, kötelességének tartotta Hóséa hiteles családi történetének élére tenni. Amivel oly sok magyarázónak oly sok jó és gyenge gondolat termelésére adott alkalmat; de egy tiszteletes prófétáné asszonynak, három gyermek anyjának jó hírnevét három évezredre elhomályosította.

Nagyon nehéz azonban eldönteni, hogy az illető szófér a III-ik fejezetben Hóséa első házasságkötésének, vagy talán Gómer bat Diblájim újból való visszafogadásának történetét látta-e? De nagyon valószínű, hogy az előbbit. És ez esetben az elűzött hűtlen nő visszafogadásáról szóló érzelmes magyarázatoknak egy másik szófér volt az — minden valószínűség szerint akaratlan — oka. Ez u. i. olvasván az I. fejezetben a prófétának a fent leírt módon paráznává megtett Gómer bat Diblájimmal kötött házasságáról, továbbá az ugyanígy házasságtörésből születetteknek megtett gyermekeiről, továbbá a II. fejezetben e gyermekeknek anyjuk elleni peréről, különösnek találta, hogy a III-ik fejezetben újra ennek a házasságkötésnek a története legyen leírva. Annyival is inkább, mert azt az asszonyt, akiről itt szó van, a próféta azonnal kizárta a házastársi együttéléseből; tehát e házasságból gyermekek nem születhettek. Alapos megfontos után arra a meggyőződésre jutott tehát, hogy itt egy másik parázna asszony elvételére vett Hóséa isteni parancsot. Ennél fogva, hogy a szöveget félreérthetetlenül világossá tegye, beszúrta az I. fejezet 2-ik versének elejére a következő szavakat: „Jahveh szólásának kezdete Hóséában“, t. i. Hóséa könyvében; a III-ik fejezet 1. versében pedig az első és második sor közé, igen óvatos helyre a „megint“ szócskát; amit azonban a versmérték sem az első, sem a második sorban nem

tűr meg. Az értelemre nézve különben mindegy, akár az első sorhoz vesszük a betoldott szót:

Így szól vala Jahveh nékem megint,
Eredj, szeress egy nőt,

akár a másodikhoz:

Így szól vala Jahveh nékem,
Megint eredj, szeress egy nőt,

mindenképpen világos annyi, hogy a betoldás az I. fejezet 2-ik versében foglalt isteni parancsra akar vonatkozással lenni. Csakis így érthetők az I. fejezet 2-ik versébe betoldott, imént citált és eddig még kielégítőleg meg nem magyarázott szavak is. Az illető szófér előtt már Hóséának kész könyve van, abba teszi ő bele azt a felvilágosító megjegyzést, hogy Hóséa könyvében Jahvének az volt az első „beszélése“, amellyel parancsot adott a prófétának a parázna Gómer bat Diblájim elvételére, és azután, később adta neki „megint“ azt a parancsot, hogy egy parázna nőt vegyen magához, most már nem Izráel hűtlenségének jelképezésére csupán, mint az I. fejezetben, hanem főkép megbüntetésének jelképezésére.

Ez a szófér tehát, ellentétben az elsővel, abban a meggyőződésben volt, hogy az I. fejezetben más és a III.-ban megint más asszonyról van szó és ezt a meggyőződését említett betoldásaival annyira világosan ki is fejezte, amennyire gyarló emberi nyelven csak lehetséges. De itt is bebizonyosodott, hogy amit az exegeták ki akarnak magyarázni, azt minden „kezdet“-eken és „megint“-eken és minden poklokon keresztül is kimagyarázzák. Igaz, hogy míg amaz első szófér csak a prófétané asszony jó hírnevét kezdte ki, eme második már egyenest a próféta becsületét támadta meg, a parázna feleség mellé még egy parázna nőt vétetvén el vele: tehát ily körülmények között csak elismerés illeti a modern magyarázókat, hogy siettek egyik legkiválóbb prófétánkat ez alól a tisztességtelen gyanú alól kiszabadítani, kimagyarázván róla, hogy ő nem volt paráznákkal cimboráló kikapós férj, hanem inkább nagyon is hű és nemesszívú, de boldogtalan áldozat, aki hűtlen, erkölcstelen nejét a züllés útjain is szeretettel vette körül és mikor az a végső nyomorba jutott, nem késelt őt újból magához váltani. Nem tudom azonban, hogy Hóséa megköszönné-e

nekik, hogy az ő férji jó hírnevét a felesége becsületének árán ily fényesen sikerült nekik megmenteni?

Ime tehát a Hóséa boldogtalan házasságáról és a Gómer bat Diblájim tisztátalan erkölcséről való beszéd sem nem allegoria, sem nem igaz történet, hanem egy közönséges félreértésen alapuló balvélemény. A III. fejezetben levő nyilvánvaló allegoriát valóság-nak vették és Hóséának az I. fejezetben leírt tényleges házasság-kötésére vitték át: ez az egész. És bár a magyarázók sok igazán szép gondolatot tudtak kibányászni a csalódott prófétaférj mély fájdalomából, én mégis örülök, hogy Gómer bat Diblájimnak három-ezer éves emlékét sikerült, legalább magam előtt, teljesen tisztáznom.

Dr. Kecskeméthy István.

Az 1912—13. iskolai év történetéhez.

Intézetünk bevégzett 18-ik tanéve történetének adatait — szem előtt tartva az igazgatói évről-évről jelentés kivánalmait — a következőkben foglalhatjuk össze

1. Tanévmegnyitás. Az 1912—13. tanév szeptember 9-én kezdődött. A beiratkozások szeptember 9—10-én voltak; 9—11-én folytak le a javító- és pótkolloquiumok, 12—13-án a javító- és pótlelkészkesztő és theol. alapvizsgák; ezek után a tanév ünnepélyes megnyitása szept. 15-én délelőtt 11 órakor tartott az intézet dísztermében.

Az ünnepélyt az ifjúság és közönség éneke a „Jövel Szentlélek” -kel nyitotta meg és a „Te benned bízunk” -kal zárta be. Az évmegnyitó imát dr. Ravasz László theol. tanár úr, az évmegnyitó beszédet pedig dr. Kecskeméthy István igazgató tartotta. Mindkettő ez Értesítő elején olvasható.

2. Szervezet és kormányzat. Mint már a múlt évi Értesítőben említve volt, 17 éven át buzgón és sikeresen működött, szeretett főgondnokunk, dr. Vályi Gábor lemondott állásáról. Helyébe előjáróságunk hármaskörének alapján az 1912. nov. 9 s köv. napjain tartott egyházkerületi közgyűlés addigi gondnokunkat, dr. Gidófalvy Istvánt választotta meg. Az ő személyében megtalálta egyházkerületünk azt a férfit, aki úgy széleskörű tudása és társadalmi összeköttetéseinél fogva, mint általában a közügyek, de kivált egyházi és iskolai ügyeink iránt való meleg érdeklődésénél fogva, valamint a társadalomban eddigi nagymértű és önzetlen tevékenysége alapján elfoglalt előkelő posztójánál fogva hivatva van e díszes egyházi állásnak újabb díszet adni. És Gidófalvy István is megtalálta ebben az állásban azt a helyet, amelyen az ő nemes természetének megfelelőleg csendes, de annál értékesebb és mélyebb hatású munkát fejthet ki a nemzet igaz javára. Segítse őt a magyarok

Istene, hogy erőit közöttünk fajt szerető szívének minél nagyobb megelégedésére és sok támogatásra szorult intézetünknek minél nagyobb előmenetelére fejthesse ki. Az ő előlépése folytán megüresedett gondnoki állásra ugyan az a közgyűlés dr. Kolosváry Bálint egyetemi tanár előjárósági tagot választotta meg, kinek személyében méltó társat állított a főgondnok mellé. Dr. Kolosváry Bálintot nem csak tehetsége és egyházas érzülete, hanem már születése is, szép atyai öröksége praedestinálja az egyházi közéleti munkásságra. Sok sikert és áldást!

Mint a múlt évi Értésítő már szintén említette, tavaly lejárt Előjáróságunk ideje, és az 1912 nov. 9 és köv. napjain tartott egyházkerületi közgyűlés 38 jkvi sz. határozatával az 1913 jan. 1-től 1917 dec. 31-ig terjedő ciklusra a következőket választotta meg előjárósági tagokká, u. m. világi részről Sámi László kir. főügyész, dr. Schilling Lajos egyetemi tanár és dr. Erdélyi Pál egyetemi könyvtárigazgató aait; lelkészi részről pedig Benedek Károly alvinci lelkész-esperes, Vásárhelyi Boldizsár deési lelkész, egyházmegyei főjegyző, Tóthfalusi József marosvásárhelyi lelkész, Sófalyv Károly rettegi lelkész-esperes és Csűrös József váralmási lelkész, egyházmegyei főjegyző aait. Az új előjáróság 1913. jan. 17-én tartotta első ülését, amelyen az eskü letétele után igazgató aa szeretetteljes szavakkal üdvözölte a tagokat és Istennek megsegítő kegyelmét kérte reájuk, áldását munkájokra. Nagy reményeket fűzünk ennek az előjáróságnak működéséhez; adja Isten, hogy valóra váljanak. Előjáróságunk tartott 3 nagy és 1 kis ülést.

3. Tanári és tanítói kar. Tanár karunknak *Pokoly József* aa távozásával megfogyott létszámát *Révész Imre* helyettes tanár aa egészítette ki ötre; sőt a második félévben hat lett a tanárok száma, mert az igazgatótanács bőkezűsége lehetővé tette, hogy jeles magántanárunkat *dr. Varga Zsigmondot* ténylegesen alkalmazzuk. Az intézet megalapításakor már tervbe vett két docensi állás egyikét csak most sikerült először betöltenünk most is csak öt hónapra. Kívánatos volna, hogy ez a kezdet ne maradjon annyiban. Az egyetemen a dr. Böhm Károly tanszéke az idén már véglegesen betöltetett dr. *Pauler Ákossal*.

A zene- és énektanítást az egész iskolai évben *Kárpáti Emil* a helybeli ág. ev. egyházközség jeles kántor-tanítója látta el. helyettes képen, mert *Kürthy Sándor* rendes tanító a ref. kollegiumtól még egy évi szabadságot kért és kapott, minek folytán Előjáróságunk

az ő személyére nézve felmondta a kollegiumnak a közös tanító tartására kötött szerződést. Miután azonban Kürthy Sándor ez iskolai év végére a kollegiumnál végleg lemondott, lehetővé vált, hogy a jövő iskolai évtől kezdve újból közösen alkalmazzunk ének- és zenetanító. Erre nézve a két testvér intézet részéről kiküldött 3—3 tagú bizottság már meg is indította az eljárást. A tanszéknek rendes tanítóval való betöltése azonban legkorábban az őszi kerületi közgyűlésen lesz lehetséges.

A német-, francia- és angol nyelvek tanítását az idén is a helybeli *Berlitz-nyelviskola* végezte.

4. Hallgatók, népesség. Az 1912—13. tanév egész folyamán felvétellett összesen 128 ifjú. És pedig *a)* theologus 63 (régí 44, új 19, 11-gyel kevesebb, mint tavaly); *b)* egyetemi hallgató tanárnövendék 32 (régí 22, új 10) joghallgató 6, (régí 1, új 5); orvostanhallgató 17 (régí 7, új 10); hitoktató 3. Kereskedelmi akadémiai hallgató 5 (új 5); gyógyszerésztanhallgató 2 (új 2); együtt 65, 12-vel több mint tavaly.

Beiratkozott az I. félévre a) theológiára: I. évre 17 II. évre 18; III. évre 13; IV. évre 12; összesen 60 theologus *b)* tanárnövendék: I. évre 5; II. évre 6; III. évre 6; IV. évre 9; V. évre 2; összesen 28 tanárnövendék; joghallgató 6; orvostanhallgató 16; hitoktató 3; kereskedelmi akadémiai hallgató 5; gyógyszerésztanhallgató 1; Együtt 119 ifjú. II. félévben iratkozott be: I. évre 2 II. évre 1 theologus, 4 tanárjelölt, 1 orvsnövendék, 1 gyógyszerésztanhallgató. Összesen 9 ifjú. A két félévben együtt 128. ifjú.

Kimaradt a tanév folyamán; *a)* theologus I. évről 4; IV. évről 1 (félévkor absoivált) tanárnövendék 2; orvostanhallgató 1 joghallgató 2; kereskedelmi ak. h. 1; összesen 11 ifjú; meghalt 1 gyógyszerésztanhallgató; együtt 12.

A tanévet intézetünkben végezte tehát 58 theologus, 30 tanárnövendék, 4 joghallgató, 16 orvostanhallgató, 3 hitoktató, 4 kereskedelmi ak. h., 1 gyógyszerésztanhallgató. Összesen 116 ifjú.

5. Ösztöndíjak. *a)* *A theologus ifjak* az 1912 évi augusztus hó 26-án megtartott felvételi tanárkari ülésen a következő kedvezményekkel vétettek föl az intézet konviktusába 200 kor.-ás nagyenyedi Bethlen-kollégiumtól járó fejedelmi ösztöndíjjal és évi 300 kor. díjfizetéssel 16; 100 kor.-ás Gecse-Baldácsy ösztöndíjjal és évi 300 kor. díjfizetéssel 11; 100 kor. konviktusi segélylyel 4, a többi ifjú 300 kor. teljes díjfizetés mellett. *A tanárnövendékek* közül állami ingyenes ellátást kapott 18 ifjú; 400 kor.-át fizetett 14.

b) A theologusok közül az első félévben 100 kor.-ás Gecse-Baldácsy ösztöndíjban részesültek: Csulak Samu, Dávid György IV éves. Bakk József, Rátz István III. éves. Bakk Sándor, Fosztó György, Kovács Ferenc, F Nagy Kálmán II. éves. Agyagási Károly, Kovács Pál, Viski Ferenc I. éves theologusok;

c) 200 kor.-ás Bethlen-kollégiumtól járó fejedelmi ösztöndíjban részesültek: Derzsi Endre, Molnár Jenő IV Bakk József, Csighy Sándor, Vásárhelyi József III. éves. András Tivadar, Fosztó György, Kiss Gyula, Kovács Ferenc, Kósa Mihály, Máthé Elek, F. Nagy Kálmán, 'Sigmond János I. éves theologusok.

d) A tanárnövendékek közül a 18 állami ingyenes helyet a m. kir. vall.- és közoktatásügyi miniszter Úr Önagyméltósága a következőknek adományozta: Adorján Gábor, Adorján Gyula, Bányai István, Bóka István, Fülöp Lajos, Jakó Albert, Kollonai Zoltán, Kovács György, Szabó Ferenc, Szász Károly, Székely Ferenc, Szilágyi Ferenc, Finta Gergely, Kovács László, Kiss Sándor, Mándoki Lajos, Takács József, Tellmann József tanárnövendékeknek.

e) A második félévben a Gecse-Baldácsy ösztöndíjknál az a változás történt, hogy az első félévben üresen maradt 9 helyre: Biró György, Kiss Gyula, Rozsondai Ádám, Vörös Lajos, Máthé Elek II. éves. Barabás Gábor, Bódi György, Téglás Ferenc, 'Sigmond János I. éves theologusok jutottak be.

A második félévben a Bethlen-kollégiumtól járó ösztöndíjak élvezetében is változás történt, amennyiben Máthé Elek II. é. helyére Szász Albert I. é. theologus jutott, a többiek az első félévben élvezett ösztöndíjakat a II. félévben is megtartották.

f) Itt emlékezünk meg arról, hogy fakultásunk növendékei között ez évben külföldön folytatták — ottani és hazai stipendiumokkal segítve — tanulmányaikat a következők.

Vásárhelyi József a genevei egyetemen tanult, mint II. éves theol., élvezve az ottani 750 frk-os segélyt és a hazai 200 koronás Bethlen stipendiumot.

Arkossy Jenő IV. é. th. Berlinben tanult saját költségén.

Végzett theologusok közül:

Kovács Benedek mindkét félévet Berlinben töltötte, élvezve fakultásunktól 500 koronát a conceptus jövedelemből és 200 kor. egyh. kerületi segélyt

Hegyí András és Tavaszí Sándor immár második évüket töltötték külföldön, élvezvén a Szotyori alap segélyét, és Hegyí 400 koronát az egyh. kerülettől.

Deák Sándor Edinburgban ;

Mircse Sándor Princetonban ottani stipendiumokat élveztek.

Gönczi Lajos a II. félévtől Berlinben tanult 600 K-ás segéllyel, amit az egyházkerületől kapott.

A jövő évre künn szándékoznak tanulmányozni Derzsi Endre, Vásárhelyi József.

Amint ebből látható, a theológiát végzett ifjak nagyobb számmal keresik fel a külföldi egyetemeket, mint a még az intézet kötelékébe tartozók; ami feltétlenül helyes is.

6. Tanügy. Tanmenetünk az idén már teljesen a revideált tantervhez alkalmazkodott és vizsgálati rendünk is egészen; kivéve természetesen a paedagogicumokat, melyeknek sem előadására, sem alapvizsgái kérdésére szaktanárral nem rendelkezvén, ezekből ifjaink osztályzatát az idén is egyetemi indexeikből irtuk ki. Az új vizsgálati rendhez való alkalmazkodásból következik, hogy a II-ik lelkészképesítő vizsgálatokról jelen értesítőnkben már nem foglaltatik jelentés. Az előadott tananyagról egyebekben, annak terjedelméről és mérvéről értesítőnk egyik későbbi (VI.) fejezete ad felvilágosítást, amelyből az is látható, hogy az előadandó anyag váltogató tanmenettel, két csoportban tárgyalatik. A közegészségtanra, mely csak másodévenként adatik elő, az idén a II-ik félévben került sor újra.

A tanév szept. 15-én történt megnyitásától a tanítás zavartalanul folyt a június 15-én történt ünnepélyes bezárásig, sőt a vizsgálatokkal június 20-ig. Az I. félévi kollokviumok január 7-től 30-ig tartattak; a zárókollokvium január 31 és február 1-én, a II. félév kezdete február 6-án volt. A II. félévi kollokviumok május 26-tól június 13-ig tartottak; a zárókollokvium — az I. és III. éveknek — június 14-én délelőtt volt. Az ének-zene vizsga május 23-án, modern nyelvekből való vizsga május 24-én tartatott, az elsővel kapcsolatosan a hármonium-játszás nyílt pályázati versenye, míg a héber-nyelvi szóbeli verseny május 31-én. Az I. lelkészképesítő vizsga június 18—19-én tartatott meg. A zárókollokviumok és papivizsgák a Főtiszt. Püspök úr elnöklete alatt folytak. Vakációk a Törv. és Rendtart. Szabályokban megszabott időtartammal adattak.

A tanítás menete egész éven át minden megzavarás nélkül a rendes mederben folyt. Nagy Károly mint egyházker. főjegyző 1912 szept. 21-től október 2-ig, majd május 17-től jun. 4-ig püspöki vizsgálaton vett részt; az első alkalommal tanártársai helyettesítet-

ték óráit, maga pedig rendkívüli órákban pótolta elmaradt előadásait; a második alkalommal a kollokviumok megfelelő beosztása biztosította a munka zavartalan folyamát.

Vizsgálatok a tanév folyamán három ízben tartattak 1. szept. 12—14-ig javító és rendkívüli theol. alap; javító és rendkívüli I. lelkészképesítő vizsgálat. Vizsgára állott ez alkalommal theol. alapvizsgára, javítóra 4, rendkívüli teljes vizsgára 5; I. lelkészképesítő vizsgára, javítóra 6, rendkívüli teljes vizsgára 4. A rendkívüli teljes vizsgások közül kettő előzőleg sokat betegeskedett és az akadályozta meg, hogy a júniusi rendes vizsgára előállhasson és ez indokból kapott felsőbb engedélyt rendkívüli teljes vizsgálat letételére szeptemberre; a másik kettő bizony csak kegyelemből. 2.) Dec. 17—18-án volt: 3 ifjúnak javító-, 2-nek rendkívüli teljes theol. alapvizsgája. 3.) A rendes júniusi I. lelkészképesítő vizsgálatokra állottak 18-an, ezek közül 4 javító és 1 ismétlő. A vizsgálatok eredményéről külön fejezetben (VII. f.) számolunk be. Itt csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy az írásbeli dolgozatokra nézve az idén már az új tanulmányi rend által megállapított gyakorlatot léptettük életbe; de a theol. alapvizsgálatnál a Neveléstan-ból az osztályzatot az idén is az egyetemi kollokviumok alapján állapítottuk meg. A vizsgáztatás módjának a megoldása e tárgyra nézve tehát még mindig az egyházkerület sürgősen rendezendő kérdése maradt.

A kollokviumok eredményéről a következőkben számolhatunk be:

a) Theologusok kollokviumainak eredménye

Évfolyam	I. év		II. év		III. év		IV. év		I-IV év		o/o-ban	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
Semester												
Beíratkozott	17	19	18	19	13	13	12	11	60	62	100	100
Jeles — — — — —	2	4	5	5	1	2	1	1	9	12	15:00	19:35
Jó — — — — —	6	5	5	7	1	1	4	5	16	18	26:67	29:03
Elégséges — — — —	2	5	3	7	1	3	3	4	9	19	15:00	30:65
Elégtelen 1 tárgyból —	—	—	—	—	2	2	1	—	3	2	5:00	3:23
Elégtelen 2 tárgyból —	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1	1:67	1:61
Elégtelen több tárgyból	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nem kollokvált 1 t.-ből	2	—	3	—	2	1	—	—	7	1	11:67	1:61
Nem kollokvált 2 t.-ből	2	1	1	—	2	1	—	1	5	3	8:33	4:85
Nem kollok. több t.-ből	2	—	—	—	1	—	1	—	4	—	6:66	—
Nem koll. minden t.-ből	1	—	1	—	2	2	1	—	5	2	8:33	3:22
Kimaradt — — — —	—	4	—	—	—	—	1	—	1	4	1:67	6:45
Meghalt — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	17	19	18	19	13	13	12	11	60	62	100:00	100:00

E kimutatás örvendetesnek épen nem mondható. Annyi vi-
gasztaló azonban van benne, hogy a második félévi eredmény
jobb az első félévinél és a tavalyihoz képest is javulást mutat. Azok
közül, akik egy tárgyból sem kollokváltak, van Vásárhelyi József,
aki Genfben szép sikerrel folytatja tanulmányait; egy másik pedig
olyan ifjú, akinek a tanári kar most újból alkalmat adott, hogy végre
régi mulasztásait rendbe hozva, célhoz jusson. A tanári kar külön-
ben minden lehetőet elkövet, hogy az ifjakat kötelességeiknek ren-
des időben, pontosan való teljesítésére szorítsa; erre nézve azon-
ban jórészt csak erkölcsi eszközökkel rendelkezik, amelyek a mai
világban nem mindig elég hatékonyak. Ma semmi hátrányát nem
érezik az ifjak annak, ha egy vagy két tárgyból nem kollokválnak
le a rendes időben, mert utólag aztán helyre hozzák a mulasztást,
s rendben van minden. Nem csodálhatjuk, ha ily körülmények
közt a könnyebben gondolkozónak a rendes kollokviumok idején
ha már nagyon el van fáradva (vagy ha nincs is), az a gondolata
támad, hogy ő egy vagy két tárgyat most elhagy, hogy a pót-
kollokviumon majd jobb eredményt mutasson fel. Azt nem kíván-
hatjuk az ilyenektől, hogy a mi statisztikánk javítása érdekében
szedjék össze magokat és rendes időben teljesítsék kötelességüket;
de mi az ő javítások érdekében mindig hatékonyabb módokat
fogunk keresni arra, hogy gyenge erkölcsi erejüket erélyesen támo-
gassuk. Hogy a második félév eredménye jobb az elsőnél, az jó
részben már egy ilyen belső rendszabály alkalmazásának az ered-
ménye.

b) Az egyetemi hallgatók kollokviumairól csak nagyon *töre-
dékes* kimutatást adhatnánk, miután — jelentésük szerint — több
tanár csak szeptemberben fogad kollokviumokat, azért ezt itt —
ez alkalommal is — mellőzzük. Megjegyezzük azonban, hogy a
felvételi, illetőleg a jótéteményekért beadandó kérvényeik elbírálá-
sánál Tanárkarunk kollokviumaikat számba fogja venni.

7. Tudományos önművelés, jutalmak. Ennek mértékéül
megszoktuk — a régi rendszer alapján — a pályázatok eredményét
és önképzőköri dolgozatokat venni. Az önképzőköri működésről
az ifjúsági egyesület elnöke számol be hátrább következő évi jelen-
tésében. A pályázatok eredményéről itt következik a jelentés. Ör-
vendetes, hogy majd minden tételre érkezett munka; de szomorú,
hogy épen a gyakorlati theol. tételre és az önálló prédikációra
nem. Az idén meddőn maradt gyakorlati theol. pályakérdést jövőre

újból kitzúzte tanári karunk, mert reméli, hogy a kolozsvári theologia hallgatói nem hagyják meddön azt a pályakérdést, melynek tárgya (Molnár Albert igehirdetése) intézetünket oly közelről érdekli.

Pályakérdésekül — az ifjúsági egyesületben kitzűzötteken kívül — a következők voltak kitzúzve

1. A héber nyelvből az I. évesek számára: Szóbeli nyílt versenyen a legtöbb előhaladást tanusítónak, jutalma a gr. Teleki-alapból 32 K.

2. Az ó-testamentumi bibliai tudomány köréből „A zsoltárok első könyvének fordítása, szóbeli nyílt versenyen.” Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

3. Az új-testamentumi bibliai tudomány köréből: „János evangéliumának páli elemei.” Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

4. Az egyháztörténelemből: „Az erdélyi oláh reformáció története.” Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

5. A systematika theológiából „A magyar protestánsizmus dogmatikai harcai a XIX. században.” Jutalma a gróf Teleki- és Szász Domokos-alapból 70 K.

6. A gyakorlati theológiából: „Molnár Alber igehirdetése.” Jutalma a Nagy Péter- és Teleki-alapból 70 K.

7. Egyházi beszéd a) I. Péter 3. 18—22. b) Zsidók 12 1—2. Jutalma a Molnár Albert-alapból 40 K.

8. Prédikáció műfordítás német vagy francia nyelvből. (Be-nyújtandó az eredeti prédikáció is.) Jutalma a Nagy Péter-alapból 40 K.

9. A legjobb harmonium-játszónak nyílt verseny útján. Jutalma 70 K.

Ezek közül a 6. és 7. számukra nem érkezett pályázat.

A 3. számura beérkezett egyetlen munkáról dr. *Bartók György* szaktanár bírálata így szól:

„Az 1912—13. tanévben „*János evangéliumának páli elemei*” címen kihirdetett új-szövetségi pályakérdésre beérkezett egy pályamunka „Az ismerés indirekt természete annyira befolyásolja a mi világgépünket, hogy az nem is lehet adaequata ideája a való-
nak.” (Böhm Károly) — jelige alatt. Beérkezett munkára a következőkben teszem meg bírálatomat:

Beküldött dolgozat kétségtelenül igen szorgalmas és nagyon lelkiösmeretes munkának gyümölcse. Szerző a kitzűzött kérdést öt nagyobb szakaszban tárgyalja. I. A prolegomenában a biblika

theologiai kutatások jellemével s a biblika-theológiának, mint tudománynak, feladatával foglalkozik. A II. szakasz a probléma mai állásáról beszél. A III. szakasz a páli kérdésnek a jánosi kérdéshez való viszonyát fejti ki. A IV. szakasz „Páli elemek János theológiájában” címet viseli és három részben tárgyalja a) a kérdés dogmatikáját, b) a kérdés moralisát és c) a Pál és János tanának általános vallástörténeti elemeit. V. A Befejezésben rövid áttekintést nyújt s egy néhány kérdésnek megoldását jelzi.

A tartalomnak ez a pusztá felsorolása is jelzi, hogy szerzőnk kedvvel és készséggel merült el problémánk megfejtésébe, amely János és Pál íratának viszonyára nézve kétségtelenül középponti fontossággal bír. A kérdésnek ezt a nagy jelentőségét szerzőnk is világosan látja s éppen ezért megoldásának előkészítéseképpen elvi álláspontját körvonalozza a biblika theologiai kutatásokkal szemben. Túlságosan hosszú s fölöttébb komplikált mondatai kissé ijesztőleg hatnak s azt a benyomást teszik, hogy terjedelmük által szeretnének értékre szert tenni. Pedig szerzőnk egészen világosan látja a dolgot s következőképpen rövid mondatokban is el tudta volna mondani azt, amit akart. Amit a biblika theológiának kultur-historiai módszeréről mond, helyes és igaz, de már az egész disciplinának a kultur-historiába való fölolvastása se nem indokolt se nem helyes. A biblika-theológiának kultur-historiái megalapozása elengedhetetlen ugyan, de önálló, sajátos jellege e mellett is megőrzendő s megőrizhető. Világos példája ennek *Weinel* műve, amelyet méltán fogadott az egész tudományos világ őszinte örömmel.

Bevezetésben ügyes vázlatát nyújtja szerzőnk a messiási eszme fejlődésének s e fejlődés szemléltetésére irányuló kísérlete is eléggé sikerült. Helyesen emeli ki dolgozatunk, hogy a keresztyénségnek, mint vallási jelenségnek, középponti eszméje a Messiási eszme s ennek kapcsán erőteljesen hangsúlyozza ezen eszmének fejlődését az új-szöv. íratok körén belül. Általában véve a fejlődés elvének a keresztyénségben való érvényesüléséről szóló fejtegetések a dolgozatnak sikerült részét képezik. A keresztyénség valóban a történelem törvényének hódolt, ezt ma már senki sem tagadja, de a tételnek alkalmazásától igen sokan félve huzódoznak. Szerzőnk igen helyes érzékkel veszi észre, hogy az orthodoxiának s a rationalismusnak alaphibája éppen a fejlődés elvének nem ismerése.

A feladott kérdéssel foglalkozó főbb theologiai irányok kri-

tikája, ha nem is minden részletében, de általában véve helyes, megalapozott s bizonyosága annak, hogy szerző a tudományt komolyan veszi. Amit Baurról, Fulliquetről, Holtzmannról és Loisyról mond, szintén megállja a kritikát, de sajnálnunk kell, hogy Weinell művét eredetiben megismernie nem állott módjában.

Pál tanának jellemzése, minden rövidsége mellett is, sikerültnek mondható s a tan egocentrikus voltának kiemelése egészen jogosult, de óvakodnunk kell attól, hogy az ellentét kiélézése kedvéért János tanával szemben ezt az egocentrikus karaktert túlságosan ne erőltessük. Minden vallásos egyén életnézete éppen az Énnel bizonyos szorultságérzetéből fakad s következésképpen az Énnel jelentősége itt elvitázhatatlan. A IV szakasz fejtegetései arról tesznek tanubizonyosságot, hogy szerzőnk nem csak az elvi megállapítások terén mozog otthonosan, hanem az aprólékos filológiától sem riad vissza, sőt ellenkezőleg, szívesen foglalkozik azokkal az aprólékos nyelvészeti részletekkel is, amelyeknek ismerete nélkül ma már tudományos exegesis elképzelhetetlen. A páli elemek kimutatásában helyes módszerrel él, de szeretttük volna, hogy e részletezés teljesebb legyen s ajánljuk is, e résznek ily irányban való teljesebb, bátran mondhatjuk, aprólékosabb kidolgozását. Ez a munka, természeténél fogva, annál tökéletesebb, minél aprólékosabb. Különösen a chistológiára nézve szeretnők a tüzetesebb fejtegetést, mert hiszen éppen ezen a ponton tűnik ki Jánosnak Pállal való megegyezése, illetve Páltól való, sokszor igen jelentékeny s lényegbevágó eltérése.

A két tárgyalt írónál előforduló vallás-históriai elemek megbeszélése, rövid és vázlatos, ami azonban nem történik a dolgozat rovására, mert hiszen e résznek fejtegetése kívül esik a tulajdonképpeni probléma körén. E résznek a dolgozat körében való fejtegetése is azonban bizonyosságul szolgál a mellett, hogy szerzőnk teljes odaadással, az új-szövetség s a tudomány iránt való igaz szeretettel merült el a probléma kidolgozásában, — miért is jutalomra érdemesnek ítéljük.

Tekintettel szerző igazán tiszteletreméltó szorgalmára s arra az odaadásra, amelyet kifejtett; tekintettel arra, hogy dolgozatának igen sok része önálló és abszolút becsesl bír, tekintettel továbbá arra az otthonosságra, amellyel szerzőnk a tudományos módszer és kutatás terén mozog, tisztelettel ajánlom, hogy a kitűzött pályadíj 120 koronára emeltessek föl."

E jelentés alapján a 120 koronára felemelt pályadíj *Vásárhelyi* József Genfben tanuló III. éves theologusnak adatott ki.

A 4. számúrói Révész Imre h. tanár bírálata ez

„Az egyházi történelemből kitűzött pályatételre (*Az erdélyi oláh reformáció története*“) „Non est currentis, neque volentis, sed miserentis dei“ és „Peragit tranquilla potestas, quod violenta nequit“ kettős jeligével egy pályamunka érkezett be, melynek szakbírálata a következőkben van szerencsém előterjeszteni:

A dolgozat, mint szinte minden sorából kiviláglik, komoly törekvésű kezdő munkája. Komoly törekvésre vall az a lelkiismeretes buzgalom, mellyel a kérdés magyar nyelvű szakirodalmát, e gazdag másodrendű forráskészletet átbúvárolta, az a derekas hűség, amellyel felhasználta, sőt helyel-közzel magukból az elsőrendű forrásokból is közvetlenül ellenőrizte. Ennek köszönhető, hogy a dolgozat tárgyát adó másfél százados reformationalis törekvésekről a 135 lapos kézirat keretei között is eléggé gazdag és hű képet tudott nyújtani. Eleitől végig megtetszik művében az a nagyon elismerésre méltó, mert helyes történelmi érzékre valló igyekezet, hogy a kérdést lehetőleg *minden oldalról meglássa és megvilágítsa*: tehát nemcsak legszorosabban vett vallás-, és egyháztörténelmi vonatkozásaiban, hanem politikai, általános művelődési, sőt nyelv- és irodalomtörténelmi fontosságában is: a felmerülő egyes részletkérdések (mint például a kálvinista román énekeskönyvek irodalomtörténete) bonyodalmas szálai között eléggé ügyesen mozog, szívesen rajzolja meg a kiemelkedőbb személyiségek alakjait úgy magyar, mint oláh részen és nem téveszti szeme elől az általános politikai, egyházi és művelődéstörténelmi háttérrel. — Hogy mindezek a legteljesebb méltánylást érdemlő komoly törekvések még sem eredményeztek teljes sikert, az legnagyobb részben a szerző egészen kezdő mivoltának számlájára róható fel. Kezdősége mellett ugyanis megint egész dolgozata bizonyosság. Még nagyon nehezen birkózik a nyers anyaggal; a pontosság vagy a korfestés vélt érdekei nagyon sokszor teljesen fölösleges idézgetésekbe csábítják bele; máskor megint nagyon fontos tudnivalókat ránt össze egy-két szóba, idegesen tovább sietve. Ebből következik, hogy egész tárgyalása döccenős s az egységes conceptió nyugodt pillantásának nagyon is nagy hiával van; olykor maga a megtetsesült *hysteron-proteron*. Általában nagyon kevésbé tudja még fegyelmezni feldolgozó és előadó eljárását s a módszeres gondolkodás-

nak még nagyon a legelején van. Ezért nem tud aztán parancsolni bőbeszédű pennájának s a háttér és a milieu rajzait a legtöbbször közismert vagy nem sokat mondó életrajzi és egyéb adatok, valamint nagyon is útszélivé vált jellemzések és értékítéletek szétfolyó árájába fullasztja be. Mi köze az oláh reformáció ily szűk keretek között mozgó históriájának ahhoz, hogy Benkner brassói kapitány papirgyári részvényes volt, Heraklides Jakab vajda pedig hamis genealogiával csapta be V. Károly császárt? E nagy *módszeri* gyarlóságok mellett *tárgyi* hiányok és hibák, dicséretére legyen mondva, kevésbé állapíthatók meg: mindenesetre itt is akad azonban kívánni való. Egyik legnagyobb hiányossága pl., hogy a reformáció előtti erdélyi oláhság *kulturális állapotának* ismertetésével nagyon röviden és mostohán végez (holott e tekintetben nagyon is kitűnő példákkal és útmutatásokkal szolgált volna a felhasznált szakirodalom) és éppen az érdeklő legkevésbé, ami pedig az egész kérdésnek egyik legfőbb — mondhatnám sarkalatos — magyarázó momentuma: t. i. ennek az oláhságnak *valóságos* karaktere. Még csak nem is érinti az oláh kegyességbe nagyon korán végzetesen fölszívódott és maig ott sötétlő *bogomilizmust*, a balkáni késő manichaeismusnak ezt a titokzatos és félelmes hajtását: csak általában emleget sívár babonáságot és szellemi sötétséget, ami utóljára is felületes phraseológiára vezet s éppen a legspeciálisabb okokat rejti el szemünk elől. Emellett a nagyon kívánatos vallástörténeti kitekintés mellett különösen hiányzik művéből a *theologiai iskolázottságnak* bármely mélyebb nyoma. E tekintetben annyira sajnálatosan önállótlán, hogy amikor például a lutheri és a kálvini irány specifikus theologiai és kegyességi különbségeiről van szó az alapkérdéssel kapcsolatban, elhagyja különben dicséretes óvatossága s minden kritika nélkül fogadja el nagyérdemű, de e téren teljességgel laikus forrásainak felületesen odavetett, vagy egyoldalú állításait. Csakis így lehetséges, hogy a leglényegesebb mondanivalója a kálvinizmusról annyi, hogy az „*a francia génusz terméke*“ (Sztripszky nyomán) s hogy van bátorsága (Jancsó B. nyomán) a kálvinizmus „*tagadhatatlanul hideg rationalismusáról*“ beszélni, sőt ezt egyik legfőbb magyarázó tényként állítani oda akkor, amikor a reformatórius törekvések sikertelenségét fejtegeti. Nagy kár végül az egész munka értékére nézve a román nyelvű első- és másodrangú forrásirodalomnak (lehet, hogy nyelvismeret híján kénytelen-kelletlen) teljes mellő-

zése: emiatt nélkülözzük egyfelől az oláh reformáció irodalmi termékeinek alaposabb és önállóbb ismertetését (úgy irodalomtörténeti, mint főképp vallási-theológiai szempontból), másfelől pedig — hogy egy részletkérdést ragadjak csupán ki a sok közül — annak a hatásnak kimutatását, amelyet — mint talán valamennyi között a legmaradandóbbat — az erdélyi oláh egyház *alkotmányi, szervezeti* fejlődésére tett kétségtelenül a kálvinizmus. E hiányok miatt az egész folyamatnak képe egyáltalában nem rajzolódik elénk szemléletes teljességgel s erősen egyoldalúnak mutatkozik a szerző készülsége. — Kezdőt árul el az eléggé gyakorlatlan, pongyola, sok szóval keveset mondó, a szög fejére ritkán ütögető stílus is. Általában ugyan világosan, értelmesen, de gondatlanul, meg-megszaladó nyelvvel és kelleténél többet beszél, közben — ez már a bőbeszédűség átka, — elég gyakran meglepedkezvén számot adni arról, hol hallotta ezt vagy amazt. Pedig a források minütiosusan pontos idézése nélkül egyszerűen megbízhatatlanná és hasznavehetetlenné válik minden legkissebb, tudományos értékre számot tartó dolgozat. E tudományos érték dolgában egyszerűen a dolgozat nemcsak az abszolút követelményeket nem váltja be, de még a relatívok előtt sem tud — nagyon sok tekintetben — megállani. Ezt a tagadhatatlanul kedvezőtlen tényt azonban előnyösen ellensúlyozzák az író komoly törekvésének már felsorolt bizonyos jelei; ellensúlyozza az egész műből kiérezhető tárgyszeretet és lelkesedés; ellensúlyozza az egyetemességre törekvő széles látókör; ellensúlyozza mindenekfölött az a kitaró szorgalom, az az alapos és aprólékos utánjárás, melyet a műnek bár csak ilyen fogyatékos sikerű elkészítése is föltétlenül megkívánt. Nem felejtheti a bíráló, hogy szerző a kérdésnek legalább is tervben és chronologiailag teljes feldolgozásával, ha csak ily szerény keretek között is, úttörő munkát végzett, e munka minden vonzó érdekességével, de minden speciális nehézségével is; és szívesen elismeri, hogy ez úttörésnek nagyobbarányú, tervszerűbb, egyenletesebb és eredményesebb továbbfolytatására több tekintetben már ebből a munkájából kitetszőleg meg van benne a hivatottság. Tisztelettel javaslom ugyanazért, hogy a mű írójának — hangsúlyozottan *szorgalomdíj* minőségben — a pályadíj *teljes* összege adassék ki.“

E jelentés alapján a pályadíj teljes összege, 70 korona, szorgalomdíj gyanánt *Kovács* Ferenc II. éves theologusnak adatott ki.

Az 5 számúról *Nagy Károly* szaktanár a következő bírálót adta:

„A kitűzött kérdésre: „*A magyar protestánszizmus dogmatikai harcai a XIX. században*“ egy pályamunka érkezett „*A betű megöl, a lélek pedig megelevenít. II. Kor. 3. 6.*“ jeligével. — A 134 oldalos munka, 10 oldalos bevezetés után három polemiát tárgyal: 1. a Krisztus testi feltámadása körüli vitát (Ballagi—Filó) 2. az apostoli hitvallás felett (Szász Domokos—Frecska) és 3. az unitárius vitát (Simén Domokos—Frecska). Legterjedelmesebb az első: 10—107 lap; a második 108—126 lap; a harmadikra esik a többi. A patens küzdelemről és a pietizmus századvégi harcairól nem emlékszik meg; az elsőt — helyesen — alkotmányjogi küzdelemnek tartva, az utóbbit pedig még napi kérdésnek tekintve.

A kitűzött kérdés úgy van formulázva, hogy a pályázó maga is bizonyos önállóságot vihessen bele a kérdés felfogásába. E harcok ismertetésének alapját képezhette volna pl. annak a vallási állapotnak az ismertetése, melyet a XIX. sz. örökségül kapott a megelőzőtől; vagy azok a világnézeti alapelvek, melyek a különböző filozófiai iskolák hatása alatt és közvefítésével érvényesülni igyekeztek s mint más téreken, a vallás terén is átalakulásokat, reformokat követeltek; vagy hálás feladat leendett volna megállapítani, hogy mely érdekek, szellemi hatalmak mozgatták a pártokat pro és kontra s lett-e és micsoda olyan eredménye a vitáknak, amelyek mint leszűródött értékek a fejlődés további menetében érvényesültek? Rá lehetett volna mutatni arra, hogy e harcokat csak a „*furor theologicus*“ idézte-e fel, vagy a vallásos s különösen keresztyén világnézet elemeinek a kulturfejlődéshez való szükségszerű alkalmazkodási kényszere idézte föl stb. és hogy ezek tekintetében a feladat megoldását mennyiben segítették elő e viták?

A munka írója azonban egyetlen ily egyetemesebb szempontot sem érvényesít. A feladatnak legközönségesebb felfogásával, az események történelmi egymásutánjának ismertetésével megelégedett. Ismerteti lelkiismeretes rövid kivonatban a vitairatok tartalmát, beosztását, gondolatmenetét. Mint maga kifejezi, „nem akart értékelő, hanem csak ismertető munkát végezni.“ Pedig hát minden történelmi tanulmánynak az kell, hogy a végső célja legyen, hogy megállapítsuk, miszerint az illető események mennyire vitték elő a történelmi fejlődést és mily irányban?

Azonban, habár ily történet-filozófiai, dogmahistóriai magasabb szempontok nem érvényesülnek is a munkában, a lelkiismeretes anyaggyűjtés, tárgyilagos feldolgozás eléggé érdemessé teszik a különben is szerény összegű jutalomra.“

E jelentés alapján a pályadíj, 70 korona Derzsi Endre IV. éves theologusnak adatott ki.

A 8. számúra beérkezett 2 pályamunkáról dr. Ravasz László szaktanár bírálata így hangzik:

„A gyakorlati theologia szakcsoportjából az 1912/13. isk. évre kitűzött pályatételek közül csupán egyik nem maradt meddő. Ugyanis a „prédikáció-műfordítás német vagy francianyelvből“ c. kérdésre beérkezett 2 pályamunka.

Az „ora et labora“ jeligéjű munka Dr. Geyer-nek Die Freude c. beszédjét fordította le, azaz próbálta lefordítani. Szerző nemcsak hogy nem adott műfordítást, de sok helyt magát a szöveget sem értette meg. Szórul-szóra igyekezik fordítani, de azért nem vesz fáradságot arra, hogy a szavak értelmét megállapítsa. „Ähnlich“ neki egyszer „zavartalan“, máskor „szomorú“ „dürfen“-t következetesen „kelleni“ szóval fordítja, pedig a legszebb rész épen ezen fordul meg: „ich muss leiden, ich kann leiden, ich will leiden, ich *darf* leiden.“ „Das liebe Ich fängt an sich zu fühlen“ nála annyi, mint „amit szerettek, kezdi éreztetni magát.“ Ehelyett, hogy „és ez (t. i. Jézus hallgatása) becsületére válik a tanítványoknak“ ezt fordítja: „s melyért s mely iránt az ifjak rendkívüli becsüléssel viseltetnek.“ A sok közül csak ez a pár kikapott példa minden további hosszas megokolás nélkül is bizonyítja, hogy szerző még a nyelv megértésének elemein nincs túl s így dolgozata műfordítás kérdésénél szóba sem jöhet.

A második munka, melynek jeligéje: „a ti hitetek mellé ragasszatok jó cselekedetet, a jó cselekedetek mellé tudományt“, Dechentnek „Religion und Wissenschaft“ c. beszédjét fordította le. Szerző bírja a német nyelvet, mert a szöveget mindenütt megérti s le is fordítja, legfennebb egy-egy árnyalatban tévedve, pld. „ha ugyan nem ellenség“ helyett „ha nem is ellenség“, „ha közülök egyik sem lépi át a maga határát“ helyett „ha közülök egyik sem idéz elő határvillongást“, „az érzés a fődolog“ helyett „az érzelem a megnyilvánuló“ téves árnyalatokat fordítja. Bár az eredeti beszéd stylusa egyszerű, kissé túlságosan fejtegető, szerző mégsem tudta visszaadni az előadás belső világosságát, nyugodt természetességét és könnyedséggel párosult szabatosá-

gát. Jutalomra nem érdemes, de javaslom, hogy 30 K. szorgalomdíjban részesítsessék.

E jelentés alapján a 30 K szorgalomdíj Vörös Lajos II. éves theologusnak adatott ki.

Az 1. számra való versenyhez ketten jelentkeztek, *Czereán* Demeter és *'Sigmond* János. A döntés eredménye az, hogy a pályadíj kétszeresére emelve a versenyzők között megosztatott.

A 2. számú versenyre ketten jelentkeztek, de tényleg csak egy jelent meg: *Andrási* Tivadar, aki a 70 K díjat jeles készültségével el is nyerte.

A 9. számú verseny-pályázaton ketten vettek részt: *Dávid* György és *Dósa* Dániel IV. é. theol-ok. A 70 K. jutalomdíj köztük megosztatott.

A két legszorgalmasabb diák jutalmazására szolgáló 24—24 kor. Gr. Teleki-jutalom a tanárkar egyhangú döntése alapján *Csighy* Sándor III. é. és *'Sigmond* János I. é. theol.-nak ítéltetett oda,

Az „*Önképzőkör*“-i működésre vonatkozólag utalok az ifjúsági egyletek elnökeinek jelentéseire, valamint erre kell főként utalnom az intézet

8. **Társadalmi életére** nézve is. Ezúton az évmegnyitó, az okt. 6-iki, okt. 31-iki és május 15-én (*Révész* Imre előadásával) tartott gyermeknapi nyilvános ünnepélyeink hozták közelebbi érintkezésbe a nagyközönséggel, mindenik alkalommal öregbítvén ifjúságunk és intézetünk jóhírnevét.

A „*kolozsvári főiskolai Bethlen Gábor-Kör*“ ugyan kívül esik intézetünk körén, de örömmel állapítjuk meg, hogy ennek is legbuzgóbb munkásai intézetünk ifjúságából kerültek ki, aminthogy intézetünk adott egy szerény hivatali helyiséget is számára.

Akadémiai istentiszteleteinket ez évben adventtől húsvétig tartottuk dr. Kenessey Béla püspök, dr. Ravasz László, Nagy Károly, Révész Imre és dr. Kecskeméthy István prédikálásaival s szépszámú külső közönség részvételével is. Az ez alkalmakkor gyűlt perselypénzt a díszterem „Orgona-alap“-jára fordítottuk. Itt jelentjük, hogy az ág. ev. egyház régi orgonáját nagyon jutányosan, szinte ajándékarban megvettük, de a felállítás és kivált a szekrény költségei mégis olyan nagyra rúgnak, hogy orgona-alapunk ezzel egészen kimerül.

9. **Szorgalom, erkölcsi élet, magaviselet.** A szorgalom az idén is sok kívánni valót hagyott fenn. Azt a nagyon rossz szokást, hogy az ifjak csak akkor fognak egész komolyan a tanu-

láshoz, mikor a kollokviumok kezdődnek, nem lehet kiírtani. E miatt aztán a félévi kollokviumok eredménye, mint rendszeren, most sem volt teljesen kielégítő. De az az emelkedés, amit a második félév eredménye az elsővel összehasonlítva felmutat, reménységet nyújt arra nézve, hogy ugyanazokkal az eszközökkel, amelyekkel ezt elértük, (szeretetteljes, komoly intés, ha kell stipendiumok és egyéb anyagi támogatások megszorítása, vagy megvonása) további emelkedést is sikerül elérnünk. De arra, hogy minden ifjút annyira emeljünk, hogy a benne levő energiákat teljesen kifejtse tanulmányaiban, csak akkor gondolhatnánk, ha alkalmas nevelőkkel rendelkeznének, akik az ifjúsággal folyton együtt élnének.

Az erkölcsi életéről az igazgatói évről beszéd is megemlékezik. Ahoz itt csak azt tesszük hozzá, hogy az egész iskolai évben csak kétszer ült a tanárkar fegyelmi székét. Első esetben egy internátusi tag ügyében (nem theologus volt), akit függelemsértés miatt kellett felelősségre vonnunk és a bentlakásból ki is zárunk. A második esetben két notorius mulasztó felett kellett ítélnünk, akik azóta a theológiáról mind a ketten ki is maradtak.

Ifjúságunknak rend és tisztaság iránti érzéke némi emelkedést mutat; de e tekintetben is internátusunknak minden tekintetben való megfelelőbb felszerelésétől várhatnánk nagyobb eredményt. Mert hiszen mindenki tudhatja, hogy az internátusnak sok esetben még a szülői ház mulasztásait is kellene pótolni ilyen külső nevelés tekintetében is.

10. Egészségi állapot. Erről dr. *Filep Gyula* intézeti orvos jelentése a következőleg szól

„Az intézeti ifjúság egészségi állapota az 1912—13. évben kielégítő volt. Összesen 65 egyénnek 280 rendelés történt. Tulnyomóan a légzőszervi megbetegedések észleltettek, főképpen a téli hónapokban, továbbá mandolagyuladás, neurasthenia. Súlyos és halállal végződő megbetegedés egy volt: Gellner E. gyógyszerészhallgató, aki gümős agyhártyagyuladásban meghalt. Feltűnő kevés volt az emésztőszervek megbetegedésében szenvedők száma. Bejelentésre kötelezett fertőző betegségek közül egy kanyarót észleltünk; a beteget az intézetben elkülönítve kezeltük. A szigorú óvintézkedés folytán több eset nem fordult elő.

Az intézeti orvos a második félévben a III. és IV. éves hallgatóknak előadást tartott a socialis hygienia köréből.

11. Vagyoni ügyek. Ezekről dr. *Ravasz László* gazd. felügyelő a következő jelentést adja: Theol. fakultásunk vagyoni helyzete

az 1912. év folyamán semmivel sem lett kedvezőbb, mint az azelőtti években volt. Ez a helyzet pedig elég ismerős már az egyházkerület hivatalos forumai és közvéleménye előtt. Épen azért ismételtetnem itt egészen felesleges. A költségvetési eredmény kedvezőbb volt, mint 1911-ben, mert személyi kiadások, utiköltség címén jóval kevesebbet adtunk ki, bérjövedelem címén pedig többet vettünk be, mint a tavaly. Azonban ez a kedvező eredmény csak ideig-óráig tartó. A jelenleg helyettes tanárral betöltött tanszékek rendes tanárral való betöltése a személyi kiadások címen 1912-ben elért megtakarítást újra megszünteti; viszont a vízdíj, adó és gyalogjáróvatalok tetemes emelkedése költségvetésünket fokozódó terhekkel fenyegeti. A tanárok fizetésrendezése, családi pótléka pedig még csak ideig-óráig halasztható kérdés, mert ma már egykori büszke fakultásunk az összes theol. akadémiák között tanárainak legkevesebb fizetést adja. Az intézet fejlesztésével számoló messzetekintő egyházpolitikánk ezzel a kérdéssel rövid időn belül foglalkozni fog, be sem várva az anyagilag érdekeltek kezdeményezését. A konvent által intézetünk számára közvetített 12000 K évi segély elsősorban épen e szükségletek fedezésére utaltatott ki. A fakultás tőkéjébe beolvasztott adományokon és alapokon kívül külön kezelés alatt intézetünknel a következő alapítványok állanak:

Szász Domokos ösztöndíj alapítvány---	10,000 K
Nagy Péter	2000 K
Gr. Kuun Géza „	6000 K
Br. Wesselényi Józéfa	60,000 K
Dr. Bartók György-alap	409 K
Br. Györffy Gézáné:	1022 K
	<hr/>
	88,431 K

Külön kezelt alapok:

Tanári tanulmány-alap	1350 K
Theol. ifjak külföldi stip.-alap	530 K
Orgona-alap--	400 K
	<hr/>
	2280 K

Itt közöljük az intézet 1912. évi mérleg- és eredményszámát.

VAGYON		Mérleg-számla 1912 decz. 31.		TEHER			
1	Pénztár-számla — —	291	74	1	Tőke-számla — —	520274	72
2	Egyházker. tőkeszámla	444806	59	2	Jelzálogteher-számla	321359	26
3	Ingatlan-számla — —	549000	—	3	Alapítványok — —	192613	93
4	Felszerelés-számla — —	26498	04	4	Egyhker. folyószámla	60000	—
5	Könyvtár-számla — —	19246	—	5	Ehker. villanyzámla	433	02
6	Betét-számla — — —	37238	87	6	Tanári tanulmányalap	1396	—
7	Értékpapír-számla — —	6000	—	7	Évjáradék — — —	20	—
8	Közhasznú folyószámla	2350	04	8	Könyvtári kölcsön — —	6593	38
9	Nyomtatvány — — —	596	75				
10	Adósok — — — — —	9415	30				
11	Előleg — — — — —	4945	63				
12	Egyházker. betét — —	2301	35				
		1102690	31			1102690	31

TARTOZIK		Eredmény-számla 1912 decz. 31.		KÖVETEL			
1	Tanári javad.-számla	29959	98	1	Ösztöndíj-számla — —	214	12
2	Hiv. tiszteletdíj — — —	1600	—	2	Kamat-számla — — —	104	41
3	Óraadók — — — — —	2885	52	3	Bérfővedelem — — —	23710	03
4	Fűtés — — — — —	3856	07	4	Segélyek — — — — —	27920	—
5	Szolgazemélyzet	1705	70	5	Díjak — — — — —	6920	—
6	Világítás — — — — —	2290	52				
7	Rovatatok — — — — —	9316	36				
8	Épületfenntartás — —	5283	82				
9	Utiköltség — — — — —	419	46				
10	Iroda, nyomtatvány	841	69				
11	Vegyések — — — — —	709	96				
		58869	08			58869	08

12. **Évzáró ünnepélyünket** június 15-én d. e. 10 órakor tartottuk meg a főtiszteletű püspök úr, a mélt. előjáróság, előkelő közönség, tanárkarunk és ifjúságunk részvételével. Közéneken után kihirdettük a pályázatok eredményeit, kiosztottuk a jutalmakat, közhirre tettük a jövő tanévi pályatételeket, meghallgattuk az ifjúsági egyesületek elnökeinek jelentéseit s végül az igazgató évzáró-beszéde után Derzsi Endre ifj. egyleti elnök imájával a „Tebened biztunk akkordjával bezártuk az esztendő-t.

Dr. Kecskeméthy István,
igazgató.

A fakultás előljárósága és tanári kara.

1. A fakultás előljárósága.

A fakultás az erdélyi református egyházkerület által tartatván fenn s annak tulajdonát képezvén, mint ilyen, annak legfőbb kormányzata és felügyelete alatt áll.

A főfelügyelet a fakultás törvényei értelmében a püspökre, illetőleg az ő helyettesére, a közvetlen kormányzás az egyházkerületi közgyűlés által választott Előljáróságra és a tanári karra van bízva.

Az 1908. évi apr. 7—9-iki egyhker. közgyűlés 37. jkvi sz. határozatával szervezett és az 1912 november 9—11. egyházkerületi közgyűlés 38. jzkvi sz. határozatával újraválasztott Előljáróságot alkotják: Az egyházker. Püspöke. Főgondnok, az előlj. elnöke dr. *Gidófalvy* István kir. közjegyző Gondnok, alelnök dr. *Kolosváry* Bálint egyet. ny. r. tanár. *Világi tagok*: *Sámi* László kir. főügyész: dr. *Schilling* Lajos egyet. ny. r. tanár, dr. *Erdélyi* Pál könyvtárigazgató. *Egyházi tagok*: *Benedek* Károly esperes, *Sófalvy* Károly esperes, *Vásárhelyi* Boldizsár, *Tóthfalusi* József, *Csürös* József lelkészek. Tanártagjai dr. *Kecskeméthy* István igazgató, *Nagy* Károly, dr. *Ravasz* László gazdasági felügyelő, dr. *Bartók* György internatusi és konviktusi felügyelő és előljárósági jegyző ny. r. tanárok.

2. A fakultás tanári kara.

2. Dr. *Kecskeméthy* István igazgató, bölcsészettudor, az őszö-vetségi tudományok és héber nyelv ny. r. tanára, egyházker. közgyűlési tag, a „Theologus kör“ tanárelnöke. Tanár 1895 óta. A Bethánia egyletnek alelnöke; tiszteleti tagja a budai Nagypénteki

Társaságnak. Kiadta 1912-ben Ámos próféta könyvéhez írt Kommentárját; most rendezti sajtó alá Hóséa próféta könyvéhez írt kommentárját.

2. Nagy Károly, a systematika-theologia és vallásbölcsezet ny. r. tanára, egyházkerületi főjegyző, igazgatótanácsos, orsz. zsinati rendes képviselő, a zsinat kérvényi bizottságának előadója, az erdélyi egyházker. Kálvin-szövetségnek egyházi elnöke, az Egyet. Konvent rendes tagja, liturgiai bizottságának előadója, az Egyet. Tanügyi Bizottság és Parokhiális könyvtár-bizottság r. tagja, az Emke direktoriumának és ig.-választmányának-, a M. P. Irod. Társ. választmányának tagja, a „Református Szemle“ felelős szerkesztője. Tanár 1894., rendes tanár 1895 óta. Ez év folyamán is számos dolgozata jelent meg az általa szerkesztett „Református Szemle“-ben.

3. Dr. Ravasz László, bölcsezzettudor, a gyakorlati theologia ny. r. tanára, gazdasági felügyelő-tanár, a homiletikai szemináriumok vezetője, egyházker. közgyűlési tag, az egyházkerületi Tanügyi Bizottság tagja és vallásoktatástügyi szakelőadója; a Református Szemle egyik munkatársa, az Erdélyi Kálvin-Szövetség választmányi tagja, az Egyetemes Konvent Liturgiai és Parokhiális Könyvtár-bizottságának, az Erdélyi Pártfogó Egyesület igazgató-választmányának és az Erdélyi Múzeum Egylet bölcsezzettud. szakosztályának, a Böhm Károly társaság választmányi tagja. Tanár 1907 óta. Megírta a Parokhiális Könyvtár-bizottság megbízásából „A gyülekezeti igehirdetés történetének főirányait“, az egyet. Konvent ágendáskönyve számára 14 drb. ágendát írt, megjelent a Kereszt-hordozás törvénye cz. egyházi beszéde.

4. Dr. Bartók György, bölcsezzettudor, okleveles középiskolai tanár, az új-szövetségi tudományok ny. r. tanára, egyetemi magántanár, konviktusi és internátusi felügyelő, előljárósági jegyző, könyvtáros. Tagja a Magyar Filozófiai Társaságnak, az Erdélyi Múzeum-Egylet nyelv-, történet- és bölcsezzettudományi szakosztályának titkára, a hallei „Kantgesellschaftnak“, „Schopenhauergesellschaftnak“ r. tagja, a Magyar Társ.-tud. társaság társadalomtudományi Bizottságának választott tagja, a Böhm Károly-társaság ügyvezetője. Tanár a fakultáson 1909-óta. Megjelent értekezései „Bevezetés a keresztyén erkölcsphilosophia történetébe“ Megjelent az Atheneumban; „Az új állatlélektan“ a Magyar Társstud. Szemlében; „A mintha philosophiája“ az Erdélyi Múzeumban. Sajtó

alatt a „*Logikai érték tana*“ címen a Böhm-émlékkönyv számára írt dolgozata. A „Bibliai Lexikon“ dolgozótársa.

5. Révész Imre, okleveles lelkész, az egyháztörténelem helyettes tanára, tanárkari jegyző. A Böhm-Társaság és az Erdélyi Múzeum-Egylet rendes, a M. Prot. Irod. Társaság pártoló tagja, a kolozsvári főisk. Bethlen Gábor-kör e. elnöke. Helyettesít 1912. szept. óta. Megjelent „*A tudományos egyháztörténet-írás*“ c. magántanári értekezése, úgyszintén az egyetemes és a magyar prot. egyháztörténelem körébe vágó hosszabb-rövidebb tanulmányai, felolvasásai, könyvismertetései a Theol. Szaklap, a Prot. Szemle és a Ref. Szemle hasábjain. Utóbbinak belmunkatársa. Az ifj. ének- és zeneegylet felügyelője.

6. Dr. Varga Zsigmond, bölcsészettudor, theol magántanár, docens. Előadta jelen félévben „Az előázsiai népek művelődéstörténetét“ és „A Bibliának, mint történetkönyvnek ismertetését, helyét, jellegét az egykoru v. korábbi történetírás emlékei sorában ill. amazokkal szemben heti 2—2 órán. Megjelent irodalmi művei; *Az őskeresztység prófétái jelleme* 1910., *Vallásos Világnézet és történeti kutatás* 1911., *Az ó-testamentumi vallástörténet assyrbabyloni vallástörténeti megvilágításban* 1911., *Írás és nyelvtörténeti adalékok az ókori keleti népek művelődéstörténetéhez.* 1913. és még kisebb értekezései. Az 1912—13. évben állami ösztöndíjjal külföldi tanulmányúton volt. Tényleges szolgálatban febr. 1. óta.

7. Dr. Filep Gyula, egyetemi magántanár, Kolozsvármegyei tisztifőorvosa, Máv. egészségügyi tanácsos, az intézetben a közegészségtan tanára és intézeti orvos. Tanít az intézetben 1903 óta.

8. Kárpáti Emil, ág. hitv. kántortanító, helyettes ének- és zenetanító; tanít az intézetnél 1911 óta.

Nyelvtanítóink voltak:

G. Tournée, tanított francia nyelvet két csoportban.

E. Brunn, tanított német nyelvet három csoportban.

J. J. Dempsey, tanított angol nyelvet két csoportban, mindenik az I—IV éven heti 6—6 órán.

9. Wollszky Győző, gazdasági szaktanár, tanított kertészetet a II. félévben heti 4 órán.

A theologiai szakon végzett tananyag.

1. *Ó-szövetségi exegesis*: Ámos könyve. Heti 2 órán a II—IV éveseknek. Előadó: dr. *Kecskeméthy István*.
2. *Héber nyelvtan*: Alak és mondattan; a Genesis olvastatása. Heti 3 órán mindkét félévben az I. éveseknek. Előadó dr. *Kecskeméthy István*.
3. *Arab nyelvtan*: Olvasási előismeretek, a rendes igék. Az önként vállalkozóknak heti 1 órán előadta: dr. *Kecskeméthy István*.
4. *Ó-szövetségi irodalomtörténet*: Általános és részletes bevezetés; I. A Thóra; II. Történeti könyvek; III. Profétai könyvek; IV. Ketubim. Heti 3 órán két féléven át az I. és II. éveseknek. Előadta dr. *Kecskeméthy István* ny. r. tanár.
5. *Új-szövetségi görög nyelvtan*: a Márk evangéliumának cursiv olvasása alapján. Heti 2 órán az I. éveseknek. Előadó dr. *Bartók György*.
6. *Új-szövetségi exegesis*: A synoptikus evangéliumok Lukács I—X. fejezetének alapján. Heti 3 órán a II—IV éveseknek. Előadó: dr. *Bartók György*.
7. *Új-szövetségi biblica-theologia*: A bibl.-theologia fogalma, feladata, módszere; Jézus korának eszmevilága; Jézus vallása; zsidókeresztyénség; a páli tanrendszer és a jánosi tanrendszer. Heti 3 órán két féléven át III—IV. éveseknek. Előadta: dr. *Bartók György* ny. r. tanár.
8. *Theologiai encyklopédia*: Általános és különös rész. Heti 3 órán át két féléven I. és II. éveseknek. Előadta: *Nagy Károly* ny. r. tanár.
9. *Keresztyén dogmatika*: Alapvető, elemi rész és a ker. hit specialis tartalma. Heti 5 órán két féléven át III—IV. éveseknek. Előadta: *Nagy Károly* ny. r. tanár.

10. *Egyetemes egyháztörténet*: Az egyház megalakulásától a reformációig. Heti 3 órán két féléven I. és II. éveseknek. Előadta *Révész Imre h. tanár.*

11. *Magyar prot. egyháztörténet*: A reformáció kezdetétől a pátenisig. Heti 3 órán két féléven III—IV. éveseknek. Előadta: *Révész Imre h. tanár.*

12. *Magyar prot. egyházi irodalomtörténet*: Bevezetés az irodalomtörténet tanulmányozásába. Dévay Biró Mátyás élete és művei. Bevezetés a XVIII. század magyar protestántizmusának történetébe. Bod Péter élete és művei. Heti 2 órán III—IV éveseknek. Előadta *Révész Imre h. tanár.*

13. *Egyháztörténeti szeminárium*: Egyháztörténelmi olvasmányok I—II. éveseknek, magyar prot. egyháztörténelmi olvasmányok III—IV. éveseknek. Kéthetenként 1 óra. Vezette: *Révész Imre h. tanár.*

14. *Homiletika*: A gyakorlati theologia encyklopaediája; az egyházi szónoklat története, az egyházi beszéd tanának elvi, tartalmi és alaki része. Heti 2 órán a II. éveseknek. Előadó dr. *Ravasz László ny. r. tanár.*

15. *Homiletikai szeminárium*: Egyházi beszédek készítése, elmondása és bírálata előre kiadott textusok alapján. Heti 2 órán mindkét félévben a III. és IV. éveseknek. Vezette dr. *Ravasz László ny. r. tanár.*

16. *Liturgika* A kultusz elmélete. A liturgika történeti-, elvi-, anyagi- és alaki része. Az I. félévben heti 2 órán III—IV. éveseknek. Előadta: dr. *Ravasz László ny. r. tanár.*

17. *Agapetika*: A lelkipásztori gondozás tana. A társadalmi szeretet munkásság. I—II, félévben a IV. éveseknek. Előadta dr. *Ravasz László ny. r. tanár.*

18. *Agapetikai szeminárium*: I—II. félév. Előadások a büntető novelláról, börtönügyről, patronageről III. és IV. éveseknek. Vezette: dr. *Ravasz László ny. r. tanár.*

19. *Bevezetés az agapetikába*: A gyülekezeti szeretetmunkásság történelmi típusai. A belmissió ismertetése. Heti 1 órán mind két félévben az I. éveseknek. Előadó: dr. *Ravasz László ny. r. tanár.*

20 *Szónoklati gyakorlatok*: Egyházi beszédek előadása és azok bírálata. Heti 2 órán az I. és II. éveseknek. Vezette *Nagy Károly ny. r. tanár.*

21. *Előzsidai művelődéstörténet.* A II. félévben önként vállalkozóknak heti 2 órán. Előadta dr. *Varga* Zsigmond theol. m. tanár.

22. *A biblia mint történetkönyv,* helye az egykoru vagy korábbi történetírás emlékei sorában, megkülönböztető jellege és értéke amazokkal szemben. A II. félévben önként vállalkozóknak heti 2 órán. Előadta dr. *Varga* Zsigmond theol. m. tanár.

23. *Közegészségktan:* Általános rész; különösen a szociális higiena köréből. A II. félévben, III—IV éveseknek heti 2 órán. Előadta dr. *Filep* Gyula egyetemi magántanár intézeti orvos.

24. *Mezőgazdaságtan.* A növények élete, gondozása; talajművelés gyakorlatokkal. Heti 2 órán az I—IV éveseknek. Előadta *Wollszky* Győző.

25. *Egyházi ének és zene:* Egyházi énekek éneklése, zongora és harmonium játék. Heti 5 órán az I—IV. éveseknek. Tanította *Kárpáti* Emil.

26. *Német, francia és angol nyelv:* Az első 3, a más kettő 2—2 csoportban (kezdő és haladó), csoportonként heti 2, illetve 3—3 órán. Összesen heti 18 órán. Ezekon kívül az I. és II. éves theologusok a Ferencz József Tudomány Egyetemen heti 10 óra számig kötelezetten hallgattak neveléstant, nevelés történetet, bölcsészetet és bölcsészettörténetet s a kötelezett tárgyakból ott kolokváltak.

A tudomány-egyetemen hallgatott tárgyak:

1. *Neveléstörténet.* Heti 3 órán, hallgatták az I. II. évesek. Előadta: dr. *Schneller* István.

2. *Részletkérdések a paedagógia köréből.* Heti 2 órán, hallgatták az I. II. évesek. Előadta dr. *Schneller* István.

3. *A görög erkölcsphilosophia története.* Heti 3 órán, hallgatták az I. II. évesek. Előadta dr. *Bartók* György.

4. *Bevezetés az erkölcsi érték philosophiájába.* Heti 2 órán, hallgatták az I. II. évesek. Előadta dr. *Bartók* György.

5. *A keresztyén erkölcsphilosophia története.* Heti 4 órán hallgatták az I. II. évesek. Előadta dr. *Bartók* György.

6. *Psychologia.* Heti 3 órán, hallgatták az I. II. évesek. Előadta dr. *Pauler* Ákos.

Theologiai alap és lelkészkepesítő vizsgálatok.

1. *Theologiai alapvizsgálatot* ez évben kétszer tartottunk. Egy javító vizsgálat volt 1912. szept. 13. és 14-én. Javító vizsgálatra jelentkezett 4 ifjú, ki „elégséges“ eredménnyel javított. Egy rendkívüli vizsgálat volt december 18-án, mikor teljes vizsgálatra jelentkezett 2 ifjú, javítóra 3. Mind „elégséges“ eredménnyel tették le a theol. alapvizsgát.

II. *Első lelkészkepesítő vizsgálatot* tartottunk kétszer és pedig egy rendkívüli és javító vizsgálatot 1912. szeptember hó 12. 13.-án, egy rendes vizsgálatot 1913. június hó 18—20.napján. Az első vizsgálat alkalmával jelentkezett teljes vizsgára 4, javítóra 6.

A rendes első lelkészkepesítő vizsgára jelentkeztek 18-an, ezek közül ketten egy tárgyból, ketten két tárgyból javítóra, egy pedig ismétlő vizsgára. A vizsgálaton 18 képesítettet.

Kimutatásba foglalva a fennebb részletezett jelentkezéseket és eredményt, következő táblázatot nyerjük.

Az 1912—13. tanévben tartott vizsgálatok kimutatása.

	Theol. alapvizsga			Első lelkészkepesítő vizsga		
	1912. IX/13—14.	1912. XII/17—18.	Összesen	1912. IX/12.	1913. VI/18—20.	Összesen
Vizsgálatra jelentkezett	10	5	15	10	18	28
Írásbelije alapján visszautasított	—	—	—	—	—	—
Visszalépett	1	—	1	—	—	—
Vizsgálatra állott	9	5	14	10	18	28
Összesen :	10	5	15	10	18	28
Jeles	—	—	—	—	—	—
Jó	1	—	1	—	4	4
Elégséges	5	5	10	8	14	22
Elégtelen 1 tárgyból	2	—	2	2	—	2
Elégtelen 2 tárgyból	1	—	1	—	—	—
Elégtelen több tárgyból	—	—	—	—	—	—
Összesen :	9	5	14	10	18	28

Tartottunk végre 1913. jun. 18-án egy „*theol. magántanári képesítő vizsgálatot*“, amelyre intézetünknek két korábbi jeles növendéke jelentkezett. Az egyik *Musnai* László m.-szentimrei lelkész, aki iskoláinak elvégzése után egy évig Berlinben gyarapította ismereteit. Írásbeli dolgozata „János Apokalypsisének magyarázata“ volt, melynek alapján szóbeli vizsgára bocsáttatván, ott is jeles készütségről tett bizonyosságot. Ezzel az újszövetségi bibliai tudományok szakcsoportjából elnyerte a m. tanári képesítést. A másik *Imre* Lajos, aki Aberdeenben és Heidelbergben tanulmányozott. Írásbeli dolgozata „A gyermek vallása. Kísérlet a katechetika módszer tanának valláslélektani megalapozására.“ Ennek alapján ő meg a gyakorlati *theol.* tudományok szakcsoportjából tette le a szóbeli vizsgát.

Mind a ketten nyomban meg is tartották próbaelőadásukat, az első a Filemonhoz írt levélről, a másik a gyakorlati *theologia* válságáról. Ez után elnöklő főtiszteletű püspök úr szívesen üdvözölte a vizsgáló bizottság nevében az ifjú tudósokat; akik most már jogosítva vannak az egyh. kerülettől a *venia docendit* is kérni.

A kolozsvári ref. theol. fakultás könyvtárának statisztikai adatait

az 1912. évre vonatkozólag következőkben közöljük:

Könyvtárunk

Állaga az 1912. év elején; 11683 mű 17881 kötetben.

Az évi gyarapodás 807 mű 1162 kötetben.

A *könyvtár* állománya 1912. dec. hó 31-én 12490 mű 19043 kötetben. A kikölcsönzők száma 302, akik kölcsönvettek az év folyamán 649 művet 765 kötetben.

Az 1912. évben az olvasók és a használt művek hónapok szerint a következőképen oszoltak meg:

Január	hóban	10	olvasó használt	14	művet	17	kötetben.
Február		42		59		74	
Március		71		81		89	
Április		18		33		50	
Május		15		20		20	
Jun.-aug.		7		160		185	
Szept.		18		20		25	
Okt.		63		196		220	
Nov.		54		56		60	
Dec.	„	4	„ „	10		25	„
Összesen		302	olvasó használt	649	művet	765	kötetben.

Könyvtárunkat ez évben gyarapítani kegyesek voltak ajándékaikkal Dr. Bartók György tanár 4 mű 4 kötetben, Berczik Árpádné 5 mű 5 kötetben, Györbíró István 3 mű 3 kötetben, dr. Makkai Sándor 1 mű 1 kötetben, Nagy Károly tanár 240 mű 327 kötetben, Pokoly József tanár 251 mű 294 kötetben, Princetoni egyetem (Amerika) 1 mű 1 kötetben, Révész Imre tanár

1 mű 1 kötetben. Összes ajándékozás tehát 506 mű 636 kötet-, ill. füzetben. A szíves adományozóknak e helyen is őszinte köszönetet mond fakultásunk Előljárósága.

Ezenkívül Nagy Károly tanár úr Nagy Károly: „Keresztyén vallástan“ című és Nagy Károly: „Losonci Báró Bánffy Dezső emlékezete“ című könyveket 170, illetve 270 példányban volt szíves könyvtárunknak ajándékozni.

Kolozsvár, 1913 június 19.

Dr. Bartók György.

IX.

Internátus és konviktus.

Fakultásunkon az internátus létszáma az első félévben 109, a másodikban 110 volt. Ezek közül az első félévben theologus volt 50, tanárjelölt 28, joghallgató 6, orvosnövendék 16, gyógyszerész 1, keresk. 5, hitoktató 3; a második félévben theologus 51, tanárjelölt 30, joghallgató 4, orvosnövendék 16, gyógyszerész 2, keresk. 4, hitoktató 3.

A konviktusi tőke állaga 27,245 korona és 4 drb. Közhasznú Takarékpénztári részvény.

Kolozsvár, 1913. jún. 20.

Dr. Bartók György,
felügyelő-tanár.

Az ifjúsági egyletek zárójelentései.

1. „Ifjúsági Egyesület“-i elnöki évváró jelentés.

Az idő halad S mi tegnap még jövő, ma már múlt, mi tegnap még remény, ma már valóság Ifjúsági Egyesületünk évkönyve ismét egy múlttal szaporodott. Egy múlttal, mely — hogy mennyiben valósította meg a jövőhöz fűzött reményeket és váradalmakat, hadd szóljanak arról a tények!

Egyesületünk szeptember hó 18-án tartotta első, alakuló gyűlését, melyen a tisztikar a következőképp alakult meg: elnök lett *Derzsi Endre* th., alelnök *Székely Ferenc* tj., titkár *Molnár Jenő* th., főjegyző *Tapsony Endre* th., aljegyzők *Kovács László* tj. és *Veres Iván* jh., pénztáros *Kovács György* tj., ellenőrök *Fazakas Sándor* orvn. és *Vörös Lajos* th., főlapfelügyelő *Andrási Tivadar* th., tekepályafelügyelő *Fosztó György* th., játéktér felügyelő *Szabó Zoltán* th., könyvtárnok *Borbély Sándor* th., segédkönyvtárnok *Bakk Sándor* th., választmányi tagok *Gönczi László* tj., *Jakó Albert* tj., *Berde Károly* orvn., *Agyagási Elek* jh., *Csulak Sámuel*, *Bakk József*, *Rozsondai Ádám* és *Sigmond János* th.-ok. A tisztikarban évközben semmi változás sem történt. Az alakuló gyűlésen kívül tartottunk 6 rendes, 3 rendkívüli közgyűlést, 7 választmányi gyűlést és 9 önképzőköri gyűlést. Hogy e gyűlések tárgyairól beszámolhassunk, osszuk fel Egyesületünk munkáját az egyesületi tagok személyes érdekeit szolgáló, reprezentatív és önképző munkára.

Az egyesületi tagok személyes érdekeit kívántuk szolgálni, midőn az ifjúság kéréseinek szószólói és közvetítői voltunk — az esetenként felmerülő ügyekben — felettes hatóságunknál, illetve annak képviselőinél, midőn az ifjúság anyagi megélhetésének könnyebbítésére, gondoskodtunk kedvezményes áru fürdőjegyekről és 3 ízben félárú vasúti kedvezményről, valamint — a nemes és

értékes szórakozást előmozdítandó, — kedvezményes árú színházi jegyekről s megfelelő napi-, szépirodalmi- és tudományos lapokról. Midőn ezekről jelentést teszünk, e helyen is köszönetünket fejezzük ki mindazoknak, akik bennünket kedvezménynyújtás által anyagi terheink hordozásában megkönnyebbiteni szívesek voltak.

Reprezentatív munkát kívántunk végezni, midőn *Bod Péter* születésének 200-ik évfordulója alkalmával — Magyarigenben tartott ünnepén Egyesületünket képviseltettük s hálás emlékezetünk kifejezésére a testvéregyesületekkel karöltve, koszorút helyeztünk el a tudós magyar pap sírjára. Ugyancsak reprezentatív munkát kívántunk végezni a nyilvános ünnepek megtartása által is, melyek közül az okt. 6-iki és okt. 31-iki ünnepeket a szokott módon — a nagy nyilvánossággal ünnepeltük, míg a március 15-iki ünnepet, tekintettel a kedvezőtlen viszonyokra, amennyiben e nap beleesett a húsvéti szünidőbe, a szünidőt megelőzőleg csak magunk között és imával való megemlékezés által ünnepelhettük meg.

Önképző munkát kívántunk végezni végül önképzőköri gyűléseink tartása által. Igaz ugyan, hogy Önképzőkörünk nem felelt meg mindenben az Önképzőkör igazi feladatának, úgyhogy igazi jellegét elveszítve, valójában reprezentatív jellegűvé vált, de a múltat, legalább is a közelebbi múltat tekintve, még így is — jelentékeny haladást mutat.

Az önképző munka élesztése érdekében, Egyesületünk — a tradíciókhoz híven — pályatételeket tűzött ki ez évben is. A pályatételek a következők voltak.

1. A magyar irodalomból „A XIX. század népköltészete, jutalma 30 kor.
2. A történelemből „A szocializmus eszméinek fejlődése“, jutalma 30 kor.
3. A theológiából Guyou — *A vallás szociológiája* — c. művének ismertetése és bírálata, jutalma 30 kor.
4. Évzáró ima, jutalma 10 kor.

Az 1. tételre beérkezett egy pályamunka, „a jobb ellensége a jónak“ jeligével. Szerzője, bár műve a módszert és a megfelelő forrásismeretet nélkülözi, szorgalmáért dicséretre érdemes és 10 korona szorgalomdíjban részesítették. A pályamunka szerzője *Szoboszlai István* orvn.

A 2. és 3. tételre nem érkezett be pályamunka.

A 4-ik tételre beérkezett 3 ima, „Εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι

αὐτὴ σπουδῆμεν, „Ad astra“ és „Uram taníts minket imádkozni“ jeligével. A mértéket egyik sem üti. Telve reflexiókkal és remniscenciákkal mindenik. Nincs meg bennük az egységesség, az emelkedettség, főként pedig az alkalomnak kellő kidomborítása. Jutalomra egyik sem érdemes.

Ami egyesületünk vagyoni helyzetét illeti, számadásunkból kitűnik, hogy nem hasznot húzni, hanem használni akart. A folyó évben összes bevétele volt 2095·32 kor., összes kiadása 1932·65 kor., a maradék tehát 162·67 kor., amihez, ha hozzávesszük az egyesek hátralékos tartozásait, ami 221·10 koronát tesz ki, a jövő évre megy át 383·77 kor.

A haláleset ebben az évben sem kerülte el Egyesületünket, a halál áldozatul követelvén magának Egyesületünknek egy kedves, szerény, rokonszenves tagját, Gellner Edgár gyógyszerésztanhallgatót, akivel szembeni végtisztességadás kötelességének szomorúan bár, de eleget is tettünk.

Ezekben volt szerencsénk Ifjúsági Egyesületünk elmúlt évről jelentést tennünk. S midőn ezt tesszük, köszönetet mondok a magam részéről a tisztikarnak, hogy kötelességteljesítése által lehetővé tette Egyesületünknek egészséges munkáját.

Tisztikarunk nevében köszönetet mondok az ifjúságnak, hogy velünk munkálása által lehetővé tette a célnak, ha nem is teljes, de legalább megközelítő elérését.

Ifjúságunk nevében köszönetet mondok a Nagytiszteletű Tanári Karnak, közelebről Nagytiszteletű Dr. Bartók György felügyelő tanár úrnak, hogy tanáccsal és kéréseink teljesítésével bennünket támogatni szivesek voltak.

Vajha e kettőnek: a munkának és támogatásnak egysége napról-napra; évről-évre fokozódnék, hogy a jelennél fényesebb lapokat írhatna be Egyesületünk évkönyvébe!

Az idő halad S mi ma még jövő, holnap már múlt, mi ma még remény, holnap megvalósul. Erre, a jövőre, erre, a reményre kérem Istennek áldását, hogy múltja legyen ragyogóbb, valósága legyen gazdagabb, mint a mienk!

Derzsi Endre

e. ifj. elnök.

2. Jelentés a kolozsvári ref. theol. fakultás „Theologus körének”
1912—13. évről.

Körünk ez évi működéséről a következőkben számolhatok be

Alakuló közgyűlésünket 1912. évi szeptember hó 16-án tartottuk meg, melyen a tisztikar a következőképpen alakult: Elnök: Havadtóty Sándor, alelnök: Csighy Sándor, főtitkár Csulak Samu, titkár Dávid György, főjegyző Vörös Lajos, aljegyzők: Fosztó György és Zsigmond Dezső, pénztáros Bakk József, kiadvány-pénztáros Kovács Ferenc, ellenőrök: Csorja Sándor és Kósa Mihály, jegyzetkezelők: Rátz István és Zsigmond János, választmányi tagok: Dósa Dániel, Szőke Miklós, Rozsonday Ádám, Elek Károly, pótagok: Tamásy József, Mandel József, Szabó Zoltán és Kovács Pál. Az évközben lemondott főjegyző Vörös Lajos helyett Bakk Sándor választatott meg.

Tartottunk egy alakuló-, egy félévi- és egy évről közgyűlést, 7 rendes és 5 rendkívüli választm. gyűlést, amelyeken igyekeztünk folyó ügyeinket az alapszabályok szellemének megfelelően, lehetőleg híven elintézni.

Anyagi helyzetünk a következő

Összes bevétel	5167·08 K
Összes kiadás	3311·62 K
Pénztári maradvány	1855·46 K

Hozzászámítva ehhez a Kör kiadványait s a részint régebbi tartozásokat, összes vagyonunk 6172·31 K, mely összeg mult évi vagyoni állásunkkal összehasonlítva 130·83 K gyarapodást mutat.

Körünk vagyonának gyarapítására Kilyén Sándor tiszteletes úr ez évben is meghozta a maga szives áldozatát, amennyiben eddigi 350 korona adományához ismételten 50 koronát volt kegyes adományozni. Adományai, mint külön alapítvány kezeltetnek a Közhasznú Tanárékpénztárban. Úgy neki, mint dr. Gidófalvy István kir. közjegyző úrnak, aki könyvekben 73 koronát volt szives adományozni, ez úton is hálás köszönetünket fejezzük ki.

Szegényes anyagi viszonyainkhoz képest kölcsönökön kívül a tagokat a jegyzetek árának némi részben való elengedésével is segítettük. Ilyen segélyünk 50 K-t tesz ki. Másnemű jótékonycélokra 19 koronát adományoztunk.

Körünk erkölcsi nevelő céljait bibliamagyarázó estékkel és précesekkel szolgáltuk. A Nagytiszteletű Tanár urak és néhány

negyedéves theológus volt szíves ezeken közreműködni. Csighy Sándor alelnök aának e helyen nem mulaszthatom el a kör nevében is forró köszönetet mondani azért a lelkes, odaadó ügybuzgalmáért, amelylyel a bibliamagyarázó esték és précesek rendezése által körünknek olyan nagy szolgálatot tett. És megtört, bátran állíthatjuk, az ifjúságnak is a régi tradíciója, melynek csak a közelmúltban is oly szomorú jele volt ezeknek az estéknek alig egy pár emberből álló közönsége. Bár szebb jövőnek lenne kezdete ez az esztendő. Buzgó kántorunk Dávid György úr volt. Fogadja őszinte köszönetünket.

Nevezetesebb esemény nem fordult elő életünkben. Mégis fel kell említenem, hogy a Magyarigenben rendezett Bod Péter emlékünnepevényen képviselttük magunkat s elnökünk által emlékezésünk koszorúját sírjára helyeztettük az örök ideálul szolgáló nagy elődnek, megüzenvén égi szellemének, hogy mert tudjuk a nagyot magasztalni, van bennünk is élni jog, hit és erő.

Megalakulása alkalmával üdvözöltük a „Böhm Károly Társaságot“ s annak tagjai közé beléptünk. Ez által adónkat kívántuk leróni a boldogult nagy tudós emlékének, kitől annyi szépet, annyi drága kincset vitt el a közülünk évenként távozók serege.

Mikor még forró köszönetet mondok Nagytiszteletű dr. Kecskeméthy István felügyelő tanár, igazgató úrnak, a választmány tagjainak segítő részvételükért, a múltért Istennek hálaival, a jövőért könyörgéssel imádkozom.

Havadtőy Sándor

e. i. elnök.

3. Az *ének- és zeneegylet* 1912—13. évi működéséről a következőkben számolhatok be

Az egylet 1912 szeptember 19-én tartott alakuló gyűlésén a tisztikar következőképpen alakult meg:

Elnök: Dávid György, jegyző Kováts Pál, pénztáros Málnásy Sándor, ellenőr: Zámory Béla, szeriáros Kovács György, karnagy: F Nagy Kálmán, választmányi tagok Csutak Károly, Kollonay Zoltán, Kocsis Lajos, szólamvezetők F Nagy Kálmán, Szabó Zoltán, Dávid György. Évközben a tisztikar következő változáson ment keresztül, illetve bővült ki. F Nagy Kálmán lemondása folytán karnagynak megválasztott Fancsali Sándor és alapszabályaink módosítása folytán alelnöki állás szerveztetett, alelnök lett Csulak Samu.

Nagy tisztikar, kevés munkakörrel, még kevesebb ambícióval. Ez utóbbi különben vonatkozik az összes tagokra, mert amióta az egylet fennál, soha ekkora közönyösséget iránta az egyleti tagok nem tanúsítottak s hozzá még a személyeskedés is fel ütötte a fejét az egylet kebelében, minek folytán elvesztettük az egyedüli buzgó emberünket.

Ez az oka annak, hogy nem igen szerepeltünk ebben az évben, pedig alkalmunk lett volna, talán temetéseken, amelyeken nemcsak a kör számára szereztünk volna jövedelmet, de a dalárda tagjainak is, a nemtörődömség azonban ez elé is gátat vetett. Ha így megy továbbra is, akkor elnémul végleg a fakultás dalkara s le lehet zárni az ének- és zeneegylet évkönyvét.

Szerepelni csak a legszükségesebb alkalmakkor szerepeltünk: okt. 6-án, okt. 31-én és papszentelésen. Ezenkívül a luth. templomban tartott reformációi emlékűnnepélyen s végül ugyancsak itt orgonaszentelés alkalmával.

Zenekarunk ebben az évben talán meg volt alakulva, talán nem. Legalább abban a reményben javítottuk ki az év elején hangszereinket, hogy talán most lesz valami. Tagok úgy tudom lettek volna.

Szóval keveset szerepeltünk, pedig hát alapszabályt is módosítottunk az idén, hátha az által elevenebb lesz az élet az egylet kebelében. De mindhiába. Kimondtuk az alapszabályokban újlag, hogy célunk, hogy saját szorgalmunk folytán önmagunkatképezzük a zenében és ezáltal megkedveljük azt. Vajjon hányan tudják elmondani, hogy ilyen körülmények között elérték a célt.

Szertárunk sem gyarapodott semmivel, mert nem is volt mivel gyarapodnia.

Anyagi ügyeink pedig egyáltalán nem javultak, sőt az évet deficittel zártuk. Ennek az a magyarázata, hogy az idén elmaradt a szokásos bál, az egylet egyedüli jövedelmi forrása. Kiadásunk pedig volt bőven hangszer javításokra és a magyarigeni Bod Péter emlékűnnepélyen való részvételre s Bod Péter sírjára helyezett koszorúra.

Különben az anyagi állapot a következő: szeptemberben átvettünk betéti könyvekben és értékpapirokban 1479:38 K-t. Idéni bevételünk kamatokból 24:96 f.-t. Kiadásunk 85:40 f. Jelenlegi vagyónunk 1417:94 K. Apadás 61:39 K. Ehez járul még kotta és hangszerállományunk, mi értékelve nincs és 200 K-nak 1903. év okt. 26-tól 409:29 K-nak 1905 június 7-től járó kamatai.

Most pedig remélve, hogy ezután jobb esztendőket és buzgóbb tagokat fog kapni az egyesület. Hálás szívvel mondok köszönetet Révész Imre felügyelő tanár úrnak, ki fokozott érdeklődéssel vett részt ügyeink vezetésében s főleg gyűléseink tárgyalásait bölcs tapintatával irányítani szives volt. Köszönetemet fejezem ki Kárpát Emil zenetanár úrnak, ki énekkarunkat ünnepélyeinken vezette. Végül köszönetet mondva a Nagytiszteletű Tanári Karnak egyesületünk iránti jóindulatáért egyesületünknek jobb esztendőket adjon az Isten.

Dávid György,

e. elnök.

Statisztikai adatok.

I.

A) Theologiai tanfolyam	Az I. II. félévben beírat- kozottak összes száma	Nyelvismeret				Év- közben		Évközben vétegett fel	Év végén volt
		csak magyarul beszél	magyarul és né- metül beszél	magyarul és oláhul beszél	magyar, német és egyéb nyelven beszél	kimaradt	meghalt		
I. évfolyamban — —	19	19	—	—	—	4	—	2	15
II. évfolyamban — —	19	17	2	—	—	—	—	1	19
III. évfolyamban — —	13	12	—	—	1	—	—	—	13
IV. évfolyamban — —	12	11	—	1	—	1	—	—	11
Összesen :	63	59	2	1	1	5	—	3	58
B) Egyetemi és keres- kedelmi akadémiai hallgatók									
I. évfolyamban — —	25	21	2	1	1	3	1	5	21
II. évfolyamban — —	8	8	—	—	—	—	—	—	8
III. évfolyamban — —	14	11	—	1	2	—	—	—	14
IV. évfolyamban — —	12	10	2	—	—	2	—	1	10
V. évfolyamban — —	3	3	—	—	—	1	—	—	2
Összesen	62	53	4	2	3	6	1	6	55
C) Hitoktató									
Hitoktató — — — —	3	—	3	—	—	—	—	—	3
Összesen	3	—	3	—	—	—	—	—	3

II.

A) Theológiai tanfolyam		A növendékek életkorát tekintve volt								Összesen
		18	19	20	21	22	23	24	24-nél idősebb	
		é v e s								
I. évfolyamban	— —	—	2	6	4	3	—	—	—	15
II. évfolyamban	— —	—	—	1	3	4	6	4	1	19
III. évfolyamban	— —	—	—	—	2	2	4	3	2	13
IV. évfolyamban	— —	—	—	—	—	3	3	4	1	11
Összesen	—	—	2	7	9	12	13	11	4	58
B) Egyetemi és kereskedelmi akadémiai hallgatók										
I. évfolyamban	— —	—	3	9	5	—	3	—	1	21
II. évfolyamban	— —	—	—	—	2	3	1	2	—	8
III. évfolyamban	— —	—	—	—	4	3	4	1	2	14
IV. évfolyamban	— —	—	—	—	—	1	7	2	—	10
V. évfolyamban	— —	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Összesen	—	—	3	9	11	7	15	5	5	55

III.

A) A theológiai tanfolyam hallgatóinak szülei között van foglalkozásra nézve	I.	II.	III.	IV.	Összesen
	é v e s e k				
Lelkész —	—	—	—	—	—
Tanár —	—	—	—	—	—
Tanító —	—	—	—	—	—
Földmivelő —	—	—	—	—	—
Tisztviselő —	—	—	—	—	—
Kereskedő —	—	—	—	—	—
Iparos —	—	—	—	—	—
Magánzó —	—	—	—	—	—
Összesen	15	19	13	11	58

B) Egyetemi hallgatók szülei között van foglalkozásra nézve	I.	II.	III.	IV.	V.	Katecheta	Összesen
	é v e s e k						
Lelkész	3	2	2	1	—	1	9
Tanár ---	3	—	1	1	—	2	7
Tanító---	—	—	2	—	—	—	2
Földmives	5	4	3	1	1	—	14
Tisztviselő	3	2	—	2	—	—	7
Kereskedő	2	—	—	1	—	—	3
Iparos ---	2	—	2	1	1	—	6
Magánzó	3	—	4	3	—	—	10
Összesen	21	8	14	10	2	3	58

IV.

A) A theologiai tanfolyamon	Egyházkerületek szerint						Összesen
	erdélyi	duna- melléki	dunán- túli	tiszán- innyi	tiszántúli	Romániai misszióbéi	
I. évfolyamban	14	—	—	1	—	—	15
II. évfolyamban	15	—	1	1	1	1	19
III. évfolyamban	12	—	—	—	1	—	13
IV. évfolyamban	10	—	—	—	—	1	11
Összesen :	51	—	1	2	2	2	58
B) Egyetemi stb. hallgatók							
I. évfolyamban	19	—	—	—	2	—	21
II. évfolyamban	7	—	—	—	1	—	8
III. évfolyamban	10	1	1	—	2	—	14
IV. évfolyamban	6	—	2	—	2	—	10
V. évfolyamban	2	—	—	—	—	—	2
Katecheta	3	—	—	—	—	—	3
Összesen :	47	1	3	—	7	—	58

Az intézet növendékeinek névsora.

A) A theologiai tanfolyam hallgatói.

IV évesek.

1. Ajtai Géza, Mezőujlak, Kolozs m. N. I. félév végén abszolvál.
2. Árkossi Jenő, Mezőbánd, Marostorda m. Külföldön tanult.
3. Csorja Sándor, Feldoboly, Háromszék m. N.
4. Csulak Samu, Sepsiszentgyörgy, Háromszék megye N. I---II. GB.
5. Dávid György, Braila, Románia. F I—II. GB.
6. Derzsi Endre, Mezőkölpény, Marostorda m. N. I---II. BK.
7. Dózsa Dániel, Makkfalva, Marostorda m. F K.
8. Havadtői Sándor, Csomakőrös, Háromszék m. N.
9. Molnár Jenő, Szentes, Csongrád m. A. I—II. BK.
10. Nagy Pál, Kutyfalva, Alsófehér m. N.
11. Papp József, Kolozsvár, Kolozs m. N.
12. Tamásy József, Gyulafehérvár, Alsófehér m. N.

III. évesek.

1. Bakk József. Felsőboldogfalva, Udvarhely m. N. I---II. BK. és GB.
2. Borbás Antal, Szentes, Csongrád m. N.
3. Borbély Sándor, Érkőrös, Szilágy m. N.
4. Czeglédi János, Réty, Háromszék m. A. N.
5. Csighy Sándor, Nagydobrony, Bereg m. N. I—II. BK.

Jelmagyarázat. A. = angol, F. = francia, N. = német nyelvet tanult. I. = első félévben, II. = második félévben, GB. = Gecse-Baldácsy-, BK. = Bethlen-kollégiumi ösztöndíjat élvezett. K. = Konviktusi segílyt élvezett.

6. Fancsali Sándor, Bun, Kisküküllő m.
7. Málnási Sándor, Kőkös, Háromszék m. N.
8. Mandel József, Gidófalva, Háromszék m. N.
9. Molnár Mózes, Kézdivásárhely, Háromszék, m. N.
10. Nagy Endre, Homoródhéviz, Nagyküküllő, m. N.
11. Rátz István, Léczfalva, Háromszék m. N. I—II. GB.
12. Szőke Miklós, Zabola, Háromszék m. N.
13. Vásárhelyi József, Csombord, Alsófehér m. I—II. BK.
Külföldön tanult.

II. évesek.

1. Andrási Tivadar, Alsórákos, Nagyküküllő m. N. A. I—II. BK. és K.
2. Bakk Sándor, Kecsetkiszfalud, Udvarhely m. N. I—II. GB.
3. Balogh István, Edelény, Borsod m. N.
4. Benkő Elek, Lukafalva, Marostorda m.
5. Biró György, Bukarest, Románia. M. II. GB.
6. Bodosi Zoltán, Szárazajta, Háromszék m. N.
7. Csutak Károly, Zágon, Háromszék m.
8. Fosztó György, Erdőfüle, Udvarhely m. N. I—II. BK.
és GB.
9. Kiss Gyula, Málnás, Háromszék m. N. I—II. BK. II. GB.
és K.
10. Kósa Mihály, Sztána, Kolozs m. N. I—II. BK.
11. Kovács Ferenc, Ége, Udvarhely m. N. I—II. BK. I—II.
GB. és K.
12. Máté Elek, Mezőkölpény, Marostorda m. I. BK. II. GB.
13. F Nagy Kálmán, Túrkeve, Jásznagykunszolnok m. N.
I—II. GB. és BK.
14. Orbán József, Balavásár, Kisküküllő m. N.
15. Rozsondai Ádám, Halmágy, Nagyküküllő m. N. II. GB.
16. Szabó Zoltán, Nyárádszereda, Marostorda m. N.
17. Tapsony Endre, Zilah, Szilágy m. N. I—II. BK.
18. Vörös Lajos, Óriszentpéter, Vas m. N. I—II. BK. és K.
II. GB.
19. Barabás Béla, Magyarókerék, Kolozs m. II. félévben
iratkozott be.

I. évesek.

1. Agyagási Károly, Dicsőszentmárton, Kisküküllő m. N.
I—II. GB.

2. Barabás Gábor, Hidvég, Háromszék m. N. II. GB.
 3. Bencze Domokos, Bágy, Udvarhely m. Eltávozott.
 4. Bódi György, Angyalos, Háromszék m. N. II. GB.
 5. Czereán Demeter, Maroskecze, Tordaaranyos m. N. I—II GB.
 6. Elek Károly, Szilágynagyfalú, Szilágy m. (görögpótló) N.
 7. Eszényi József, Csög, Szilágy m. N. Eltávozott.
 8. Imreh Árpád, Illyefalva, Háromszék m. II. félévben jött. N.
 9. Kacsó Károly, Kendő, Marostorda m. N.
 10. Kocsis Lajos, Felsőtök, Szolnokdoboka m. N.
 11. Kováts Pál, Kackó, Szolnokdoboka m. N. I—II. GB.
 11. Nagy Domokos, Marosvásárhely, Marostorda m. N, Eltávozott.
 13. Osváth József, Szendrőlád, Borsod m. N.
 14. 'Sigmund János, Kovászna, Háromszék m. A. I—II. BK.
- II. GB,
15. Szász Albert, Dicsőszentmárton, Kisküküllő m, N. II. BK.
 16. Téglás Ferenc, Székelyudvarhely, Udvarhely m. N. II. GB.
 17. Virág Gábor, Szászrégen, Marostorda m. II félévben jött.
- N. Eltávozott.
18. Visky Ferenc, Torda, Tordaaranyos m. N. I—II. GB.
 19. Zsigmond Dezső, Mezőpanit, Marostorda m. N.

B) Tanárjelöltek.

V. évesek.

1. Bóka István, Brassó, Brassó m. Ái.
2. Varga Lajos, Désakna, Szolnokdoboka m.

IV évesek.

1. Cseffó Sándor, Rozsnyó, Gömör m.
2. Gaál F László, Karczag, Jásznagykunszolnok m. Eltávozott.
3. Gönczy László, Székelyudvarhely, Udvarhely m.
4. Jakob Károly, Ujverbász, Bácsbodrog m.
5. Jancsó József, Kézdivásárhely, Háromszék m.
6. Kovács György, Zsibó, Szilágy m. Ái.
7. Olajos János, Brassó, Brassó m.
8. Schranz János, Felsőlövő, Vas m.
9. Szele György, Tépe, Bihar m.

III. évesek.

1. Darvas János, Ipolymagyar, Nógrád m.
2. Fülöp Lajos, Kézdivásárhely. Háromszék m. Ái.
3. Jakó Albert, Lisznyó, Háromszék m. Ái.
4. Petrenkó János, Kövi, Gömör m.
5. Szász Károly, Papolcz, Háromszék m. Ái.
6. Zámbery Béla, Badaló, Bereg m.
7. Székely Ferenc, Görgényszentimre, Marostorda m. Ái.

II. évesek.

1. Adorján Gábor, Héjjasfalva, Nagyküküllő m. Ái.
2. Bányai István, Dés, Szolnokdoboka m. II. félévben jött. II. Ái.
3. Finta Gergely, Tordatúr, Kolozs m. Ái.
4. Kollonai Zoltán, Jánk, Szatmár m. Ái.
5. Kovács László, Gerendkeresztur. Ái.
6. Szilágyi Ferenc, Kilyén, Háromszék m. Ái.

I. évesek.

1. Adorján Gyula, Héjjasfalva, Nagyküküllőm. Ái.
2. Kiss Sándor, Nagyenyed, Alsófehér m. Ái.
3. Mándoki Lajos, Karczag, Jász-Nagy-Kun-Szolnok m. Ái.
4. Sipos László, Kézdimárkosfalva, Háromszék m. Ái.
5. Szabó Ferenc, Hodgya, Udvarhely m. Ái.
6. Takács József, Aranyosgyéres, Háromszék m. Ái.
7. Tellmann József, Szamosujvár, Szolnok-Doboka m. Ái.
8. Tildy László, Budapest. Eltávozott.

C) Joghallgatók.*IV. éves.*

1. Borbáth Samu, Bibarczfalva, Udvarhely m. Eltávozott.

III. évesek.

1. Agyagási Elek, Dicsőszenmárton, Kisküküllő m.
2. Kovács László, Székelyudvarhely, Udvarhely m.
3. Torma László, Nagykálló, Szabolcs m.

I. évesek.

1. Fosztó Béla, Erdőfüle, Udvarhely m. Eltávozott.
- 2, Weres Iván, Mezősárd, Alsófehér m.

D) Orvostanhallgatók.*V éves.*

1. Szabó Zoltán, Hodgya, Udvarhely m. Eltávozott.

IV. évesek.

1. Berde Károly, Nagyenyed, Alsófehér m.
2. Jeney Endre, Radnót, Kisküküllő m.

III. évesek.

1. Daday András, Dés, Szolnokdoboka m.
2. Teleki József, Póka, Marostorda m.
3. Varga Endre, Brassó, Brassó m.
4. Veress Ferenc, Marosvásárhely, Marostorda m.

II. évesek.

1. Fazakas Sándor, Gidófalva, Háromszék m. II. félévben jött.
2. Kovács N. Kálmán, Buzásbocsárd, Alsófehér m.

I. évesek.

1. Bod Károly, Székesfehérvár, Fehér m.
2. Borsos László, Szatmárnémeti, Szatmár m.
3. Gellért Albert, Póka, Marostorda m.
4. Kónya Sándor, Abafája, Marostorda m.
5. Márványi József, Marosvásárhely, Marostorda m.
6. Sáska László, Nagyenyed, Alsófehér m.
7. Szoboszlay István, Taraczköz, Máramaros m.
8. Zalányi István, Torda, Tordaaranyos m.

E) Hitoktató.

1. Felméri Albert.
2. Makkai Sándor.
3. Mátyás Ernő.

F) Kereskedelmi akadémiai hallgatók.

1. Kolcza Jenő, Sepsiszentgyörgy, Háromszék m.
2. Séra István, Sepsiszentgyörgy, Háromszék m. Eltávozott.

3. Supiter Jenő, Teke, Kolozs m.
4. Székely Jenő, Retteg, Szolnokdoboka m.
5. Zimmermann Béla, Gölniczbánya, Szepes m.

G) Gyógyszerésztanhallgatók.

1. Gellner Edgár, Görgényszentimre, Marostorda m. Meghalt.
2. Kiss Győző, Kézdivásárhely, Háromszék m.

Pályakérdések és jutalmak az 1913—14. iskolai évre.

1. *A héber nyelvből az I. évesek számára:* szóbeli nyílt versenyen a legtöbb előhaladást tanusítónak, jutalma a gr. Teleki-alapból 32 K. A verseny anyaga az egész évi anyag és az 1. és 2. Zsoltár.

2. *Az ó-testamentumi bibliai tudományok köréből:* A példabeszédek könyve X—XXIV részének fordítása nyílt versenyen. Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

3. *Az új-testamentumi bibliai tudományok köréből:* „Pál tanának művelődéstörténeti elemei különös tekintettel Deissmann kutatásaira.“ Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

4. *Az egyházi történelemből:* „A magyar kálvinizmus a XVI. század zsinati törvényhozásában.“ Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

5. *A systematika theológiából:* „M. Guyau: A vallás szociológiája, fordította Rudas László 1909. c. munka ismertetése és bírálata.“ Jutalma a gr. Teleki- és Szász Domokos-alapból 70 K.

6. *Vallástörténetből:* „A magyarok ősvallásának alapvonásai a rokonnépek vallásának összehasonlító világításában.“ Jutalma a dr. Bartók György-alapból 80 K.

7. *A gyakorlati theológiából:* „Molnár Albert igehirdetése.“ Jutalma a Nagy Péter- és gr. Teleki-alapból 70 K.

8. *Egyházi beszéd valamelyikéről e két textus közül:*

a) Lukács XV. 1—7.

b) I. Kor. III. 18—23. Jutalma a Molnár Albert-alapból 40 korona.

9. *Évzáró ima.* Jutalma a Hory Béla-alapból 20 K.

10. *Prédikáció műfordítás* német vagy francia nyelvből.

(Benyújtandó az eredeti prédikáció.) Jutalma a Nagy Péter-alapból 40 korona.

11. *A legjobb harmonium játszónak* — nyílt versenyen — jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

Jutalmak: Zwingli-alapból 25 K jeles előmenetelű tanulónak, mely október 31-én adatik ki. 2 legszorgalmasabb tanulónak 24—24 K a gr. Teleki-alapból.

Iskolai évváró beszéd.

Főtiszteletű Püspök Úr!
Méltóságos Elöljáróság!
Nagytiszteletű Tanári Kar!
Nemes Ifjúság!
Mélyen tisztelt Közönség!

Az 1912/13-iki iskolai évnak végére értünk és ezzel intézetünk 18-ik évét befejeztük.

Akik a theológián az évet együtt kezdtük, mindnyájan itt vagyunk erőben, egészségben ; legyen érte hála az Istennek ; internátusunk tagjai közül egy jeles ifjú azonban, Gellner Edgár gyógyszerészettanhallgató, aki velünk együtt indult munkájára ez iskolai év kezdetén, ennek végét már nem érthette meg, egy hirtelen jött betegség korai sirba döntötte őt, akit rövid idei internátusi tagsága alatt mindenki, aki vele érintkezett, csak szeretni tanult. Béke poraira !

Intézetünk közvetlen vezetősége ez év folyamán, Elöljáróságunknak az őszi kerületi közgyűlésen történt újraválasztása folytán, erőben és buzgóságban megifjodott és megizmosodott. A megújított Elöljáróság nagy hozzáértéssel és komoly határozottsággal állott tisztének szolgálatába és benne Igazgatótanácsunk és Egyházkerületünk jó segítséget nyert intézetünk consolidálásának az utóbbi években újjult erővel felvett nagy munkájában. Így teljes reményünk lehet az iránt, hogy a minden arra hivatottak bölcsességének, áldozatkészségének és vállvetett munkájának sikerül elhárítani azt a veszélyt, amivel az általánosan ismert újabb és legújabb alakulások egész komolyan fenyegetnek bennünket, hogy palotánk homlokán a büszke fakultás név nagyra hívó nemesi prae-dicatumból gúnyt kihívó üres díszelgessé legyen.

Az idő pedig sürget. Mert egyebekről most nem szólva, teológiánk népességének csökkenése, bár nem olyan nagy mértékben, mint az előző években, de még egyre tart. A tavalyihoz képest csak 11-el csökkent u. i. a létszám, de a hat évvel ezelőttihez képest 68-al! Nem állította meg az apadást a lelkesítő korpótlékek megadásának már tavaly köztudomásúvá lett kétségtelen ígérete sem. Hogy az ígéretnek azóta történt megvalósítása megállítja-e, azt majd meglátjuk. Mindenesetre azonban feltétlenül szükséges volna internátusunknak a theologusokra nézve olcsóbbá, mindenekre nézve pedig vonzóbbá és nevelésre alkalmasabbá tételére nézve minden lehető elkövetnünk, hogy, ha már e téren egykori vezető állásunkat vissza nem szerezhettük is többé, legalább nagyon el ne maradjunk és hogy legalább azokra az erdélyi ifjakra nézve, akiket most olcsóbb megélhetés keresése visz más-hová, lehetővé tegyük az itthon tanulást. A jövő zsinatnak pedig legelső dolga legyen a kétéves kötelező káplánság eltörlése. Bőven elegendő annyi theologiai praktika, amennyit a végzett ifjak egy esztendő alatt elsajátítanak.

Hogy a létszám apadásával az anyag minőségének alább szállása is együtt járt volna, azt nem mondhatom. Ifjuságunk az idén egészen jól megtartotta azt a színvonalat, amit eddigi itteni tapasztalataim alapján átlagosnak mondhatok. Ezt emelni minden esetre kívánatos volna és én azt hiszem, hogy e tekintetben a theologusok ellátásának olcsóbbá, sőt, ha ki merném mondani, ingyenessé tétele igen jó hatással lenne.

E színvonalnak két természetes mértékéről, u. m. az erkölcsi magaviseletről és a tanulmányi előhaladásról különben a következőket mondhatom: Az elsőt illetőleg örömmel jelenthetem, hogy az egész iskolai évben bár kétszer kellett fegyelmi széklet összehívnom, soha sem tisztességbe vágó, vagy épen durvább kihágások miatt. Ez természetesen még nem jelenti azt, hogy a fiatal urak az erkölcsi tökéletesedésnek mind feddhetetlen magaslátán állanak; legfeljebb csak azt, hogy nem rosszabbak az egyéb fiatalságnál. De nem is jobbak. És ez már igen nagy hiba, „mert mondom néktek hogy ha a ti igazságtok feljebb nem bővülködik a farizeusok és írástudók igazságánál, semmiképpen sem mehettek be a menyneknek országába.“ A farizeusok és írástudók igazsága pedig röviden szólva a mindenkori társadalmi erkölcsöknek a közszellem által elfogadott és alkalmazott mértékét jelenti. És ez a mérték a

mai modern társadalomban az elméletben is, de kivált a gyakorlatban nagyon alacsony. Ennél önöknek, uraim, sokkal magasabbra kell törniök. Önöknek elől kell járniok minden társadalmi osztály előtt nem csak a szorosabb értelemben vett erkölcsi tisztaságban, hanem a társadalmi érintkezés finom és természetes előkelőségében is. A szó legnemesebb értelmében vett nemes úri emberekre van szükségünk első sorban gyülekezeteink vezetésében, de iskoláink kathedráin is. Úri emberekre, akiknek értékelésénél a mai pénzaxiologia kénytelen legyen bevallani, hogy ezek a tizenegy fizetési osztályon nem csak kívül, hanem felül is állanak.

Ami a tanulmányi előhaladást illeti, először is örömmel kell leszegezennem azt a tényt, aminek itt tanui voltunk, hogy a pályatételek nem maradtak meddők; azután pedig meg kell állapítanom, hogy az elért iskolai eredmény különösebb panaszra nem ad okot, az eddigi átlagnak megfelelő, ami azonban nem azt jelenti, hogy mindenben kielégítő. Dicsérettel ismerem el azt a nagy haladást, hogy ma már nem szégyen tanulni, mint még az én deákkoromban is volt; de, fájdalom, azt is meg kell állapítanom, hogy az igazi tanulmányozás ma sem sokkal sűrűbb, mint régen volt. Jelesek vannak, de rendszeres tanulmányozók alig-alig. Értem a tanulmányozás rendszerességét úgy az idő kihasználására, mint az anyag elsajátítására. A semester első 3—4 hónapjában a teljes semmittevással tompítják az ifjak elméjüket, hogy az ötödikben aztán a kimerüléig tanuljanak.

Igy aztán természetesen szó sem lehet a tárgy rendszeres megismeréséről, hanem legfeljebb csak a tankönyvnek többé-kevésbé sikerült bevágásáról. És a kollokviumok és szigorlatok itt is, másutt is, épen azért olyan idegrombolók, mert a censendusok rendszeren a tanulásban agyonfáradva, ilyen hirtelen összekapkodott és az agysejtek bizonytalan fiókjaiba rendszertelenül és ideiglenesen elraktározott ismeretanyaggal állanak elő, amiért is a siker rendszeren kétséges és mindig a véletlentől függ. A véletlen nem csak attól függ, hogy a professzor jól eltalálja-e a kérdést, hanem attól is, hogy ha már eltalálta, hát a censendus is ki tudja-e hirtelen halászni a fejében kavargó chaosból az épen megfelelő gondolatot. Sokszor kín látni az idegeknek azt a megfeszülését, amivel ez a művelet jár.

Lehet, nem vitatom, hogy az iskolai és vizsgálati rend is hibás; de annyi bizonyos, hogy ami hiba abban van, az sokkal

nehezebben kiküszöbölhető, mint az, ami az ifjakban van. Nekik egyszerűen csak szakítaniok kellene a régi rossz diákszokással és áttérniök a tárgyaikkal egész éven át való rendszeres foglalkozásra. Kész tudósokként és ami fő, ép idegekkel kerülnének így ki az iskolából. Mint ahogy itt jóformán a szemök láttára kelt szárnyra ebből az intézetből, ha nem is minden évfolyamból, de majd minden generatióból egy-egy jeles fiatal tudós.

Azonban a túlnyomólag legtöbb esetben éppen az a baj, hogy az ifjak nemcsak hogy tudósok nem akarnak lenni, hanem egyáltalában nem is ismereteik gyarapítására, sőt még nem is a jövő életpályájokra való elkészülésre törekednek, hanem tisztán csak a kenyérkeresetre jogosító külső minősítés megszerzésére. Vigasztalásunkra szolgálhat, bár nagyon szomorú vigasztalás, hogy ez még inkább közhely, mint mindaz, amit eddig mondtam.

E tekintetben nálunk sem rosszabbak az állapotok, sőt talán még valamivel jobbak, mint más pályákon. De nekünk itt is szigorúbb mértékkel kell mérnünk. Mert a belső elhivatás nélkül, kellő szellemi felszerelés nélkül, tisztán a kenyérért dolgozó napszámosoknak kellő fegyelmezzel mindenütt hasznát lehet venni, csak itt nem. Itt nem napszámosokra, hanem katonákra van szükség; és pedig nem zsoldosokra, hanem olyan hősökre, akik életüket teszik ki ügyük diadaláért; akik annyira meg vannak győződve ügyük igaz és diadalmas voltáról, hogy érte élni, nehéz, napszámos munkát végezni és ha kell, meghalni, egyetlen céljuk és boldogságuk.

És ha mindent összefoglalok, azt kell mondanom, hogy a mi bajainknak, amelyek nemcsak a mieink, hanem világszerte az egész mai társadalméi is, éppen az az egyetlen forrása, hogy ez a meggyőződés nemcsak a tanuló ifjuság, hanem a már kint küzdők szívében is nagyon meggyöngült, sőt a legtöbb esetben már teljesen kiveszett. A theologia, a tudományok egykor dicső királynője le van lökve trónjáról, sőt — mi tagadás — innen-onnan a tudományok köztársaságából is száműzve van. És a mai mohó, sőt bizonyos tekintetben tagadhatatlanul egészséges, sőt becsületes életvágygyal telített világban nincs nevetségesebb, mint a minden díszétől és gazdagságától megfosztott, tehetetlen trónkövetelő. Ugyan ki állna zászlaja alá? És, ha már valakit mégis oda kényszerített sanyaru sorsa, ugyan ki lelkesednék ügyéért, ki tenné ki érte életét? Még van serege, helyenként hősileg elszánt is, de az

napról-napra fogy, mert már vert seregek érzik magát; csak még a zászló becsületéért küzd. Reménytelen, néha fanatikus és mégis csüggeteg küzdelemmel. A vég elkerülhetetlen. Az ősi, bágyadt maradi vallásos világnézetnek előbb-utóbb meg kell hódolnia a friss, egészséges, nagyratörő és egyre diadalmasabban előre nyomuló tudományos világnézet előtt. Nemcsak, hanem a vallásnak, mint a haladást akadályozó rozsdás nehéz vértzetnek teljesen el kell tűnnie a modern kultúra fegyvertárából. Meg lehet-e ezt akadályozni? Vannak lánglelkű ideálisták, akik azáltal akarják megmenteni a vallást, hogy filozófiai mezbe öltöztetik, természetesen nem a ruhát szabván a gyermekhez, hanem a gyermeket a ruhához; sőt a legtöbben még radikálisabban járnak el és egyszerűen a filozófiát öltöztetik a vallás ruhájába és boldogok, hogy most már a vallás meg van mentve. A nagyközönség azonban nem ér rá ideálszabakkal játszani, nem bibelődik azzal, hogy papbabára mefisztozóköpenyt, vagy mefisztozóbabára papi csuhát húzzon, hanem egyszerűen félrevonul és alkalmas pillanatban észrevétlenül átszerközik az ellenség táborába, a diadalmas, mert divatos zászló alá. Az őrtornyaikon még megmaradt kis várórség pedig már nem is aggodalommal, hanem inkább a marasmus senilis álmos beleenyugvásával várja, hogy a diadalmas ellenség mikor dönti teljesen porba templomainkat. Hiszen mire is való azok már a modern életben?

A nép fékentartására tűrik meg őket az opportunisták most még, de a nép lassanként teljesen kivonja magát hatásuk alól; a nemzeti eszme várbástyái gyanánt tartják még őket tiszteletben az ideálisták, de a nemzeti eszme már új, gazdag, modern felszerelésű várakba költözött ezeknek a keshedt falaknak a sorsa tehát bizony csak a romlás. És önök, uraim, ezekbe a romlatag várakba készülnek helyőrségi tiszteknek micsoda szegényes kilátás! Nincs mért tagadjuk, akármit csinálnak, akárhogy küzdenek, újból, meg újból felülkerekedik lelkükben az a megsemmisítő tudat, hogy önök tulajdonképpen egy veszett ügynek a szolgálatába készülnek állani és ez szárnyát szegi legnemesebb lelkesedésöknek, megbénítja viruló ifjú erejüket, elernyeszti magasra vivő szenvedelmöket. Igen, lássuk meg, hogy itt van minden bajunknak gyökere.

Hát én egészen és őszintén átértem a mai társadalmat és eszem ágában sincs, hogy a teológiának, a tudományok hajdan

dicső királynéjának gyászos bukását sirassam és egészen jól értem azt is, hogy önöknek, fiatal barátaim, ebben a társadalomban és ezzel a korszellemmel szemben igen nehéz a helyzetük; de már engedjenek meg, az önök bágyatagságával, szárnyaszegettségével, sőt reménytelenségével még sem tudok egyetérteni. Hiszen mi nem a theologia zászlaja alá esküdtünk, hanem a Krisztus zászlaja alá; a theologia pedig már sokszor megbukott és még sokszor meg fog bukni; de a Krisztus Jézus még sohasem bukott meg és örökké is győzni fog!

A világnézletek harcának szükségképen be kellett következni, mihelyt az ember evett a jó és rossz tudásának fájáról; és e harc mindig elég ádáz volt. Ebben a theologia sokszor béklyóba verte a tudományt, de a tudomány mindig leverte a teológiát; a végeredmény azonban mindig az lett, hogy a vallás győzött. És ez nem is lehet máskép, mert a vallás sem nem theologia, sem nem tudomány, sem egyáltalán nem valami világnézet, hanem maga az élet, az örök és diadalmas élet, maga a diadalom. Ez vezette az emberiséget kezdettől fogva homályos századok ködös útvesztőiben, ez szállt le az égből a földre a názáreti Jézusban sohanem sejtett mennyei szelidség, szépség, erő és báj teljességében, ez hatott fel a földről az égbe az Atya jobbján ülő Krisztusban soha nem sejtett és mindig fényesebben tündöklő dicsőségében ez izeni most önöknek János evangélista által „bizzatok, én meggyőztem a világot Oh fogadják el ezt az izenetet!

Tudomány és filozofia, világnézet és theologia egy nap támad, más nap elmulik; ma esküsznek rá, holnap kikacagják; de a vallás, az az igaz emberi, mert igaz isteni élet amelyet Jézus élt e földön, az a mindeneket megújító mennyei élethatalom, ami Krisztusból ma is kiárad, ez „tegnap és ma és örökké ugyanaz“ Sokszor eltávozott már a világ a vallásnak örök üde életforrásától, nem lehet megmondani, hogy tudománya, vagy theológiája csalta-e el tőle többször; de az bizonyos, hogy mindig kénytelen volt visszatérni. Most sem lesz máskép. Gúnyolódva, kacagva hagyta el templomainkat; megszegyenülten, sírva fog visszatérni. Vissza fog térni porban és hamuban, mellét verve égő bűnbánattal és lihegve eped az oltári tűz után, az oltári tűznek tiszta melegsége és szent fénye után. És jaj minékünk, ha akkorra kihagyjuk aludni az égi tüzet oltárainkon!

Tehát: sursum corda! Lobogjon az égi tűz minden szív

oltárán, hogy hadd oszoljon az arcok boruja, derüljön fény a fel-
emelt főkre; hadd tűnjön el a lelkek bágyadtsága, acélosodjék
meg az akarat; hadd hulljanak le a reménytelenség lompos nyügei,
ragyogjon ki minden szemből a diadalérzet! Hogy mikor most
szétmennek önök, azok is, akik most absolválnak, azok is, akiket
a szünet után még visszavárunk, ne úgy menjenek szét, mint
egy vert sereg futó roncsai; hanem úgy, mint egy győzhetetlen
sereg bátor előőrsei. Ne csüggedést, lemondást, gyáva megal-
kuvást terjesszenek életökkel és szavaikkal; hanem reménységet,
nagyratörést és soha semmit nem kerülgető és semmi előtt meg
nem hátráló, a teljes diadalig meg nem álló bátorságot. Mert a
jövő a miénk, mert nincs oly hatalom, mely velünk szemben
megállhatna, mert „az a győzedelem, amely legyőzte a világot, a
mi hitünk!”

Ezzel az 1912/13-iki iskolai évet bezárom.

Dr. Kecskeméthy István,
igazgató.

Értesítés

az erdélyi református egyházkerület kolozsvári theologiai fakultásáról az 1913—14. tanévre vonatkozólag.

1. *Felvétel.* Az erdélyi református egyházkerület kolozsvári theol. fakultására felvétetnek

a) a *tanintézetbe*: a református lelkészi pályára készülő theologus ifjak ;

b) az *internátusba*: (együttlakás) és *vele kapcsolatos konviktusba* (együttétkezés): első sorban 80, a tanintézetbe beiratkozott theologus és 40, a helybeli m. kir. Ferencz József tud.-egyetem bölcsészet-, nyelv- és történelem tudományi- és mennyiségtan-természettudományi karára beiratkozott protestáns vallású tanárnövendék ; másodsorban, — amennyiben hely marad, — a nevezett tud.-egyetem bármelyik karára beiratkozott protestáns vallású egyetemi hallgató, illetőleg mindenik esetben oly középiskolát végzett, s érettségi vizsgálatot tett ifjak, kik a theol. tanintézetbe, vagy az egyetemre lépni szándékoznak. (Megjegyezzük, hogy a most bezárult iskolai évben is több helyre vehettünk fel orvosnövendékeket, joghallgatókat stb., s erre a jövőévben is kilátásunk van.)

2. *A felvételért való folyamodványok* a) keresztlevelel, b) érettségi bizonyítvánnyal (theologusoknál nem görög-pótlós gymnasiumi érettségivel,) vagy leckekönyvvel (Index), vagy ezek hitelesített másolatával felszerelten és a fakultás igazgatóságához címezten dr. Kecskeméthy István igazgató kezéhez folyó évi augusztus hó 20-ig küldendők be, a folyamodványok felzetén pontosan megjelölve a folyamodó lakását ; község (esetleg utca, házzám), utolsó posta és vármegye.

Később érkezett folyamodványok nem vétetnek figyelembe, de a kellő időre beadottakra a válasz 8 nap alatt megküldetik.

Az előző évben is az intézet kötelékében volt növendékeknek — amennyiben okmányaikat ki nem vették és ösztöndíjat nem kérelmeznek — elég csak levélben jelentkezniök, *de a jelentkezés okvetlen szükséges.*

3. *Díjak.* Minden felvett növendék a beiratkozás alkalmával beiratkozási díj közös cím alatt — nyugdíj (6 K), könyvtárdíj (2 K), felszerelési díj (8 K), ifjúsági egyleti díj (4 K) — összesen egy évre 20 (húsz) koronát tartozik fizetni; amihez járúl még az újonnan jött növendékek részéről, vagy új törvények életbeléptetésekor mindenki részéről 1— K az intézeti Törvények és Rendtartási szabályok egy példányáért és theologusoknál új leckekönyvekért (index): 1 K.

Ezenkívül

a) Egyetemi hallgatóknak *internátusi és konviktusi díj* egy évre: 400 (négy száz) korona, melyből 40 K internátusi díj 20—20 K-ás félévi, 360 K konviktusi díj harmadéves előleges részletekben fizetendő.

b) Theologusoknak internátusi díj egy évre 40 K, 20—20 K-ás félévi előleges részletekben fizetve; *konviktusi díj* egy évre: 300 (három száz) korona harmadéves előleges részletekben fizetve.

A konviktusi díjak harmadéves előleges részletekben és pedig: 1. szeptemberi beiratkozások alkalmával; 2. dec. 1-én és 3. április 1-én fizetendők, egész évre kötelezők és a szülők (gyám) által megfelelő tanukkal (egyik lehet az illetékes lelkész) tanuzott és kezesekkel kezeselt „Kötelezvény“-ben vállalandók el, melynek ür lapja a felvételi értesítéskor mindenkinek megküldetik, s megfelelően kitöltve és aláírva a beiratkozáskor adandó be.

A theologusok azonkívül az I. félévi beiratkozáskor 2 K „*Theologus kör*“-i díjat tartoznak fizetni. Maguk fizetik továbbá, a helybeli tudományegyetemen heti 10 óráig kötelezetten hallgatandó bölcsészeti és nevelésoktatástani tudományokból kijelölt tárgyak után a *beiratkozási* (10 K) és *tandíjat*, mely utóbbi félévenként 32·50 korona.

Fizet továbbá:

c) az internátusban bennlakó minden növendék az I. félévi beiratkozás alkalmával, de egész évre 10 (tíz) K *világítási díjat*, a bevezetett villanyvilágítás költségeire.

4. *Kedvezményes és ösztöndíjak.* (Lásd 70—1909. egyh. ker közgy. jksz. Szabályzatot.) Az intézet beiratkozott növendékeinek

a következő kedvezmények és ösztöndíjak állanak szolgálatukra

a) *Theologusoknak*:

α) Minden theologusnak tandíjmentesség a theol. fakultáson hallgatót tárgyak után.

β) 16, egyenként kétszáz korona — félévenkinti részletekben utólagosan kifizetendő — ösztöndíj a nagyenyedi Bethlen-kollégiumtól járó fejedelmi alapítványból.

γ) 20, egyenként száz korona — félévenkénti részletekben utólagosan kifizetendő — ösztöndíj az egyházkerület által a Gecse-és Baldácsy-alap számadási feleslege terhére engedélyezve.

δ) Ünnepi követségek (legatio).

ε) 650 K pályadíjakra.

Összes segély — a tandíjmentességet nem számítva — körülbelül évi 20.000 korona.

b) *Tanárnövendékeknek*: a m. kir. kultuszminiszter úr által engedélyezett ingyen konviktusi és internátusi ellátás 18 tanárjelölt részére.

Az a) β) alatt jelzett ösztöndíjakért a folyamodványok a Bethlen-kollégium Méltóságos Előljáróságához, az a) γ) alattiakért a theol. fakultás Előljáróságához, a b) alattiakért a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Őnagyméltóságához címezendők, de mindenik a theol. fakultás igazgatóságához adandó *be f. évi augusztus hó 20-ig*. Az ösztöndíjakért való folyamodványokhoz, a felvételi kéreéshez csatolandó okmányokon kívül (2 pont) mellékelni kell még: a szülők az évben kiállított hitelesített adókönyvi kivonatát és családi értesítőjét. Aki a jelzett időig nem folyamodik, vagy nem jelentkezik — még ha a stipendiumot élvezte is — eltávozottnak tekintetik, s helye mással töltetik be.

A theologiai tanfolyamra, a bennlakásba és tápintézetbe való felvételnél és mindennemű jótétemények odaítélésénél az egyenlő előmenetelt és magaviseletet tanusító és egyenlő családi és vagyoni viszonyok között élő ifjak közül az erd. ref. egyházkerület kötelekébe tartozó szülőknek s ezek között is lelkészeknek, tanároknak, s felekezeti tanítóknak és kántoroknak gyermekeit elsőség illeti meg.

A Bethlen-kollégiumtól járó ösztöndíjakra csak oly theol. ifjak ajánlhatók és vehetők fel, akiknek megelőző félévi lecke-könyve általános jeles (1), kivételes esetben jó (2,) magaviselete példás, szorgalmas, kitartó. Egyenlők között előnyben részesítendők a nagyenyedi Bethlen-kollégiumban tanult ifjak. Ez ösztöndíjakra

felajánlhatók a theol. fakultás 1. évi tanfolyamára beíratkozott olyan ifjak is, akiknek érettségi bizonyítványa általános jeles (1).

A Gecse—Baldácsy ösztöndíjakat csak legalább jó (2) előmenetelű ifjak kaphatják meg. (Különböző, méltánylást érdemlő esetekben feltételesen elégséges előmenetelűek is részesíthetők benne.)

Minden, az intézetbe felvett, theol. ifjú a beíratkozás alkalmával kötelezvényt tartozik kiállítani arról, hogy amennyiben a fentebbi a) β) és a) γ) pontokban említett ösztöndíjakban részesül a fakultás részéről, a theol. tanfolyam bevégezése után legalább két (2) évi rendes lelkeszi szolgálatot fog teljesíteni az erdélyi ref. egyházkerület kötelékében, ha pedig akár a tanfolyam bevégezése előtt, akár azután, az említett kétévi rendes lelkeszi szolgálat teljesítése nélkül távoznék az erdélyi egyházkerület kötelékéből, az élvezett jótéteményt visszatéríti a fakultásnak.

Az ösztöndíjakért való folyamodások eredménye az illető tényezők döntéséről vett értesítés után (remélhetőleg október hó végéig) azonnal tudtul adatik az érdekelteknek.

5. *Beíratkozás.* A jövő tanévre való beíratkozások szept. hó 9. és 10. napjain lesznek és pedig 9-én az I—II., 10-én pedig a III—IV. éveseké.

A folyamodásuk alapján írásbelileg előjegyzett ifjak közül, „a theológiára teljesen ép, minden testi fogyatkozás nélkül levő ifjak vehetők fel, erre vonatkozó bizonyítvány alapján“ (56—1906. egyh.-ker. kgy. jksz.); az internátusba pedig a fakultás Előljárá-ságának határozata értelmében, csak azok fognak véglesen föl-vételni, beíratkózashoz bocsáttatni és beköltözködhetni, akiket az intézeti orvos, előzetes vizsgálat után teljesen egészségesnek fog találni. Ezért a beíratkozás előtt, a beíratkozásra kitzűzött napokon, az akkor az intézetben tartózkodó intézeti orvos úr által, tartozik magát minden jelentkező ifjú megvizsgáltatni s tőle a felvehetősé- get igazoló bizonyítványt hozni az igazgatóhoz.

A beíratáskor minden felvett növendék tartozik befizetni az igazgató kezéhez a beíratási díjat; továbbá az egész évi világitási díjat, az internátusi díj első félévi — és konviktusi díj első év-harmadi részletét az internátus- és konviktus-felügyelő tanárnak (dr. Bartók György) kezéhez. Ezek lefizetése nélkül senki az inté-zetbe be nem írható.

A régi növendékek közül azok, akik az előző évekről bár-

miféle iskolai díjjal hátralékban maradtak, addig be nem írhatók, míg hátralékaikat előzőleg az igazgatónál ki nem egyenlítették.

6. *Internátus.* A benlakásra felvett ifjak szeptember 9-én jöhetnek. Beíratkozásuk és esedékes díjaik lefizetése után az internátus felügyelő tanára helyezi el a szobákban, kettős, illetve négyes csoportokban, hol lakást (fűtéssel világítással és takarítással) kapnak ágygyal, dolgozóasztallal, székkal, szekrénnel és modernül felszerelt mosdóval.

Az ágyak az Előljáróság 1910. június 24-iki határozata alapján közegészségi érdekből vassodrony-ágybetéttel szereltettek fel, de az összes ágyneműt — az ágytakaró kivételével, amit az intézet ad — az ifjaknak kell magukkal hozni és pedig egy 185 cm. hosszú, 78 cm. széles, 3 részből álló levart matrácot, 1, vagy 2 vánkost, 1 paplant legalább 2—2 huzattal, illetőleg lepedővel. Ezek és a tisztaságra tartozó másfajta felszerelés nélkül a beköltözés nem engedhető meg.

7. *A konviktus.* A konviktusban a főzés szeptember 10-én kezdődik. Az ifjak a konviktusban naponként háromszori étkezést kapnak és pedig: reggelenként 3 dcl. tejeskávét egy 120 grammos zsemlyével; ebédre 3 tál ételt (leves, marhahus, körözve és mártással, vagy sült körözve, és főzelék rátéttel, vagy tészta, és hozzá 200 gramm kenyér); vacsorára mindig sült és 200 gramm kenyér. Minden ifjú a kétszeri étkezéshez 300 gramm első minőségű húst kell hogy kapjon, csont nélkül számítva. Az ételek minősége és a hozzájuk használt anyagok az intézeti orvos vezetése alatt ellenőriztetnek.

Szeptember 9-ike előtt bennlakást és szeptember 10-ike előtt kosztot az intézet helyiségében senki sem kaphat, még külön kérelemre és fizetés mellett sem.

8. *Az 1913—14. tanév ünnepélyes megnyitása* szeptember hó 14-én d. e. 11 órakor lesz a fakultás épületének dísztermében.

9. A javító és pótkollokviumok szept. 8-ikán kezdődnek az illetékes tanár urak előtt, kiknél az illetőknek a rendkívüli kollokviumokat engedélyező tanárkari határozattal és az esetleges rendkívüli kollokviumi díjaknak (tárgyanként 10 korona) az igazgató kezéhez történt lefizetését igazoló nyugtákkal kell jelentkezniök. De azoknak, akik ezen a napon sem teszik le kielégítő eredménnyel elmulasztott, vagy elégtelen kollokviumaikat, újabb határidő nem engedélyeztetik. Akik azonban kollokviumaikat a megelőző félév

végén indokolatlanul mulasztották el letenni, vagy elégtelen osztályzatot nyertek: a következő félévben semmiféle intézeti kedvezményre igényt nem tarthatnak.

10. *A theologiai alapvizsgálat* (I. és II. javító lelkészképesítő vizsgálat) szeptember 11—13. napján fog megtartatni, melyre szept. 10-én délután kell a fakultás igazgatójánál jelentkezni. Vizsgára csak azok bocsáttatnak, akik előbb összes fennálló tartozásaikat a vizsgadíjakkal együtt lefizették (346—1907. számú ig.-tanácsi rendelet.).

11. Esetleges tudakozódások a theol. fakultás igazgatójához intézendők (Kolozsvár, Bocskai-tér 1. szám).

Dr. Kecskeméthy István,
a theol. fakultás igazgatója.

TARTALOM.

	Lap
I. Iskolai évmegnyitó imádság. <i>Dr. Ravasz László</i> — — — —	3
II. Három szemelvény keleti útamból. (Iskolai évmegnyitó beszéd.) <i>Dr. Keeskeméthy István</i> theol. igazgató — — — —	5
III. Gómer bat Dibrájim. <i>Dr. Keeskeméthy István</i> — — — —	26
IV. Az 1912—13. tanév történetéhez — — — —	38
V. A fakultás Előljárósága és Tanárkara — — — —	57
VI. A theologiai szakon végzett tananyag — — — —	60
VII. Theologiai alap- és lelkészképesítő vizsgálatok — — — —	63
VIII. A fakultás könyvtára. <i>Dr. Bartók György</i> — — — —	65
IX. Internátus és Konviktus. <i>Dr. Bartók György</i> — — — —	67
X. Ifjúsági egyesületek zárjelentései — — — —	68
XI. Statisztikai adatok — — — —	75
XII. Az intézet növendékeinek névsora — — — —	78
XIII. Pályázatok és jutalmak az 1913—14. évre — — — —	84
XIV. Évzáró beszéd. <i>Dr. Keeskeméthy István</i> theol. igazgató — — — —	86
XV. Értesítés az 1913—14. iskolai évre — — — —	93

